

חוברת לימוד ותרגול בלשון לתלמידי שנה א'

ד"ר אורלי קיים
דורית גרין

אוקטובר, 2011

שנה"ל תשע"ב

-פנימי-

תוכן העניינים

3	פרק א'- תקינות במערכת הפועל
11	פרק ב'- שם המספר
21	פרק ג'- דיוקים במילות יחס ובמילות קישור
33	פרק ד'- תקינות תחבירית
42	פרק ה'- ניבים, פתגמים ומטבעות לשון

פרק א'

תקינות במערכת הפועל

הרשימה על-פי בניינים, עם חלוקה פנימית על-פי גזרות. בהמשך הערות מיוחדות (גזרת נל"י/ה, גזרת נל"א ו "א" אית"ט). הרשימה אינה כוללת דיוקים הקשורים ב- ב' כ' פ'.

בניין קל

❖ כללי:

עבר נוכחים ונוכחות: חוק החיטוף-פה"פ בשווא. שְמַרְתֶּם

השורש י.כ.ל. במשקל פֻעַל, גם בעבר. יָכַל, יָכַלְתִּי, יָכַלְתֶּם (בעתיד אות אית"נ בשורוק: אוכל..)

משקל פֻעַל: יָשׁוּ, יָדְלִים...

שם הפועל בשלמים: תמיד בחולם (חוץ מלשכב). לרפ"ב

❖ חפ"נ:

שם הפועל: "נ" נשמרת. אין הידמות. לָנָסַע, לָנָטַע (חוץ מ לפל)

❖ נפ"יו:

עתיד: צירה - צירה. תִּלְד

חיריק מלא - פתח. אִישׁוֹן

❖ נל"י/ה:

שורשים במשקל פֻעַל: כָּבַה, נָכַה-נָכְה-נָכִים-נָכוֹת (כמו יָפַה-יָפְה-יָפִים-יָפוֹת)

❖ נע"וי:

השורש כ.ו.נ. במשקל פֻעַל. כָּן-כָּנְה-כָּנִים-כָּנוֹת (כמו עָר-עָרְה-עָרִים-עָרוֹת)

בניין נפעל

❖ כללי:

הווה: בכל הגזרות עה"פ בקמץ. נִגְשִׁים, נִצְבִּים, נוֹכְחִים (לדעת)

עתיד, ציווי ושם הפועל: דגש משלים בפה"פ. יִכְשַׁל, לְהַכְדִּק

ציווי: ה' תחילית. הִכַּנְס (הביתה)!

בניין הפעיל:

תנועת התחילית בכל הזמנים:

❖ **נפ"ו:** הוּ מוּ יוּ. הוּזיל, מוּזיל, יוּזיל, להוּזיל.

רק בשורשי "נמל שט" הַי, מְי, יֵי. הַיטיב, מְיטיבה, יֵיטיבו

❖ **נע"ו/י:** התחילית בעבר ובהווה בתנועת e. הַקִים, מְזִיז, מְקִימה, מְבִינים

בשאר הגזרות: הַ- בעבר, מַ- בהווה. הַזמנתי- מְזִמין, הַכִיר- מְכִירים

הצרה מיוחדת לפעיל "וה":

בכל הבניינים: עבר- קמץ, הווה ועתיד- סגול. נרְאָה – נרְאָה

שם הפועל: מסתיים ב- **ות**. למחות (נגד), לכנות

לא לשכוח "יי" אחרי עה"פ. נבְנִית, נהנִינו, תקנִינָה

הצרה מיוחדת לפעיל "א":

לה"פ "א" תמיד נכתבת. מְלֵאתי, לְמֵלֵא, לְהִתְבַטֵּא

בניינים כבדים: תנועת עה"פ כמו בשלמים. קָנֵא, מְדַכֵּא, הִתְמַלֵּא

הצרה מיוחדת "א" אית"ן בכל הצורות:

עתיד מדבר/ת – "א". אֲנִי אֵלֶךְ

י,ת,ג בשווא – "א" בחטף פתח. תִּסְפֹּר - אֲסַפֵּר

י,ת,ג בחיריק – "א" בסגול. תִּשָּׂא - אֲשָׂא

תרגול - תקינות במערכת הפועל וב ב'כ'פ'

1. השמיים הִכְחִילוּ / הִכְחִילוּ.
2. אני אֶשָׂאֵר / אֶשָׂאֵר אתכם.
3. כָּרַתְתִּי / כָּרַתְתִּי את הענף.
4. הִסְבִּירוּ / הִסְבִּירוּ לנו את החומר.
5. אני מְבִיעָה / מְבִיעָה את הערכתך.
6. אל תִּכְנָעוּ / תִּכְנָעוּ לדרישותיהם.
7. אני יִשְׁלִים / אֶשְׁלִים את חובותי.
8. אנחנו מְמִירִים / מְמִירִים את השקלים לדולרים.
9. מדוע את מְתִיזָה / מְתִיזָה מים?
10. הִבְנֵתִי / הִבְנֵתִי אוֹתְךָ / אוֹתְךָ .
11. הנאשמת הִכְחִישָה / הִכְחִישָה את הטענות כְּלָפָה / כְּלָפִיָה.
12. הִצְלָתְךָ / הִצְלָתְךָ אותי מִמָּוֶה / מִמָּוֶה.
13. חשיפה לשמש מְזִיקָה / מְזִיקָה לבריאות.
14. הבית נִבְנָה / נִבְנָה לפני שנים רבות.
15. דני נִכְשֵׁל / נִכְשֵׁל בבחינה.
16. כיום הוא נִמְנָה / נִמְנָה עם / על חברי המשלחת.
17. אני פוחד לְהִכְשֵׁל / לְהִכְשֵׁל בבחינה.
18. הן נִגְשׁוֹת / נִגְשׁוֹת למכרז.
19. הצלחת תִּשְׁבֵּר / תִּשְׁבֵּר אם תפילי אותה.
20. לא אוֹכֵל / אוֹכֵל להגיע.
21. אני יכול לְקַפֹּץ / לְקַפֹּץ על רגל אחת.
22. לא יִכְלָתִי / יִכְלָתִי להגיע.
23. אסור לְגַע / לְגַע בחפץ חשוד.
24. אל תִּשָּׁב / תִּשָּׁב בשורה הראשונה.
25. החוב הולך וְגָדַל / וְגָדַל מיום ליום.
26. כאן אפשר לְרַכֵּב / לְרַכֵּב על סוסים.
27. קְרָאתֶם / קְרָאתֶם את הספר החדש?

28. מחר אֶתְפֹּר / אֶתְפֹּר שְׂמֵלָה.
29. הַמְשַׁטְרָה אוֹכְפֶת / אוֹכְפֶת אֶת הַחוּק.
30. הַמַּחֲאָה שׁוֹכֶכֶת / שׁוֹכֶכֶת.
31. רְצִיתֶם / רְצִיתֶם לִסְעַ / לִנְסֹעַ לִים?
32. הוּא מְלֵא / מְלֵא אֶת חוּבוֹתָיו.
33. מְדוּעַ הִפְרַעְתֶּם / הִפְרַעְתֶּם לוֹ?
34. כְּבָדוֹ / כְּבָדוֹ אוֹתִי בַקֶּפֶה וְעוֹגָה.
35. הִיא מְבַלְבֶּלֶת / מְבַלְבֶּלֶת.
36. הִיא רְמָאָה / רְמָתָה בַּמִּשְׁחָק.
37. הַזִּמְרָה הַתְּגִלָּה / הַתְּגִלָּה בַּ"כּוֹכֵב נוֹלָד".
38. אֶתָּה יוֹדֵעַ לְהַתְּבַטֹּת / לְהַתְּבַטֹּת יִפָּה בַּכְּתָב.
39. כְּנָסוֹ / כְּנָסוֹ בַּבְּקֶשָׁה לְאוֹלָם.
40. לֹא הִסְכַּמְתִּי / הִסְכַּמְתִּי עִימוֹ.
41. אֲנִי מְגִיעָה / מְגִיעָה לְחִיפָה לְפָנֶיכֶם / לְפָנֶיכֶם.
42. הִפְטָנוֹ / הִפְטָנוֹ דֶּרֶךְ חִלּוֹן הַרְכָּבָת.
43. הַמְנַעוֹל שְׁבוּר / שְׁבוּר.
44. כֹּל הַתְּלַמִּידִים נוֹכְחִים / נוֹכְחִים בְּשִׁיעוֹר.
45. נִכְחָנוֹ / נִכְחָנוֹ בְּטַעוֹתָנוֹ.
46. עִכְשָׁיו הוּא נִרְאָה / נִרְאָה לִי מְדַבָּא / מְדַבָּא.
47. דָּן הַתְּמַנָּה / הַתְּמַנָּה לְמַנְכ"ל הַחֲבֵרָה.
48. נִצָּא / נִצָּא מוֹקֵדִים מֵהַבַּיִת.
49. אֶתָּה מְשִׁיר / מְשִׁיר אֶת מַבְטָךְ.
50. הִצַּעְנוֹ / הִצַּעְנוֹ לוֹ לְהַצְטַרֵף לְטִיּוֹל.
51. אֲנִי מְסִיכָה / מְסִיכָה אֶת מוֹעַמְדוֹתֵי.
52. כְּתַבְתֶּם / כְּתַבְתֶּם מִכְּתָב.
53. טְלַפְנָתִי / טְלַפְנָתִי אֵלַיךְ מִסַּפֵּר פְּעָמִים.
54. אֲנִי אֶשֶׁן / אֶשֶׁן בְּשֵׁק שִׁינָה.
55. הִפְלַתֶם / הִפְלַתֶם אֶת הַכֹּד הַיָּקָר וְשִׁבְרַתֶם / שִׁבְרַתֶם אוֹתוֹ.
56. מֵאִיפָה אֲנִי מְכִיכָה / מְכִיכָה אוֹתְךָ?

57. אסור לְפִטְפֹּט / לְפִטְפֹּט בשיעור.
58. אכלתי כרוב מְמֵלָא / מְמֵלָא.
59. הוא אדם כֵּן / כְּנָה.
60. אסור לחנות בחניית נְכִים / נְכִים.
61. השוטר יִרְה / יִרְה בפורץ.
62. מְחִינו / מְחִינו כפיים.
63. היא עוֹרְכָת / עוֹרְכָת את השולחן.
64. מתי תִצָּאו / תִצָּאו לדרך?
65. מי הִזִּיז / הִזִּיז את הגבינה שלי?
66. אני מְצִיעָה / מְצִיעָה לך הצעה מעניינת.
67. אפשר לְרְפוֹת / לְרְפוֹת את החולה.
68. הִבְאֵנו / הִבְאֵנו לך מתנה.
69. נְרָאָה / נְרָאָה לי שמחר יִרְד / יִרְד גשם.
70. אני יוֹשֶׁנֶת / יוֹשֶׁנֶת בשק שינה.
71. אנו מְתַכְבְּדִים / מְתַכְבְּדִים להזמינכם.
72. אֲבַקֵּר / אֲבַקֵּר אֶצְלְכֶם / אֶצְלְכֶם בשבת.
73. אֲשָׂאֵר / אֲשָׂאֵר אתכם בבית.
74. צריך לְטֹאטוֹת / לְטֹאטוֹת את הבית.
75. מדוע לא הוֹרְקֶת / הוֹרְקֶת את הפח?
76. דנה קִנְיָה / קִנְיָה בטל.
77. מה את מְכִינָה / מְכִינָה לארוחת הערב?
78. הנאשם יִזְכֶּה / יִזְכֶּה במשפט.
79. זו מחלה מְדַבְּקָת / מְדַבְּקָת, אתה עלול לְהִדְבֵּק / לְהִדְבֵּק.
80. הכיור הִתְמַלָּא / הִתְמַלָּא במים.

תרגול - תקינות במערכת הפועל וב ב'כ'פ' - תשובון

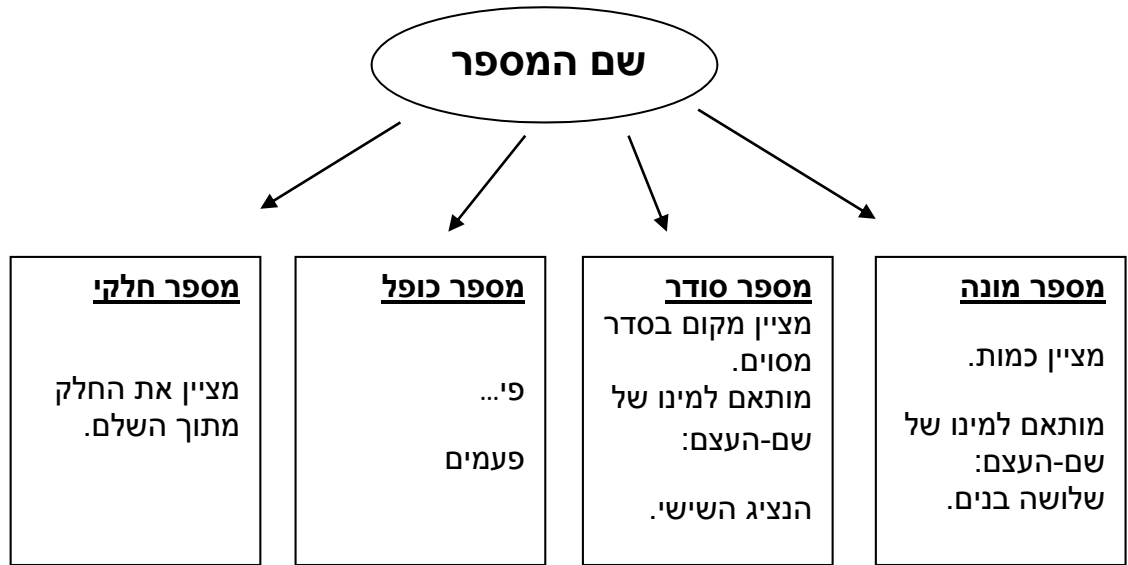
בחר באפשרות הנכונה

1. השמיים **הִכְחִילוּ** / הִכְחִילוּ.
2. אני אֶשְׁאֵר / אֶשְׁאֵר אתכם.
3. כָּרַתְתִּי / כָּרַתִּי את הענף.
4. **הִסְבִּירוּ** / הִסְבִּירוּ לנו את החומר.
5. אני **מְבִיעָה** / מְבִיעָה את הערכתִי.
6. אל תִּכְנְעוּ / תִּכְנְעוּ לדרישותיהם.
7. אני יִשְׁלִים / אֶשְׁלִים את חובותִי.
8. אנחנו **מְמַיְרִים** / מְמַיְרִים את השקלים לדולרים.
9. מדוע את **מְתִיזָה** / מְתִיזָה מים?
10. הִבְנֵתִי / הִבְנֵתִי **אוֹתָךְ** / אוֹתְךָ .
11. הנאשמת הִכְחִישָה / הִכְחִישָה את הטענות כְּלָפָה / כְּלָפִיהָ.
12. **הִצְלָתָּ** / הִצְלָתָּ אותִי מִמָּוֶה / מִמָּוֶה.
13. חשיפה לשמש מְזִיקָה / מְזִיקָה לבריאות.
14. הבית **נִבְנָה** / נִבְנָה לפני שנים רבות.
15. דני נִכְשֵׁל / נִכְשֵׁל בבחינה.
16. כיום הוא נִמְנָה / נִמְנָה **עִם** / על חברי המשלחת.
17. אני פוחד לְהִכְשֵׁל / לְהִכְשֵׁל בבחינה.
18. הן נִגְשׁוֹת / נִגְשׁוֹת למכרז.
19. הצלחת **תִּשְׁבֵּר** / תִּשְׁבֵּר אם תפילי אותה.
20. לא אוֹכֵל / אוֹכֵל להגיע.
21. אני יכול לְקַפֹּץ / לְקַפֹּץ על רגל אחת.
22. לא יִכְלֹתִי / יִכְלֹתִי להגיע.
23. אסור לָגֵעַ / לָגֵעַ בחפץ חשוד.
24. אל **תִּשָּׁב** / תִּשָּׁב בשורה הראשונה .
25. החוב הולך וְגָדֵל / וְגָדֵל מיום ליום.
26. כאן אפשר לִרְכֹּב / לִרְכֹּב על סוסים.
27. **קָרְאתֶם** / קָרְאתֶם את הספר החדש?

28. מחר אֶתְפֹּר / אֶתְפֹּר שְׂמֵלָה.
29. המשטרה אוֹכְפֶת / אוֹכְפֶת את החוק.
30. המחאה שׁוֹכֶכֶת / שׁוֹכֶכֶת.
31. רְצִיתֶם / רְצִיתֶם לִסְעַ / לִנְסֹעַ לים?
32. הוא מְלֵא / מְלֵא את חובותיו.
33. מדוע הִפְרַעְתֶּם / הִפְרַעְתֶּם לו?
34. כָּבְדוּ / כָּבְדוּ אותי בקפה ועוגה.
35. היא מְבַלְבֶּלֶת / מְבַלְבֶּלֶת.
36. היא רְמָאָה / רְמָאָה במשחק.
37. הזמר הִתְגַּלָּה / הִתְגַּלָּה ב "כוכב נולד".
38. אתה יודע לְהִתְבַּטֹּת / לְהִתְבַּטֹּת יפה בכתב.
39. כָּנְסוּ / כָּנְסוּ בבקשה לאולם.
40. לא הִסְכַּמְתִּי / הִסְכַּמְתִּי עימו.
41. אני מְגִיעָה / מְגִיעָה לחיפה לְפָנֶיכֶם / לְפָנֶיכֶם.
42. הִפְטָנוּ / הִפְטָנוּ דרך חלון הרכבת.
43. המנעול שָׁבוּר / שָׁבוּר.
44. כל התלמידים נוֹכְחִים / נוֹכְחִים בשיעור.
45. נִכְחַנוּ / נִכְחַנוּ בטעותנו.
46. עכשיו הוא נִרְאָה / נִרְאָה לי מְדַבָּא / מְדַבָּא.
47. דן הִתְמַנָּה / הִתְמַנָּה למנכ"ל החברה.
48. נִצָּא / נִצָּא מוקדם מהבית.
49. אתה מְשִׁיר / מְשִׁיר את מבטך.
50. הִצַּעַנּוּ / הִצַּעַנּוּ לו להצטרף לטיול.
51. אני מְסִיכָה / מְסִיכָה את מועמדותי.
52. כְּתַבְתֶּם / כְּתַבְתֶּם מכתב.
53. טִלְפַּנְתִּי / טִלְפַּנְתִּי אליך מספר פעמים.
54. אני אֶשֶׁן / אֶשֶׁן בשק שינה.
55. הִפְלַתֶם / הִפְלַתֶם את הכד היקר וּשְׁבַרְתֶּם / שְׁבַרְתֶּם אותו.
56. מאיפה אני מְכִירָה / מְכִירָה אותך?

57. אסור לִפְטֹּט / לִפְטֹּט בשיעור.
58. אכלתי כרוב מִמֶּלֶא / מִמֶּלֶא.
59. הוא אדם כֵּן / כֵּנָה.
60. אסור לחנות בחניית נְכִים / נְכִים.
61. השוטר יִרְה / יִרְה בפורץ.
62. מְחִינו / מְחִינו כפיים.
63. היא עוֹרֶכֶת / עוֹרֶכֶת את השולחן.
64. מתי תִּצְאו / תִּצְאו לדרך?
65. מי הִזִּיז / הִזִּיז את הגבינה שלי?
66. אני מְצִיעָה / מְצִיעָה לך הצעה מעניינת.
67. אפשר לְרַפּוֹת / לְרַפּוֹת את החולה.
68. הִבְאֵנו / הִבְאֵנו לך מתנה.
69. נִרְאָה / נִרְאָה לי שמחר יִרְד / יִרְד גשם.
70. אני יוֹשֶׁנֶת / יוֹשֶׁנֶת בשק שינה.
71. אנו מְתַכַּבְּדִים / מְתַכַּבְּדִים להזמינכם.
72. אֲבַקֵּר / אֲבַקֵּר אֶצְלָכֶם / אֶצְלָכֶם בשבת.
73. אֲשָׂאֵר / אֲשָׂאֵר אתכם בבית.
74. צריך לְטַאטוֹת / לְטַאטוֹת את הבית.
75. מדוע לא הוֹרֶקֶת / הוֹרֶקֶת את הפח?
76. דנה קִנְיָה / קִנְיָה בטל.
77. מה את מְכִינָה / מְכִינָה לארוחת הערב?
78. הנאשם יִזְכֶּה / יִזְכֶּה במשפט.
79. זו מחלה מְדַבֶּקֶת / מְדַבֶּקֶת, אתה עלול לְהִדְבֵּק / לְהִדְבֵּק.
80. הכיור הִתְמַלֵּא / הִתְמַלֵּא במים.

פרק ב' - שם המספר

שים לב: את מין המספרים קובע מינו של שם העצם. כדי לבדוק את מינו של שם עצם כלשהו קובעים את צורת היחיד ומוסיפים לה שם תואר, לדוגמה: חלונות < חלון אחד, חלון נקי (זכר) < ששה חלונות. שנים < שנה אחת, שנה טובה (נקבה) < שמונה שנים.

מספרי 1-10

<i>נקבה</i>	<i>זכר</i>	
ללא סיומת ארבע שמונה	סיומת אה ארבעה שמונה	נסרד
אם שם העצם מיוזע יבואו המספרים בצורת הנסמך		
ללא סיומת ת' ארבע- שלוש- חמש- (חל חיטוף)	סיומת ת' ארבעת- שלושת- חמשת-	נסחק

שמות עצם המופיעים אחרי המספרים 2-10 יבואו תמיד ברבים: המדד עלה בשני אחוזים; יש לי עשרה שקלים; קניתי שני קילוגרמים תפוזים. (במספרים מ11- ומעלה אפשר להשתמש ביחיד או ברבים).

במספרים 11 ומעלה אין צורות מיוחדות לנפרד ולנסמך – כל הצורות משותפות:
בנפרד: עשרים ושלוש נערות; בנסמך: עשרים ושלוש הנערות.

נקבה	זכר
עשרה שלוש עשרה בנות. שמונה עשרה ילדות.	עשר שלושה עשר בנים שמונה עשר ילדים.

שים לב: אסור ליצור שילוב של זכר ונקבה כמו: שמונה עשרה; אחד עשרה.

 The diagram shows two examples of word formation. On the left, 'אחד עשרה' (one thirteen) has two arrows pointing down to 'נקבה' (female) and 'זכר' (male). On the right, 'שמונה עשרה' (eight thirteen) has two arrows pointing down to 'נקבה' (female) and 'זכר' (male).

- לפני "מאות" – יבואו המספרים בנקבה: שלוש מאות, שמונה מאות.
- במספר "מאתים" ה-א' נחה: מאתים (ולא מאתיים).
- לפני "אלף" – יבואו המספרים בזכר: שלושת אלפים.
הימנע מהטעות הרווחת: *שבעת אלפים (במקום: שבעת אלפים), *תשעת אלפים (במקום: תשעת אלפים).
- לפני "מיליון" – יבואו המספרים בזכר: ארבעה עשר מיליון.

תופעות אופייניות בשם המספר

1. מספר סתמי – תמיד יופיע בנקבה.
מספר סתמי הוא מספר שאינו מונה את שמות העצם, אלא מציין את סימנם. אפשר לזהות אותו ע"י הוספת המילה "מספר" לפניו: עמוד מספר שמונה; אני יושב בכיסא (מספר) שמונה.
דוגמות למספר סתמי: מספר של בית, של שיר, של עמוד, של טלפון, של ת"ז, של מיקוד וכו'.
שימו לב: אני נוסע באוטובוס אחד (מס' מונה), ולא **בשני** אוטובוסים.
לעומת: אני נוסע באוטובוס אחת (מס' סתמי).
 2. תאריך בחודש – תמיד בזכר. (מונים ימים, ויום הוא ממין זכר).
אחד במאי, שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, עשרים ושנים בפברואר, עשרה בטבת וכו'.
- המספר הכפלי
3. אחרי המילה "פי" – המספרים יופיעו בזכר: פי שנים, פי שלושה, פי מאתיים ושנים.
 4. לפני המילה "פעמים" – יבואו המספרים בנקבה: שלוש פעמים, שתיים עשרה פעמים.
- המספר החלקי
5. חצי (בסמיכות חצי), שלישי, רבע – בזכר: שני חצאים, שלושה רבעים.
חמישית, שישית, שביעית... עשירית – בנקבה: שתי חמישיות, שתי עשיריות.
 6. כשהמכנה מעל עשר – יבואו המונה והמכנה בנקבה (כמספרים סתמיים)
3/11 – שלוש חלקי אחת עשרה; 17/25 – שבע עשרה חלקי עשרים וחמש.
7. מספר מעורב: המספר השלם + שם העצם + השבר
 $3\frac{1}{4}$ מעלות = שלוש מעלות ורבע
 $10\frac{1}{2}$ ארגזים = עשרה ארגזים וחצי
אם שם העצם מיוחד – שם העצם יופיע אחרי השבר והשבר יבוא בצורת הנסמך:
 $4\frac{2}{3}$ הליטרים = ארבעה ושני שלישי הליטרים.

הצרות נוספות:

1. גיל – יופיע במספר מונה בנקבה (מונים שנים, ושנה היא מילה בנקבה):
הוא בן חמש-עשרה.
היא בת חמש-עשרה.
2. זכר ונקבה – כאשר מופיע שם עצם מעורב משני המינים – מציינים את מינם במין זכר.
שלושים ושלושה חיילים וחיילות; שמונת המורים והמורות.
3. שמות אלה הם ממין זכר: זוג, צומת, גרב, משקפיים, מכנסיים, יום-הולדת, עט.

אותיות וכל"ב השם המספר

הניקוד היסודי של אותיות וכל"ב הוא שווא נע: חמישים ואחד; שלושים ושבעה בנים.
יש מקרים בהם הן מקבלות ניקוד אחר:

המקרה	הכלל	דוגמה	הסבר
<ul style="list-style-type: none"> ו כ ל ב 	<ul style="list-style-type: none"> ניקודן כתנועת החטף 	<ul style="list-style-type: none"> ועשרה כחמישה בחמש לעשרה 	ביקוע צרור שוואים + חטף
<ul style="list-style-type: none"> ו כ ל ב 	<ul style="list-style-type: none"> נטות לקבל קמץ 	<ul style="list-style-type: none"> ושש (אבל וששה) ארבע ותשע ושבע 	+ הברה מוטעמת

במקרים הבאים יש הבדל בין ניקוד אותיות כל"ב לבין ו' החיבור:

המקרה	כל"ב		ו' החיבור	
	הכלל	דוגמה	הכלל	דוגמה
לפני שווא	בחיריק חסר	כשלושים לשניים בתשע-עשרה	בשורוק	ושמונה ושלושה ותשע-עשרה
לפני אותיות בומ"פ			בשורוק	ומאה ומאתים

תרגול - שם המספר

א. כתוב את המספרים באיג'ים

ציפורים	5
אימהות	4
עטים	9
האבות	3
ימים	7
צמתים	2
גר ב	1
זוגות נעליים	4
דפים	5
המורות	6
הפרחים	8
הימים	7
מטרים	3
ביצים	8

חלומות	19
נערים	18
אבנים	35
קילוגרם	17
שעות	11
מדינות	67
החדרים	24
חודשים	12
סנטימטרים	41

ב. תקן רק את המשפטים השלויים

1. רק חמישה עשר תמונות הצליחו. _____
2. הארנק עלה לי שלושים וחמש ₪. _____
3. רזיתי כבר שתי קילו. _____
4. ראיתי שני סרטים מעניינים. _____
5. יש לי ארבע ימי חופשה. _____
6. עוד שלוש רחובות נגיע. _____
7. תרדו עוד ארבע תחנות. _____
8. באילת ארבעים ואחת מעלות. _____
9. אני אוכל גבינה חמש אחוז. _____
10. לנתי במלון ארבע לילות. _____

ג. כתוב את המספרים האייליים

17. נועה בת _____
- גיל בן 16. _____
- המרוץ יתקיים ב – 25.3. _____
- הוא מרוויח פי 6 ממני. _____
- ראיתי סרט זה 4 פעמים. _____
- 7 המנצחים הוזמנו לבמה. _____
- קניתי $3\frac{1}{4}$ ק"ג קמח. _____
- פתחו את הספר בעמוד 18. _____
- שילמתי 7,000 ₪. _____
- אני יושב בכיסא 17. _____
- פגשתי את 3 הבנות. _____
- מספר הטלפון הוא 6241783. _____
- אני אוכל פי 2 ממך. _____
- נסענו בקו 425 על כביש מספר 1. _____
- היום ה – 37 לשביתת הרופאים. _____

חלפו 9 1/2 שעות. _____
אני גר בבית 31. _____
ראיתי את ההצגה "הכבש ה-16". _____
9 באב הוא יום צום. _____
גם 17 בתמוז הוא יום צום. _____
עמית נולד בשנת 2002. _____
אחי נולד ב- 2.7.1991. _____

ד. כתוב מילים

תאריך הולדתך _____
כתובת ומיקוד _____
מספר טלפון _____
מספר תעודת זהות _____
משקלך (הרצוי או המצוי) _____ גובהך _____

ה. הק' את האפשרות הנכונה

לפני כחודש פורסמה הידיעה הבאה בעמוד מספר אַחַת / אַחַד בעיתון המקומי. שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי / שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי / שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי חודשי מאסר בפועל נגזרו לפני אַרְבָּע / אַרְבָּעָה שבועות בבית משפט השלום בחדרה על שְׁנֵי / שְׁתֵּי צעירים בני עשרים וְאַחַת / עשרים וְאַחַד שהורשעו בהתפרצות לשָׁנִים עֶשְׂרִי / שְׁתֵּים עֶשְׂרִי / שְׁתֵּים עֶשְׂרִי דירות באזור חדרה.

בשָׁשׁ / בשָׁשׁ ביוני אלפיים וְאַחַד / אלפיים וְאַחַת פרצו הצעירים לבית בן שְׁלוֹשׁ / שְׁלוֹשָׁה קומות ברחוב החצב שלושים וְחָמֵשׁ / שלושים וְחָמֵשׁ בחדרה. בכתב האישום נטען כי הם גנבו מתוך הבית מכשיר טלוויזיה בשווי תְּשַׁעַת אלפים / תְּשַׁעַת אלפים / תְּשַׁע אלף ₪. כמו כן הם הצליחו לפרוץ את שְׁלוֹשָׁת / שְׁלוֹשׁ / שְׁלוֹשׁ הכספות שבבית וגנבו מתוכן שְׁמוֹנֶה מְאוֹת / שְׁמוֹנֶה מְאוֹת ₪ במזומן, מְאַתִּים / מְאַתִּים דולר ותכשיטים בשווי עשרים וְשְׁתֵּים / עשרים וְשְׁנַיִם אלף שקל.

כשביקשו הגנבים לצאת מן הבית עם השלל, הפתיעו אותם בעלי הבית, והם החלו לברוח. לאחר מרדף בן חֲמֵשָׁה קילומטר / חֲמֵשָׁה קילומטרים / חֲמֵשׁ קילומטרים נתפסו הגנבים כשבכיסיהם תשעים וְשִׁבְעִי / תשעים וְשִׁבְעָה אחוז מן הכסף שגנבו.

הצעירים הודו בהתפרצות זו וגם בעֶשְׂרִי / בעֶשְׂרִי מקרי התפרצות נוספים. אַחַד / אַחַד החשודים טען להגנתו כי הוא הילד האַחַד עֶשְׂרִי / האַחַד עֶשְׂרִי / האַחַת עֶשְׂרִי במשפחה בת אַרְבָּע עֶשְׂרִי / אַרְבָּע עֶשְׂרִי / אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי נפשות, והוא המפרנס היחיד. כאמור, הצעירים הורשעו ונדונו לְמֵאוֹתִים וְשִׁשָּׁה עֶשְׂרִי / מְאוֹתִים וְשִׁשׁ עֶשְׂרִי ימי מחבוס.

תרגול - שם המספר - תשובון

א. כתוב את המספרים באי"ס

5 חמ e ציפורים

4 ארבע אימהות

9 תשעה עטים

3 תשע האבות

7 שבע ימים

2 שני צמתים

גרב 1 אחד

4 ארבע זוגות נעליים

5 חמשה דפים

6 ee המורות

8 מונת הפרחים

7 שבע הימים

3 תשע מטרים

8 מונה ביצים

19 תשעה עשר חלומות

18 מונה עשר נערים

35 תשעים וחמשה אבנים

17 שבע עשר קילוגרם

11 אחת עשרה שעות

67 ששים ושבע מדינות

24 עשרים וארבע החדרים

12 שנים עשר חודשים

41 ארבעים ואחד סנטימטרים

ב. תקן רק את המשפטים השלויים

1. רק חמישה עשר תמונות הצליחו. **חמש צורה**
2. הארנק עלה לי שלושים וחמש ₪. **שלושים וחמישה**
3. רזיתי כבר שתי קילו. **שני**
4. ראיתי שני סרטים מעניינים. **שני**
5. יש לי ארבע ימי חופשה. **ארבעה**
6. עוד שלוש רחובות נגיע. **שלושה**
7. תרדו עוד ארבע תחנות. **שלושה**
8. באילת ארבעים ואחת מעלות. **שלושה**
9. אני אוכל גבינה חמש אחוז. **חמישה אחוזים**
10. לנתי במלון ארבע לילות. **ארבעה**

ג. כתוב את המשפטים במילויים

- נועה בת 17. **שבע צורה**
- גיל בן 16. **שש צורה**
- המרוץ יתקיים ב – 25.3. **צפריים וחמישה במרץ**
- הוא מרוויח פי 6 ממני. **שישה**
- ראיתי סרט זה 4 פעמים. **ארבע**
- 7 המנצחים הוזמנו לבמה. **שבעת**
- קניתי $3\frac{1}{4}$ ק"ג קמח. **שלושה קילוארמים ורבע**
- פתחו את הספר בעמוד 18. **שמונה צורה**
- שילמתי 7,000 ₪. **שבעת אלפים**
- אני יושב בכיסא 17. **שבע**
- פגשתי את 3 הבנות. **שלוש**
- מספר הטלפון הוא 6241783. **שש שתיים ארבע אחת שבע שמונה שלו**
- אני אוכל פי 2 ממך. **שניים**
- נסענו בקו 425 על כביש מספר 1. **ארבע מאות צפריים וחמש... אחת**
- היום ה – 37 לשביתת הרופאים. **השלושים ושבעה**

תלפז 9 1/2 שעות.	תשע ערות וחי'3
אני גר בבית 31.	תלפזיט ואת
ראיתי את התצה "תכבש ה – 16".	תשיה ער
9 באב הוא יום צום.	תשה
גם 17 בתמוז הוא יום צום.	תשה ער
עמית נולד בשנת 2002.	תלפזיט ות'יט
אחי נולד ב – 2.7.1991.	ת'יט תיולי תלפז תשע תלפזיט ואת

ד. כתוב תלפזיט

תאריך הולדתך _____

כתובת ומיקוד _____

מספר תלפזן _____

מספר תעודת זהות _____

משקלך (תרוזי או התצוי) _____ גובהך _____

ה. תק' את התפטרות תנכונה

תלפזי כחודש תורסמה תידיעה תבאה בעמוד מספר **תחת** / תתד בעיתון התקומי. **תמונה עשר** / **תמונה עשרה** / **תמונה עשרה** חודשי תאסר תפועל נגזרו תלפזי **ת'בע** / **ת'בעה** שבועות בבית משפט השלום תחדרה על **ת'ני** / **ת'תי** צעירים בני עשרים **תחת** / עשרים ותתד שהורשעו תהתפטרות לת'נים עשר / **ת'תי** עשר / **ת'תי** עשרה דירות באזור חדרה.

תש / **תשה** תיוני תלפזיים ותתד / **תלפזי** ותחת תרצו הצעירים לתית בן **תלוש** / **תלוש** קומות תרחוב תחצב **תלושים ותמש** / **תלושים ותמש** תחדרה. תכתב תאישום נתען כי הם גנבו תתוד תבית תכשיר תלוזיזיה בשווי תתשעת תלפזי / **תתשעת תלפזי** / **תשע** תלף ת. כמו כן הם הצליתו תלרוץ את **תלושת** / **תלוש** / **תלוש** תכספות שבבית וגנבו תתוכן **תמונה תאות** / **תמונה תאות** תש במזומן, **תת'ים** / **תת'ים** דולר ותכשיטים בשווי עשרים ות'תי / **עשרים ות'נים** תלף שקל.

כשתיקשו תגנבים לצאת מן תבית עם השלל, תתיעו אותם בעלי תבית, והם תחלו תברוח. לתחר תרדף בן **תמש** קילומטר / **תמש** קילומטרים / **תמש** קילומטרים נתפסו תגנבים כשבכיסיהם תשעים ותשבע / **תשעים ותשבע** תחוז מן תכסף תגנבו.

הצעירים תודו תהתפטרות זו וגם **תעשר** / **תעשרה** תקרי תתפטרות נוספים. **תתד** / **תתד** תחשודים טען תלהגנתו כי הוא תילד **תתתד עשר** / **תתתד עשרה** / **תתתד עשרה** תמשפחה בת **ת'בע עשר** / **ת'בע עשרה** / **ת'בע עשרה** עשר נפשות, והוא תמפרנס תיחיד. תאמור, תצעירים תורשעו ותדונו **תת'ים ותשה עשר** / **תת'ים** ושש עשרה ימי תחבוש.

פרק ג'

דיוקים במילות יחס ובמילות קישור

מילות היחס- נטייה

נטיית מילות היחס כנטיית שם העצם. יש מילות יחס הניטות כשם עצם ביחיד, ויש הניטות כשם עצם ברבים (שירי, שירך, שירנו = בשבילי, בשבילך, בשבילנו... שירי, שיריך, שירינו = בלעדי, בלעדיך, בלעדינו...). מילות יחס המסתיימות בצורן ריבוי (אודות, בעקבות) ואלה המסתיימות ב"י" (בלעדי, לגבי, לפני, על ידי) ניטות על דרך שם ברבים.

הטבלה שלפניך מציגה את הצורות התקינות של מילות יחס המועדות לשיבושים בהגייה. הצורה הנכונה משקפת את העיקרון שהוצג לעיל. צורות יוצאות מן הכלל מסומנות בכוכבית.

	<u>לא נכון</u>	<u>נכון</u>
אודות	אודותְּכֶם	אודותֵיכֶם/
	אודותֶם	אודותֵהֶם/
<hr/>		
את	אתְךָ	אתְךָ*
	אותְךָ	אותְךָ*
	אתְכֶם	אתְכֶם/
<hr/>		
אל = אל'	אלֵיךָ	אלֵיךָ
	אלֵיכֶם/	אלֵיכֶם/
	אלֵיהֶם/	אלֵיהֶם/
<hr/>		
אצל	אצלְךָ	אצלְךָ
	אצלְכֶם/	אצלְכֶם
	אצלְהֶם/	אצלְהֶם/
<hr/>		
בין	בֵּינֵנוּ	בֵּינֵנוּ*
	בֵּינְכֶם	בֵּינְכֶם*

	<u>לא נכון</u>	<u>נכון</u>
בלעד ^א	בלעד ^י	בלעד ^י
	בלעד ^ך	בלעד ^{יך}
	בלעד ^ך	בלעד ^{יך}
	בלעד ^ו	בלעד ^{יו}
	בלעד ^{כם} /	בלעד ^{יכם} /
	בלעד ^ם /	בלעד ^{יהם} /
<hr/>		
בעד/בעד	בעד ^י	בעד ^י
	בעד ^ך	בעד ^ך
	בעד ^{כם} /	בעד ^{יכם} /
	בעד ^ם /	בעד ^{ים} /
<hr/>		
בעקבות	בעקבות ^{כם} /	בעקבות ^{יכם} /
	בעקבות ^ם /	בעקבות ^{יהם} /
<hr/>		
בשביל	בשביל ^ך	בשביל ^ך
	בשביל ^{כם} /	בשביל ^{יכם} /
	בשביל ^{הם} /	בשביל ^{יהם} /
<hr/>		
כלפ ^א	כלפ ^ה	כלפ ^{יה}
<hr/>		
כמו	כמו ^{כם} /	כמו ^{יכם} /
	כמו ^{הם} /	כמו ^{יהם} *
<hr/>		
לגב ^א	לגב ^ך	לגב ^{יך}
	לגב ^ם	לגב ^{יהם}

	<u>לא נכון</u>	<u>נכון</u>
לפני ^א	לפניך	לפניך
	לפניכם/ן	לפניכם/ן
	לפניהם/ן	לפניהם/ן
<hr/>		
מ/מ	ממנו (איננו)	ממנו (איננו)
	ממכם/ן	ממכם/ן
	מהם/ן	מהם/ן
<hr/>		
על = על ^א	עליך	עליך
	עליכם/ן	עליכם/ן
	עליהם/ן	עליהם/ן
<hr/>		
על יד	על ידכם/ן	על ידכם/ן
	על ידינו	על ידנו
<hr/>		
על יד ^א	על ידי	על ידי
	על ידו	על ידיו
	על ידה	על ידיה
	על ידכם/ן	על ידיכם/ן
	על ידם/ן	על ידיהם/ן
<hr/>		
עם	עמך	עמך*
	עמכם/ן	עמכם*
	עמהם	עמהם/עמם*

תרגול- נטיית מילות היחס

א. הק' את האפשרות הנכונה

1. ביקשתי מִמְנוּ / מִמְנוּ לעזור לי.
2. קיבלתי מִכֶּם / מִמְכֶם עצה.
3. התארחתי אֶצְלֵהֶם / אֶצְלָם בקיץ.
4. עשיתי זאת בְּשִׁבְלֵם / בְּשִׁבְלֵהֶם.
5. הפתעתי אוֹתְכֶם / אֶתְכֶם?
6. עָלִיךְ / עָלִיךְ להגיע מוקדם.
7. רציתי לראות אוֹתְךָ / אוֹתְךָ.
8. דן היה אֶצְלְכֶם / אֶצְלְכֶם.
9. טל תבוא אֶלִיכֶם / אֶלִיכֶם?
10. מי היה אֶצְלְךָ / אֶצְלְךָ?
11. אני באה אֶתְךָ / אֶתְךָ.
12. מה זה אומר לְגַבֶּם / לְגַבֶּיהֶם?
13. אין בֵּינֵנוּ / בֵּינֵנוּ קשר.
14. אין כְּמוֹכֶם / כְּמוֹכֶם.
15. לא אסע בְּלַעְדְךָ / בְּלַעְדְךָ.
16. הוא אֵינְנוּ / אֵינְנוּ בבית.
17. המחקר נעשה עַל יְדֵיךָ / עַל יְדֵיךָ.

ב. תקן את השיבושים באימות היחס

1. דיברנו אודותְכֶם עכשיו.
2. המתנה בְּשִׁבְלְכֶם.
3. ביקשתי מֵהֶם ללכת.
4. אסיע אוֹתְךָ לשדה-התעופה.
5. הגעתי לְפָנֶיךָ.
6. הגענו לְפָנֶיכֶם.
7. איך אתה מתנהג כְּלַפָּה?

ד. הק"ף את האפשרות הנכונה (מילות יחס ושם המספר)

1. אני צובע אַצְלָהֶם / אַצְלָם את שבעה / שבעת המדפים.
2. יום הולדתה השבעים ושבעה / השבעים ושבע יערך אַצְלָכֶם / אַצְלָכִים.
3. פגשתי אֶתְכֶם / אֹתְכֶם שלושה / שלוש פעמים.
4. המחיר בְּשִׁבְלֵכֶם / בְּשִׁבְלֵךְ הוא שבע עשרה אלף / שבעה עשר אלף ₪.
5. נסעתי לחו"ל בְּלַעֲדֶיךָ / בְּלַעֲדֶיךָ בשנת אלפיים ואחת / אלפיים ואחד.
6. ביקשתי מְמֹנֹ / מְמֹנֹ לרדת אחרי הצומת השנייה / השני.
7. היגענו לְפָנֵיהֶם / לְפָנֵיהֶם לקו שלושים ושלוש / שלושים ושלושה.
8. ביקשתי מְמֹכֶם / מְכֹם לקנות לי שלושה ק"ג וחצי / שלושה וחצי ק"ג בננות.
9. תשע / תשעת חברותי ביקרו אֶצְלָהֶן / אֶצְלָן אתמול.
10. קראתי אֹדוֹתֶם / אֹדוֹתֵיהֶם בעמוד עשרים ותשעה / עשרים ותשע.
11. האם שוחחו אֶתְךָ / אֶתְךָ בעניין שבעה / שבעת התלמידים?
12. בגיל שמונה עשר / שמונה עשרה התלבשתי כְּמוֹכֶם / כְּמוֹכִים.
13. מפגש שנים עשר / שתים עשרה מתקיים אֶצְלְךָ / אֶצְלָךְ.
14. חמישים וחמישה / חמישים וחמש מחזות נכתבו על יָדוֹ / על יָדוֹ.
15. צעדנו בְּעֶקְבוֹתֶם / בְּעֶקְבוֹתֵיהֶם אחד עשר / אחד עשרה ק"מ.
16. קיבלנו מֶהֶם / מֶהֶם שלוש / שלושה זוגות נעליים.
17. חשבתי עֲלֶיךָ / עֲלֶיךָ הרבה בשלושת / בשלוש השבועות האחרונים.
18. הרווחנו בְּלַעֲדְכֶם / בְּלַעֲדֵיכֶם פי שניים / שתיים.
19. נאפה בְּשִׁבְלֵךְ / בְּשִׁבְלֵהֶם שלוש / שלושה ככרות לחם.
20. דן הצביע נגד שלושת / שלוש המועמדות, ואילו אני הצבעתי בְּעֶדְךָ / בְּעֶדְךָ.

תרגול מילות היחס – תשובון

ד. הק' את האפשרות הנכונה

18. ביקשתי מִמְנוּ / מִמְנוּ לעזור לי.
19. קיבלתי מִכֶּם / מִמְכֶם עצה.
20. התארחתי אֶצְלָהֶם / אֶצְלָם בקיץ.
21. עשיתי זאת בְּשִׁבְלֵם / בְּשִׁבְלָהֶם.
22. הפתעתי אותכם / אֶתְכֶם?
23. עָלִיךְ / עָלִיךְ להגיע מוקדם.
24. רציתי לראות אותך / אוֹתְךָ.
25. דן היה אֶצְלָכֶם / אֶצְלָכֶם.
26. טל תבוא אֵלַיְכֶם / אֵלַיְכֶם?
27. מי היה אֶצְלָךְ / אֶצְלָךְ?
28. אני באה אֵתְךָ / אֵתְךָ.
29. מה זה אומר לְגַבִּים / לְגַבִּיהֶם?
30. אין בִּינְנוּ / בִּינְנוּ קשר.
31. אין כְּמוֹכֶם / כְּמוֹכֶם.
32. לא אסע בְּלַעְדְךָ / בְּלַעְדְךָ.
33. הוא אֵינְנוּ / אֵינְנוּ בבית.
34. המחקר נעשה עַל יְדֵיךָ / עַל יְדֵיךָ.

ה. תקן את השיבושים באימות היחס

4. דיברנו אודותיכם עכשיו.
5. המתנה בְּשִׁבְלָכֶם.
6. ביקשתי מִהֶם ללכת.
4. אסיע אוֹתְךָ לשדה-התעופה.
5. הגעתי לְפָנֶיךָ.
6. הגענו לְפָנֶיכֶם.
7. איך אתה מתנהג כְּלַפִּיךָ?

1. הקיף את האפשרות הנכונה (מילות יחס וחס המספר)

21. אני צובע אצלכם / אצלם את שבעה / שבעת המדפים.
22. יום הולדתה השבעים ושבעה / השבעים ושבע יערך אצלכם / אצלכם.
23. פגשתי אתכם / אותכם שלושה / שלוש פעמים.
24. המחיר בשבילכם / בשבילכם הוא שבע עשרה אלף / שבעה עשר אלף ₪.
25. נסעתי לחו"ל בלעדך / בלעדך בשנת אלפיים ואחת / אלפיים ואחד.
26. ביקשתי ממנו / ממנו לרדת אחרי הצומת השנייה / השני.
27. היגענו לפניהם / לפניהם לקו שלושים ושלוש / שלושים ושלושה.
28. ביקשתי ממכם / מכם לקנות לי שלושה ק"ג וחצי / שלושה וחצי ק"ג בננות.
29. תשע / תשעת חברותי ביקרו אצלך / אצלך אתמול.
30. קראתי אודותם / אודותיהם בעמוד עשרים ותשעה / עשרים ותשע.
31. האם שוחחו אתך / אתך בעניין שבעה / שבעת התלמידים?
32. בגיל שמונה עשר / שמונה עשרה התלבשתי כמורך / כמורך.
33. מפגש שנים עשר / שנים עשרה מתקיים אצלך / אצלך.
34. חמישים וחמישה / חמישים וחמש מחזות נכתבו על ידי / על ידו.
35. צעדנו בעקבותם / בעקבותיהם אחד עשר / אחד עשרה ק"מ.
36. קיבלנו מהם / מהם שלוש / שלושה זוגות נעליים.
37. חשבתי עליך / עליך הרבה בשלושת / בשלוש השבועות האחרונים.
38. הרווחנו בלעדכם / בלעדכם פי שניים / שתיים.
39. נאפה בשבילם / בשבילם שלוש / שלושה ככרות לחם.
40. דן הצביע נגד שלושת / שלוש המועמדות, ואילו אני הצבעתי בעדן / בעדן.

מילות היחס- הצרכה

"ב" האמצעי : לאכול בכפית, לנגן בכינור, להדביק בדבק, להסתרק במסרק

להשתמש ב...

לדון ב...

ליישם ב... (יישמנו את הכללים בעבודה)

להחליף ב... (החלפתי את החולצה הכחולה בחולצה אדומה)

לשקר ל..

לאחר ל...

להשוות ל...

לתקן ל... (הוא תיקן לי את השגיאות)

למחות על...

להקל את... (הרופא הקל את הכאב על החולה)

מילות יחס שונות לפועל אחד בבידול משמעות

להאמין ב... / להאמין ל...

להודות ב... להודות ל...

לקנא ב... / לקנא ל...

להיזהר ב... / להיזהר מ...

לעמוד בפני... / לעמוד לפני...

נמנה על (הקבוצה) / נמנה עם (חברי הקבוצה)

אחרי הפועל "נקט" לא תבוא מילת יחס : נקט צעדים, נקט עמדה.

תרגול - הצרכת מילות היחס

הקף את האפשרות המתאימה

1. הגעתי עם האוטובוס / באוטובוס האחרון.
2. צריך להקל את / על העומס בכבישים.
3. השוויתי את התשובות שלי לתשובות / עם התשובות שלך.
4. איחרתי לרכבת / את הרכבת.
5. אל תשתמש עם עט / בעט אדום.
6. דנו על הנושא / בנושא עשרות פעמים.
7. מדוע שיקרת לי / אותי?
8. העובדים נוקטים בעיצומים / עיצומים.
9. רון מנגן על כינור / בכינור.
10. הוועד מחה על / נגד החלטת ההנהלה.

תרגול - הצרכת מילות היחס - תשובון

הק' את האפשרות האתאימה

1. הגעתי עם האוטובוס / באוטובוס האחרון.
2. צריך להקל את / על העומס בכבישים.
3. השוויתי את התשובות שלי לתשובות / עם התשובות שלך.
4. איחרתי לרכבת / את הרכבת.
5. אל תשתמש עם עט / בעט אדום.
6. דנו על הנושא / בנושא עשרות פעמים.
7. מדוע שיקרת לי / אותי?
8. העובדים נוקטים בעיצומים / עיצומים.
9. רון מנגן על כינור / בכינור.
10. הוועד מחה על / נגד החלטת ההנהלה.

מילות קישור

נכון

אם

אם – לתנאי קיים. אילו, לו, אילולי – לתנאי בטל

אפילו

בגלל

כאילו

כדי

מחד גיסא... ומאידך גיסא...

נוסף לכך

אמצעי השעבוד כולם עם "ש": היות ש...

מאחר ש... (חוץ מ הואיל ו...)

בד"כ אין "ש" אחרי מילת שאלה:

כאשר, כש...

במקום ש...

כפי ש...

(חוץ מהאמצעים המכילים "מי"/"מה":

מי ש... את מה ש...)

לא נכון

באם, במידה ש...

אפילו אם, אפילו ש...

בגלל ש...

כאילו ש...

בכדי

מחד... מאידך...

בנוסף לכך

היות ו... , מאחר ו... במידה ו...

מתי ש... / איפה ש...

איך ש...

תרגול מילות קישור

הקף את האפשרות הנכונה

1. למדתי בכדי / כדי להצליח.
2. באם / אם תחליטו להצטרף, תודיעו לנו.
3. חיכיתי לך במקום ש / איפה שקבענו.
4. אפילו / אפילו אם נלמד כל הלילה לא נספיק לעבור על כל החומר לבחינה.
5. הוא מתנהג כאילו ש / כאילו זכה בפיס.

תרגול מילות קישור - תשובון

הק' את האפשרות הנכונה

1. למדתי בכדי / כדי להצליח.
2. באם / אם תחליטו להצטרף, תודיעו לנו.
3. חיכיתי לך במקום ש / איפה שקבענו.
4. אפילו / אפילו אם נלמד כל הלילה לא נספיק לעבור על כל החומר לבחינה.
5. הוא מתנהג כאילו ש / כאילו זכה בפיס.

פרק ד'

תקינות תחבירית

1. לפני נושא לא תבוא מילת יחס
יש לי את כל החומר למבחן > יש לי כל החומר למבחן
2. סדר המילים במשפט: נושא-נושא-משלימי פועל
מחר הילדים יוצאים לטיול < הילדים יוצאים מחר לטיול
(חוץ מ: כבר, עוד, עדיין – מקומן תמיד בראש המשפט).
3. כאשר המשפט פותח במשלים פועל יבוא הנושא לפני הנושא
פרח רון נתן לטל < פרח נתן רון לטל
4. התאם במין ובמספר בין הנושא לנשוא הפועלי, ובין הנושא לאוגד
כואב לי הבטן < כואבת לי הבטן
השמיים הוא הגבול < השמיים הם הגבול
5. התאם במין ובמספר בין הכינוי לבין שם העצם שאליו הוא מוסב
...והרי החדשות ועיקרם תחילה < והרי החדשות ועיקרן תחילה
6. מילת היחס תחזור לפני כל אחד מהחלקים הכוללים
נסעתי לחיפה ותל אביב < נסעתי לחיפה ולתל אביב
7. לא יבואו שתי מילות יחס רצופות לפני שם אחד
אפשר לקחת את התרופה לפני או אחרי הארוחה < אפשר לקחת את התרופה לפני הארוחה או אחריה
8. לא יבואו שני פעלים לפני מילת יחס אחת
איני יודע אם לתמוך או להתנגד להצעה < איני יודע אם לתמוך בהצעה או להתנגד לה
9. אחרי ההסגרים: כידוע, כמובן, כנראה, לא יבוא "ש"
כנראה שמחר ירד גשם < כנראה, מחר ירד גשם.
10. בצירוף סמיכות היידוע על הסומך בלבד
הבית ספר < בית הספר
11. לא יבואו שני נסמכים לפני סומך אחד
מגבי וצמיגי המכונית נמצאו תקינים < מגבי המכונית וצמיגייה נמצאו תקינים.

12. במשפט מורכב תפתח הפסוקית באמצעי שעבוד
המשכתי בעמוד בו הפסקתי < המשכתי בעמוד שבו הפסקתי
13. אמצעי השעבוד לזמן "כש" או "כאשר"
שהגעתי הביתה הלכתי לישון < כשהגעתי הביתה הלכתי לישון
14. אמצעי החיבור במשפט איחוי (מחובר) יבוא בין שני האיברים
מחר יש לנו בחינה על כל החומר, נלמד **לכן** כל הלילה < מחר יש לנו בחינה על כל החומר,
לכן נלמד כל הלילה

תרגול- תקינות תחבירית

תקן את השיבושים ונמק את בחירתך

1. כנראה שניסע בקיץ לפריז.
2. בשבוע שעבר הספר התפרסם.
3. יש לשתות לפני ואחרי האימון.
4. אני אוהבת ומתגעגעת אליכם.
5. ניקינו מעל ומתחת לארון.
6. החשדות נגדו אינן מבוססות.
7. באם ירד גשם יתבטל המשחק.
8. נפגשתי עם אחי ואחותי.
9. יש לזכור ולא לשכוח את העבר.
10. את הספר "מיכאל שלי" עמוס עוז כתב.
11. כמובן שנבוא לחתונתכם.
12. עובדי ומנהלי החברה יצאו לחופשה מרוכזת.
13. תאנים צומחים בחצר שלי.
14. היות ועמדת בתנאי הקבלה אתה רשאי להתחיל בלימודים.
15. צריך לכסח ולהשקות את הדשא.
16. דוגמה לתכונות הנדרשות מקציני צה"ל הם נחישות ויוזמה.
17. חינוך לערכים היא מטרה חשובה ביותר.
18. שנגיע לגשר נחצה אותו.
19. ניפגש איפה שנפגשנו בפעם שעברה.
20. ביקרתי ברחוב ובבית בו נולד סבי.
21. נכשלתי בגלל שלא למדתי.
22. יש לי את כל החומר הדרוש לבחינה.
23. יש לבדוק את מגבי וצמיגי הרכב.
24. איך שצלצל הפעמון יצאו התלמידים מהכיתה.
25. גשמים ירדו בצפון ובדרום הארץ.
26. המעיל עור החדש נקרע.
27. קניתי את הבגד ים במכירת סוף העונה.

28. לא תותר כניסת ויציאת כלי שייט בזמן הסגר.
29. מאמני ושחקני הנבחרת יצאו למחנה אימונים.
30. חבר השופטים החליטו לזכות את הנאשם מחוסר ראיות.
31. גובה מחירי הטיסה ייקבעו לפי ראות עיניה של חברת התעופה.
32. תהליך ההתקדמות הכלכלית והטכנולוגית היא בלתי נמנעת.
33. אחזור כמה שיותר מהר.
34. בקיץ שעבר טיילנו בהולנד, בלגיה וצרפת.
35. והרי החדשות ועיקרם תחילה.
36. נמאס עלי כל התירוצים שלכם.
37. כלליהם של תחרויות הספורט נוקשות.
38. הסוד להצלחה היא ההשקעה.
39. מסקנות וועדת החקירה והמלצות מבקר המדינה מוצאים ביטוי במדיניות החדשה.
40. הסטודנטים אתמול הגיעו באיחור.
41. אתמול הסטודנטים הגיעו באיחור.
42. הסברתי לך כבר עשר פעמים.
43. תקוותנו עוד לא אבדה.
44. התקשורת משפיעה ומעצבת את דעת הקהל.
45. קשה לדעת אם הכותב תומך או מתנגד להצעה.
46. צריך לחשוב על התוצאות לפני ואחרי התכנון.
47. על בני האדם לחשוב ולדאוג לדורות הבאים.
48. לא הכל מותר בשם החופש מידע.
49. המפקדים בצבא מדגישים ומשוחחים על ערך החברות.
50. השירות בצבא היא הזדמנות מצוינת ליצירת חברות.
51. הערך "חברות" מתבטא בצבא ובית הספר.
52. קרא את המשפטים שלפניך וענה על השאלות שאחריהן.
53. רון נרשם ללימודי רפואה באיטליה, הוא לכן לומד איטלקית.

תרגול- תקינות תחבירית- תשובון

תקן את השיבושים ונמק את בחירתך

1. כנראה שניסע בקיץ לפריז.
כנראה, ניסע בקיץ לפריז. / נראה שניסע בקיץ לפריז.
2. בשבוע שעבר הספר התפרסם.
הספר התפרסם שבוע שער.
3. יש לשתות לפני ואחרי האימון.
יש לשתות לפני האימון ואחרי.
4. אני אוהבת ומתגעגעת אליכם.
אני אוהבת אתכם ומתגעגעת אליכם.
5. ניקינו מעל ומתחת לארון.
ניקינו מעל הארון ומתחתיו.
6. החשדות נגדו אינן מבוססות.
החשדות נגדו אינם מבוססים.
7. באם ירד גשם יתבטל המשחק.
אם ירד גשם יתבטל המשחק.
8. נפגשתי עם אחי ואחותי.
נפגשתי עם אחי ואחותי.
9. יש לזכור ולא לשכוח את העבר.
יש לזכור את העבר ולא לשכוח אותו.
10. את הספר "מיכאל שלי" עמוס עוז כתב.
את הספר "מיכאל שלי" כתב עמוס עוז.
11. כמובן שנבוא לחתונתכם.
כמובן, נבוא לחתונתכם. / מובן שנבוא לחתונתכם.
12. עובדי ומנהלי החברה יצאו לחופשה מרוכזת.
עובדי החברה ומנהליה יצאו לחופשה מרוכזת.

13. תאנים צומחים בחצר שלי.
- תאניט צומחות בחצר שלי.**
14. היות ועמדת בתנאי הקבלה אתה רשאי להתחיל בלימודים.
- היות עצמדת בתנאי הקבלה אתה רשאי להתחיל בלימודים.**
15. צריך לכסח ולהשקות את הדשא.
- צריך לכסח את הדשא ולהשקות אותו.**
16. דוגמה לתכונות הנדרשות מקציני צה"ל הם נחישות ויוזמה.
- דוגמה לתכונות הנדרשות מקציני צה"ל היא נחישות ויוזמה.**
17. חינוך לערכים היא מטרה חשובה ביותר.
- חינוך לערכים הוא מטרה חשובה ביותר.**
18. שנגיע לגשר נחצה אותו.
- כאשר נגיע לגשר נחצה אותו.**
19. ניפגש איפה שנפגשנו בפעם שעברה.
- ניפגש במקום שבו נפגשנו בפעם שעברה.**
20. ביקרתי ברחוב ובבית בו נולד סבי.
- ביקרתי ברחוב ובבית שבו נולד סבי.**
21. נכשלתי בגלל שלא למדתי.
- נכשלתי מכיוון שלא למדתי.**
22. יש לי את כל החומר הדרוש לבחינה.
- יש לי כל החומר הדרוש לבחינה.**
23. יש לבדוק את מגבי וצמיגי הרכב.
- יש לבדוק את מגבי הרכב וצמיגיו.**
24. איך שצלצל הפעמון יצאו התלמידים מהכיתה.
- כאשר צלצל הפעמון יצאו התלמידים מהכיתה.**

25. גשמים ירדו בצפון ובדרום הארץ.
- גשמים ירדו בצפון הארץ ובדרומה.**
26. המעיל עור החדש נקרע.
- מעיל העור החדש נקרע.**
27. קניתי את הבגד ים במכירת סוף העונה.
- קניתי את הבגד ים במכירת סוף העונה.**
28. לא תותר כניסת ויציאת כלי שייט בזמן הסגר.
- לא תותר כניסת כלי שייט ויציאת בזמן הסגר.**
29. מאמני ושחקני הנבחרת יצאו למחנה אימונים.
- מאמני הנבחרת ושחקני יצאו למחנה אימונים.**
30. חבר השופטים החליטו לזכות את הנאשם מחוסר ראיות.
- חבר השופטים החליט לזכות את הנאשם מחוסר ראיות.**
31. גובה מחירי הטיסה ייקבעו לפי ראות עיניה של חברת התעופה.
- גובה מחירי הטיסה ייקבעו לפי ראות עיניה של חברת התעופה.**
32. תהליך ההתקדמות הכלכלית והטכנולוגית היא בלתי נמנעת.
- תהליך ההתקדמות הכלכלית והטכנולוגית היא בלתי נמנעת.**
33. אחזור כמה שיותר מהר.
- אחזור כמה שיותר מהר.**
34. בקיץ שעבר טיילנו בהולנד, בלגיה וצרפת.
- בקיץ שעבר טיילנו בהולנד, בלגיה וצרפת.**
35. והרי החדשות ועיקרם תחילה.
- והרי החדשות ועיקרם תחילה.**
36. נמאס עלי כל התירוצים שלכם.
- נמאס עלי כל התירוצים שלכם.**

37. כלליהם של תחרויות הספורט נוקשות.
- כלליהן של תחרויות הספורט נוקשים.**
38. הסוד להצלחה היא ההשקעה.
- הסוד להצלחה הוא ההשקעה.**
39. מסקנות וועדת החקירה והמלצות מבקר המדינה מוצאים ביטוי במדיניות החדשה.
- מסקנות וועדת החקירה והמלצות מבקר המדינה מוצאות ביטוי במדיניות החדשה.**
40. הסטודנטים אתמול הגיעו באיחור.
- הסטודנטים הגיעו אתמול באיחור.**
41. אתמול הסטודנטים הגיעו באיחור.
- אתמול הגיעו הסטודנטים באיחור.**
42. הסברתי לך כבר עשר פעמים.
- כבר הסברתי לך עשר פעמים.**
43. תקוותנו עוד לא אבדה.
- עוד לא אבדה תקוותנו.**
44. התקשורת משפיעה ומעצבת את דעת הקהל.
- התקשורת משפיעה על דעת הקהל ומעצבת אותו.**
45. קשה לדעת אם הכותב תומך או מתנגד להצעה.
- קשה לדעת אם הכותב תומך או מתנגד להצעה.**
46. צריך לחשוב על התוצאות לפני ואחרי התכנון.
- צריך לחשוב על התוצאות לפני התכנון ואחרי.**
47. על בני האדם לחשוב ולדאוג לדורות הבאים.
- על בני האדם לחשוב על הדורות הבאים ולדאוג להם.**
48. לא הכל מותר בשם החופש מידע.
- לא הכל מותר בשם חופש המידע.**
49. המפקדים בצבא מדגישים ומשוחחים על ערך החברות.
- המפקדים בצבא מדגישים את ערך החברות ומשוחחים עליו.**

50. השירות בצבא היא הזדמנות מצוינת ליצירת חברות.
השירות בצבא הוא הזדמנות מצוינת ליצירת חברות.
51. הערך "חברות" מתבטא בצבא ובית הספר.
הערך "חברות" מתבטא בצבא ובית הספר.
52. קרא את המשפטים שלפניך וענה על השאלות שאחריהן.
הערך "חברות" מתבטא בצבא ובית הספר.
קרא את המשפטים שלפניך וענה על השאלות שאחריהם.
53. רון נרשם ללימודי רפואה באיטליה, הוא לכן לומד איטלקית.
רון נרשם ללימודי רפואה באיטליה, לכן הוא לומד איטלקית.

פרק ה'

ניבים, פתגמים ומטבעות לשון

- 1. אבד עליו כלח**
אבד עליו כלח = התישן מאוד. כלח = דעות שונות: כל לח או רענונות או קציר או זקנה.
דוגמה: השירון שניצא לאור בשנת העשור [תשי"ח-1958], אבד עליו כלח.
מקור: גס-כח ודיהם למה לי, עלימו אבד כלח [איוב ל, ב].
- 2. אבדו עשתונותיו**
אבדו עשתונותיו = התבלבל והיה נבוכ. עשתונותיו = מחשבותיו.
דוגמה: כאשר החליקה המכונית על-פני הכביש הרטוב, אבדו עשתונותיו של הנהג הצעיר, והוא לא הצליח להחליץ מן הצרה.
מקור: אל-תבטחו בנדיבים, בבן-אדם שאין לו תשועה. תצא רוחו, ישב לאדמתו, ביום ההוא אבדו עשתונותיו [תהלים קמו ג - ד].
- 3. אבות אכלו בוסר, ושיני בנים תקהינה**
אבות אכלו בוסר, ושיני בנים תקהינה = דור הבנים נענש על חטאי ההורים.
דוגמה: לאחר שהרשע האב בבית המשפט בגין מעילה בכספים, הדחה הבת מתפקידה בחברת התלמידים.
מקור: בימים ההם לא יאמרו עוד: אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה, כי אם איש בעונו ומות, כל האדם האוכל הבוסר תקהינה שינו" [ירמיהו לא כח-כט].
- 4. אבל וחפוי ראש**
אבל וחפוי ראש = ב"ש ונכלם.
דוגמה: לאחר כל משחק "דרב"י יורדים שחקני הקבוצה שהפסידה אבליים וחפויי ראש.
מקור: וישוב מרדכי אל-שער המלך, והמן נדחה אל-ביתו אבל וחפוי ראש [אסתר ו יב].
- 5. אבן נגף**
אבן נגף = תקלה, מכשול. נגף = מפלה, מגפה.
דוגמה: פנוי מגרש הגרוטאות מהנה אבן נגף בהרחבת הגנה העירונית.
מקור: והיה למקדש ולאבן נגף [ישעיהו ח יד].
- 6. אבן שאין לה הופכין**
אבן שאין לה הופכין = חפץ שאין לו דורש, אין בו שמוש.
דוגמה: החליפה שלבשתי ביום חתונתי מונחת בארון כאבן שאין לה הופכין.
מקור: פעם אחת גזרה מלכות גזרה על ישראל, שכל הסומך יהרג, וכל הנסמך יהרג...מה עשה ר' יהודה בן בבאי? הלך וישב לו...בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים...כיון שהפירו בו אויבים, אמר להם: בני, רוצו! אמרו לו: רבי, ואתה מה תהא עליך? אמר להם: הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכין [סנהדרין, יד].
- 7. אדם קרוב אצל עצמו = אדם קרוב לעצמו**
אדם קרוב אצל עצמו = כל אחד דואג בראש ובראשונה לטובתו ולרוחנתו שלו.
דוגמה: לצערי, רבים מנבחרי הצבור ברשויות המקומיות ובמשרדי הממשלה השונים מחפשים בראש ובראשונה כיצד לעזר לעצמם, ובכך מתקנים הכתוב "אדם קרוב אצל עצמו".
מקור: אדם קרוב אצל עצמו [סנהדרין ט]. הפננה כאן - אדם נחשב בקרוב לגבי עצמו, ולכן הוא פסול להעיד על עצמו, שהרי קרוב פסול לעדות.
- 8. אהבה אפלטונית**
אהבה אפלטונית = אהבה רוחנית, אהבה שאין בה משיכה מינית.
דוגמה: בין התלמידה לבין המורה הצעיר שזכתה אהבה אפלטונית, אין היא נמשכת אליו גופנית, אלא רואה בו מעין אח או אב שאליה אפשר לפנות בכל שאלה.
מקור: מהספרות החדשה [ספרות ההשכלה ועד זמינו]. על שם אפלטון, הפילוסוף היווני שחי במאה הרביעית.

9. **אוי לי מיוצרי, ואוי לי מיצרי**
 אוי לי מיוצרי, ואוי לי מיצרי = אוי לי מהיוצר מאלהים, אם אחטא - הוא יענישני, ואם לא אחטא, אוי לי מיצרי הרע שיציק לי. אדם מתלבט בין ההורי הלב לבין עצת השכל וההגיון: בין שאעשה כד, בין שאעשה כד - רע לי.
דוגמה: הצע לבני מקום עבודה חדש שבו יקבל העלאת שכר ורכב צמוד, אך אליה וקוץ בה - המקום החדש מרחק מביתו. אין הוא יודע מה להחליט בבחינת "אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי".
מקור: וייצר ה' אלהים את האדם [בראשית ב ז] - בשני יו"דין... אמר רבי...: אוי לי מיוצרי, ואוי לי מיצרי [בבבבב, דף סא, עמוד א].
10. **אוצר בלום**
 אוצר בלום = פנוי לאדם בעל ידיעות רבות ונרחבות.
דוגמה: ידידי מתמצא במדעי-הרוח, במדעי-הטבע ואף בפוליטיקה, הוא ממש אוצר בלום.
מקור: איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים: ... ר' עקיבא - אוצר בלום, ... משנת ר' אליעזר בן יעקב - קב ונקי [גטין, סז]
11. **אותיות פורחות באוויר**
 אותיות פורחות באויר = מלים ערטילאיות, מלים ריקות וחסרות כל.
דוגמה: לאחר קריאה מעמיקה של הפתבה הגעתי למסקנה שכל מה שנכתב אינו אלא אותיות פורחות
12. **אותיות של טל ומטר**
 אותיות של טל ומטר = אותיות זעירות.
דוגמה: הידיעה על הרשעתו של עורך העתון נדפסה בעתונו באותיות של טל ומטר.
מקור: מחודש מרחשון עד פסח מוסיפים בתפלת "שמונה-עשרה" את התוספת "ותן טל ומטר". תוספת זו נמצאת בכל "סדור" [ספר התפלות] באותיות קטנות. כדי לתאר אותיות גדולות משתמשים בניב "אותיות של קדוש לבנה".
13. **אותיות של קידוש לבנה**
 אותיות של קדוש לבנה = אותיות גדולות ומאירות עינים. תפלת "קדוש לבנה" נאמרת מחוץ לבית-הכנסת לאור הירח בתחלת החודש, ולכן היא נמצאת ב"סדור" [ספר התפלות] באותיות גדולות ומאירות עינים. כדי לתאר אותיות קטנות משתמשים בניב "אותיות של טל ומטר".
 לבנה = ירח.
דוגמה: הידיעה על הרשעת הידוען [סלברטאי] נדפסה באותיות של קדוש לבנה.
מקור: תפלת "קדוש לבנה".
14. **אזלת-יד [ארמית]**
 אזלת [יש לקרוא אזלת] - יד = רפיון, חוסר כוח לבצע דבר-מה. אזלה = הלכה, רפתה היד.
דוגמה: בגלל אזלת ידן של הרשיות השונות בעת מלחמת לבנון [2006] סבלו הקשישים סבל מיתר.
מקור: פי יראה פי אזלת-יד [דברים לב לו].
15. **אחד בפה ואחד בלב = אין תוכו כברו = מן השפה ולחוץ**
 אחד בפה ואחד בלב = אין תוכו כברו = מן השפה ולחוץ = אדם שמצטיין בחסר בנות [אינו כן, אינה בנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב.
דוגמה: רבים מעובדי-ההוראה במשך כל שנות קיומה של המדינה לא האמינו לשרי האוצר, כיון שבכל משא ומתן עם ארגוני המורים נתגלה כמעט כל אחד מהם כאחד בפה ואחד בלב.
מקור: שלושה הקדוש ברוך-הוא שונאן: המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחברו, ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחברו, ומעיד בו יחידי [פסחים, קיג].
16. **אחו / תפס את החבל בשני ראשיו**
 אחו / תפס את החבל בשני ראשיו = עשה בו-זמנית שני דברים מנגדים.
דוגמה: רבים נוהגים לשנות משקאות נטולי סכר, אך יחד עם זאת הם מוסיפים לזלול, וכך הם רוצים לאחוז את החבל בשני ראשיו.
מקור: אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשיו [דברים רבה ז, יא].

17. **אחזו בלמוס**
 אחזו בלמוס = נפל למשקב מרוב רעב. ביוניית בלמוס = רעב חזק, ובהשאלה: תאנה, חשק עז.
דוגמה: המטילים בטבריה בקשו לטבל במי הפנת כמי שאחזו אותם בלמוס של רחצה.
מקור: מי שאחזו [ביום הכפורים] בלמוס מאכיליו אותו אפלו דברים טמאים [יומא ח ו].
18. **אחר כבוד**
 אחר כבוד = בכל הכבוד הראוי. אנו נוהגים להשתמש בו אך ורק באירונים, בלעג קל, לצין
 יחסנו כלפי האדם שאלינו מתייחס המשפט.
דוגמה: הודות לערנות האזרחים נעצר בליל שבת האסיר הנמלט על-ידי המשטרה והובל אחר
 כבוד לפלא.
מקור: בעצתך תנחני, ואחר כבוד תקחני [תהלים עג כד]
19. **אחרי בלותי הייתה לי עדנה?**
 אחרי בלותי הייתה לי עדנה? = האם לאחר שזקנתי אשוב לימי נעורי? בלתי = בלה בשרי
 נעורי. עדנה = מחזור חדשי אצל נשים.
דוגמה: הזקנה שללה את האפשרות שהיא בהכיון ושאלה: "אחרי בלותי הייתה לי עדנה?"
מקור: ותצחק שרה בקרבה לאמר: אחרי בלותי הייתה לי עדנה? [בראשית יח, יב].
20. **איטר יד-ימינו**
 איטר יד-ימינו = מי ששולט ביד שמאל יותר מאשר ביד ימין, ולכן משתמש בה יותר מאשר
 ביד ימין לבצוע פעולות שונות.
דוגמה: איטר יד-ימינו מניח תפלין ביד ימינו שהיא, למעשה, שמאלו.
מקור: ויקם ה' להם מושיע את-אהוד בן-גרא בן-הימיני, איש אטר יד-ימינו [שופטים ג טו].
21. **אין הנחתום מעיד על עיסתו**
 אין הנחתום מעיד על עיסתו = אין היוצר יכול להעיד או לחוות דעה על טיב סחורתו או מעשה
 שהוא עצמו עשה. נחתום = אופה. עשה = קמח שלשו אותו במים כדי לאפות ממנו.
דוגמה: איני מרבה לשבח ולהלל את אתר הניבים, כיון שאין הנחתום מעיד על עיסתו.
מקור: עלובה היא העשה, שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה [בראשית רבה, לד].
22. **אין יוצא ואין בא**
 אין יוצא ואין בא = יריחו הנצורה מבצרת היטב.
דוגמה: יריחו הנצורה והמבצרת היטב סגרה את שעריה מפני בני ישראל.
מקור: ויריחו סגרת ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא [יהושע ו א].
23. **אין לאל ידו**
 אין-לאל ידו = אין באפשרותו, אין בכוחו או ביכולתו לעשות דבר מה. הפוכו של הניב "יש
 לאל ידו".
דוגמה: לצערי, אין-לאל ידי לעזור לתלמידים שמתקשים בלמודי המחשב.
מקור: יש-לאל ידי לעשות עמכם רע [בראשית לא, כח].
24. **אין לו אח ורע**
 אין לו אח ורע = אין דומה לו, הוא יחיד במינו.
דוגמה: החזיון אשר בו חזלי מג' ב [משמר הגבול] הושיטו סיוע לאשה הערבית שפרעה ללדת
 [ראה ערך "פרעה ללדת"] - אין לו אח ורע בצבאות העולם.
מקור: העצה [החלטה התחנתונה בעמוד השדרה] - דוע ממקומו, אין לו אח [אברהם אבן
 עזרא בפרושו לויקרא ג ט].
25. **אין עשן בלא אש**
 אין עשן בלא אש = לכל דבר יש סבה וגורם.
דוגמה: כאשר השך נחקר במשטרה, מהרו יריביו להצהיר: "נראה, שהשר חטא, שהרי אין
 עשן בלא אש".
מקור: ספרות ימי הביניים על פי הארמית ב"ספר הז'הר" - אין עשן בלא אש, ולא אש בלא
 עשן.
26. **אין פוצה פה ומצפץ**
 אין פוצה פה ומצפץ = אין מי שיעז להביע התנגדות.
דוגמה: כאשר סימה המנהלת את דבריה נשתררה דממה בחדר, צוות המורים החריש - לא
 היה פוצה פה ומצפץ.
מקור: ולא היה נדד כנף ופצה פה ומצפץ [ישעיהו י יד].

27. **אין תוכו כבדו [ארמית] = אחד בפה ואחד בלב = מן השפה ולחוץ**
 אין תוכו כבדו = אחד בפה ואחד בלב = מן השפה ולחוץ = אדם שמצטין בחוסר כנות [אינו כן, אינה פנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב. בארמית: בר = חוץ.
דוגמה: אדם זה, אין תוכו כבדו, אומר את ההפך ממה שהוא חושב באמת.
מקור: אותו יום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כבדו לא יכנס לבית המדרש [בברכות דף כח, עמוד א'].
איפכא מסתברא [ארמית]
 28. **איפכא מסתברא = ההפך מסתבר, ההפך הוא הנכון. בטוי מקבל מאוד להבטת תמיהה במהלך משא ומתן תלמודי.**
דוגמה: הטוענים כי ראש העירייה אינו רגיש לתביעותינו הוכיחו בדגמות שהציגו כי איפכא מסתברא.
מקור: דגמה אחת מני רבות: רבה אמר: שכ"ב-מרע [חולה אנוש הנוטה למות] שאמר, שהוא ח"ב מנה לפלוני, ואמרו היתומים שפרעו חוב זה - היתומים נאמנים. ואם אמר השכ"ב מרע שיתנו מנה לפלוני, ואמרו היתומים שפרעו - אינם נאמנים. הקשו על דברים אלה: איפכא מסתברא! כלומר, מסתבר להפך: כשאמר השכ"ב מרע: "תנו מנה" - שגמר דבריו, וצוה עליהם לתת - יותר מסתבר לומר שאכן נתנו, מאשר כשאמר "מנה לפלוני בדי" ולא צוה אותם לתת מנה לאותו אדם.
איש אשכולות
 29. **איש אשכולות = אדם רב-פירונו, רחב-אפקים ובקי בענפי מדע רבים. יש אומרים: אשכול = איש כל, איש-שהכל בו.**
דוגמה: ידידי הוא חכם, משכיל ורחב-אפקים, בקצור, הוא איש אשכולות.
מקור: משמות יוסי בן יועזר איש צרידה - בטלו האשכולות. שגאמר [מיכה ז א] "אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי" [מסכת סוטה], מאי אשכולות? אמר רב יהודה אמר שמואל: איש שהכל בו [סוטה דף מז, עמוד ב'].
איש הישר בעיניו יעשה
 30. **בזמנים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה = אין סמכות ואין מרות, אין סדרים קבועים ומתקנים, ולכן יכלו להעשות כל החטאים.**
דוגמה: כאשר אין סדר קבוע ומתקן רמת הפשיעה עולה בקצב מסחרר.
מקור: בזמנים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה [שופטים יז ו].
אל הנער הזה התפללתי
 31. **אל הנער הזה התפללתי = זה הילד שאותו בקשתי.**
דוגמה: בראות רבים מאתנו את השחיתות בצמרת אנו מציינים בצער על מצבה של המדינה ומוסיפים: לא אל הנער הזה התפללתי.
מקור: אל הנער הזה התפללתי [יתן ה' לי את-שאלתי אשר שאלתי מעמו] [שמואל א א כז].
אל יתהלל חוגר כמפתח
 32. **אל יתהלל חוגר כמפתח = מי שחוגר את חגור המלחמה בצאתו למלחמה, אל יתהלל מראש בנצחונו כאלו כבר חזר מנצח, והוא מפתח [=מתיר] את החגור.**
דוגמה: הפוליטיקאי התפאר כי רשימת "שקר" תזכה בבחירות לכנסת. יריביו השיבו לו: "אל יתהלל חוגר כמפתח".
מקור: מלך ישראל ענה לשליחי בן-הנדד: "אל יתהלל חוגר כמפתח" [מלכים א' כ, יא].
אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו
 33. **אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו = אל תדון את חברך לכף חובה, לפני שתבוא אתה עצמך לדין נסיון דומה.**
דוגמה: אל תכעס על דבריו של הקצין הבכיר עד שתגיע למקומו.
מקור: הלל אומר: אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו [פרקי אבות פרק שני, משנה ה].
אליה וקוץ בה
 34. **אליה וקוץ בה = דבר טוב אולם יש בו קצת רע. אליה = החלק השמן של זנב הכבשה, אשר מפריע לגוזזי הצמר.**
דוגמה: החליפה נפלאה ומדהימה, אבל אליה וקוץ בה - מחירה שנים-עשר אלף ש"ח.
מקור: לשארת נחלתו לא החזיק לעד אפו [מיכה ז, יח] - אמר ר' אחא בר חנינא, אליה וקוץ בה: "לשארת נחלתו" ולא לכל נחלתו [ראש השנה, יז].

35. **אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו אזובי קיר?**

אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו אזובי קיר? אם גדולים וחזקים נפגעו - פיצד לא יפגעו קטנים וחסרי-כוח? [בשם אזוב מכנים בטעות את הטחב הגדל על הקירות]. הפננה היא לבטא תחושה של אכזבה לנכח התנהגות לא ראויה של אישי צבור. יזקר ירון הלחין בשנת 1945 את מלות הפסוק. לצורך ההתאמה לקצב המנגינה החליף המחבר את המלה "יעשו" במלה "יגידו". רבקה שטורמן הפכה את השיר לרקוד-עם פופולרי.

דוגמה: לאחר שהשחיתות אחזה בראשי המדינה, פשוטי העם אינם מתביישים עוד לעבור על החוק. אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו אזובי קיר?

מקור: אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו אזובי קיר? לניתן בחפה העלה - מה יעשו דגי רקק? בנחל שוטף נפלה חפה - מה יעשו מי גבים? [תלמוד בבלי, מסכת מועד קטן, דף כה עמוד ב].

36. **אני ואפסי עוד**

אני ואפסי עוד = אין עוד מלבדי.

דוגמה: רבים מחברי הכנסת נוהגים בהתנשאות, והתנהגותם משדרת: "אני ואפסי עוד".

מקור: ועתה שמעי-זאת עדינה היושבת לבטח, האמרה בלבבה אני ואפסי עוד, לא אשב אלמנה, ולא אדע שכול [ישעיהו מז, ח].

37. **אסקופה הנדרסת**

אסקופה הנדרסת = תאור אדם חלש אופי שהכל פוגעים בו ומעליבים אותו. אסקופה = מפתן הפתח, סף הכניסה לבית.

דוגמה: המפקד הדח עקב העבדה שהעליב את הטירון והתיחס אליו בבוז כאלו היה אסקופה הנדרסת.

מקור: החכמים דנו במקרה שישב אדם על מפתן הבית - רשות היחיד - ומגלת קלף בידו, וצד אחד של המגלה התגלגל לרשות הרבים. אף-על-פי שאסור לטלטל מרשות הרבים לרשות היחיד, התירו החכמים במקרה זה, כיון שמדבר במפתן שרבים דורכים עליו, ואם הספר ישאר שם, יהיה זה בזיון לכתבי הקודש [לרובין דף צח, עמוד א].

38. **אסתרא בלגינא קיש קיש קריא [ארמית]**

אסתרא בלגינא קיש קיש קריא = מטבע בודד ככד משמיע קול חזק בשעה שמטלטלים אותו, זהו הטפש שנוהג להתגאות במעט ידע שיש לו, בשעה שפלי מלא במטבעות אינו משמיע רעש כשמטלטלים אותו, זהו החכם. אסתרא = מטבע קטן. לגינא = כד.

דוגמה: קשה היה לי להאמין עד כמה גאותו הוא חבר הכנסת: אסתרא בלגינא קיש קיש קריא.

מקור: אמר רב חמא: בלב נבון תנוח חכמה, ובקרוב כסילים תנדע [משלי יד לג]. בלב נבון תנוח חכמה - זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם, ובקרוב כסילים תנדע - זה תלמיד חכם בן עם הארץ. זהו מה שאומרים האנשים: אסתרא בלגינא קיש קיש קריא [בבא מציעא דף פה, עמוד ב].

39. **את צל ההרים אתה רואה כאנשים**

את צל ההרים אתה רואה כאנשים = תשובה לאדם החושש מתוך התרגשות וחרדה. זבל, שר העיר שכם, שמע את דברי געל בן-עבד, אחד ממתנגדי אבימלך, שגדף אותו ומרד באבימלך בגלוי. זבל נתפון להרגיע את געל כדי שלא יספיק להכין את אנשיו למלחמה.

דוגמה: המחנכת בעלת הנסיון המצלח בעריכת טקסים סייעה את חברתה / סייעה לחברתה לערוך טקס לכבוד יום הזכרון לשואה ולגבורה בצנינה: "אל תפחד, חביבתי, את צל ההרים אתה רואה כאנשים".

מקור: וירא-געל את-העם ויאמר אל-זבל: הנה-עם יורד מראשי ההרים. ויאמר אליו זבל: את צל ההרים אתה ראה כאנשים [שופטים ט לז].

40. **בא / נאסף אל אבותיו**

בא / נאסף אל אבותיו = מת, נפטר.

דוגמה: המנהיג הנודע בא / נאסף אל אבותיו בגיל 100.

מקור: [אתה תבוא אל אבותיך בשלום [בראשית ט"ו ט"ו]. וגם כל-הדור ההוא נאספו אל-אבותיו [שופטים ב ז].

41. **בא בימים**

בא בימים = הגיע לזקנה ושיבה, עברו עליו ימים רבים. ימים = שנים.

דוגמה: רב הקהלה בא בימים, ועדין דעתו צלולה.

מקור: ואברהם זקן בא בימים [בראשית כד א]. והמלך דוד זקן בא בימים [מלכים א א

42. **באו / הגיעו מים עד נפש**
 באו / הגיעו מים עד-נפש = הרעה הגיעה לשיאה, והדבר בלתי-נסבל. נפש = צנאר, גרון.
דוגמה: רוכשי הדירה החדשה הצטערו על קניית הדירה. הם חשו כי באו / הגיעו מים עד נפש
 לאחר שהרצפה שקעה, הקיר נסדק, והברז דלף.
מקור: הושיעני אלהים, כי באו מים עד-נפש [תהלים סט ב].
43. **בוקה ומבוקה ומבולקה**
 בוקה ומבוקה ומבולקה = חרָבָן מלא. בוקה = מבוקה = שְמָמָה, ריקנות. מבולקה = מבולקת =
 הרוסה, פרוצה.
דוגמה: כל הצופה ברשתות הטלוויזיה באירופה מתרשם בטעות כי ערי לבנון אינן אלא בוקה
 ומבוקה ומבולקה.
מקור: בוקה ומבוקה ומבולקה ולב נמס ופק ברפאים וחלחלה בכל-מתנים [נחום ב יא].
44. **בור ועם הארץ**
 בור ועם-הארץ = אדם שלא למד כלום, עם-הארץ = פנוי לאדם פשוט, הדיוט שלא למד
 כלום.
דוגמה: אומרים על האיש שהתהדר בהשכלתו, ולכן נבחר לתפקיד הבכיר במשרד שהוא אינו
 אלא בור ועם-הארץ.
מקור: אין בור ירא חטא ולא עם-הארץ חסיד [פרקי אבות פרק שני משנה ה].
45. **בור סוד שאינו מאבד טיפה**
 בור סוד שאינו מאבד טיפה = בור מסיד ומטיח היטב, שהמים אינם נספגים בקירותיו. הפונה
 היא: מי שאינו שוכח פרט כלשהו ממה שלמד. סוד = מסיד, מטיח בסיד.
דוגמה: ידידי זוכר כל פרט שלומד - בור סוד שאינו מאבד טיפה.
מקור: אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טיפה [פרקי אבות פרק שני, משנה יא].
46. **בזעיר אנפין [ארמית]**
 בזעיר אנפין = בתבנית מקטנת. בארמית: זעיר = קטן. אנפין = פנים.
דוגמה: במסדרון בית-הספר ע"ש פינס בנו התלמידים בחודש אפר דגם מקרטון: ירושלים
 בזעיר אנפין.
מקור: ואלו שלושה [חכמה, בינה, דעת] מתפשטים לזעיר-אנפין ומאלו מאיר הכל
 [בבבלי/ספר הזהר]
47. **בין הפטיש ובין הסדן**
 בין הפטיש ובין הסדן = בין שני כוחות מתנגדים.
דוגמה: הפלה הצעירה התלבטה היכן להתארח בליל הסדר, האם להסב לשלחן עם חמיה
 וחמותה כרצון בעלה או להסב בבית הוריה. היא חשה, כי אוי לה אם תעשה כן, ואוי לה אם
 לא תעשה כן.
מקור: הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד מינו].
48. **בין השיטין**
 בין השיטין = בין השורות, רמזי דברים שאינם כתובים בפרוש, אלא אפשר להבין אותם
 לאחר קריאה ועיון נוספים.
דוגמה: קראתי את מכתבו של הנער, ומבין השיטין הבינתי שהוא אינו אוהב את שכניו.
מקור: הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד מינו].
49. **בכיה לדורות**
 בכיה לדורות = צרה, שתוצאותיה מרגשות זמים רבים.
דוגמה: לדעת מורים רבים, בטול התלבושת האחיזה בבתי-הספר הוא בכיה לדורות.
מקור: "ותשא כל-העדה ויתנו את-קולם ויבכו העם בלילה ההוא" [במדבר יד א] - אמר רבה
 אמר ר' יוחנן: אותו היום ערב תשעה באב היה. אמר להם הקדוש-ברוך-הוא: אתם בכיתם
 בכיה של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות [תענית, כט]. לידעה: בתשעה באב חרבו בית
 ראשון, בית שני, והעירבית"ר, ובשנת 1492 גלו יהודי ספרד.

50. **בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו**
 בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו = בכל גופו ונפשו. לדעת חז"ל [חכמינו זכרונם לברכה], בגוף האדם רמ"ח [בגימטריה = 248] איברים, ובתורה רמ"ח מצוות "עשה". בגוף האדם שס"ה [בגימטריה = 365] גידים, ובתורה שס"ה מצוות "לא תעשה". סך הכל תרנג"ג מצוות [בגימטריה = 613], ומכאן הניב תרנג"ג מצוות.
דוגמה: כל בעל תפקיד חייב להתמסר לתפקידו בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו.
מקור: ברורה מצאתו לתלמיד אחד שהיה משגן תלמודו בלחש. בעטה בו ואמרה, ולא כך נאמר: "ערוכה בכל ושמונה" [שמואל ב' כג ה] - אם ערוכה ברמ"ח איברים שלך - משתמרת, ואם לאו - אינה משתמרת [ערובין, נג].
51. **בלא כחל ובלא שרק**
 בלא כחל ובלא שרק = המעשה כמות שהוא - בלא יפוי ובלא קשוט. כחל = צבע כחול לריסי עינים. שרק = צבע אדום ללחיים ולשפתים.
דוגמה: הרופא תאר את המצב הרפואי החמור של ראש הממשלה כמות שהוא - בלא כחל ובלא שרק.
מקור: כשבא רב דימי מארץ-ישׂראל לבבל אמר: כך היו שרים לפני הכלה בארץ-ישׂראל: לא כחל ולא שרק ולא פרקוס - ויעלת חן. כשסמכו חכמים את ר' זירא שרו לו כך: לא כחל ולא שרק ולא פרקוס - ויעלת חן" [כתבות דף יז, עמוד א'].
52. **בלשון סגי נהור [ארמית]**
 בלשון סגי - נהור = בהוראה מהפכת, שמוש במלה באפן שהאדם האומר אותה מתכוון למשמעה ההפוך של המלה. סגי = הרבה. נהור = אור, וכך מכנים בלשון הפוכה את הענף הכנוי המקורי נתן לענף בעין אחת, שלעמדת הענף הגמור הריחו "רב אור".
דוגמה: הפועל מרשל נאטי, וחבריו מכנים אותו בלשון סגי - נהור "זריז".
מקור: רב ששת סגי-נהור הנה = היה [בכחות נח].
53. **בעידנא דריתחא [ארמית]**
 בעידנא דריתחא = בשעת הפעס והרוגז.
דוגמה: אישים רבים, קשה לפיס אותם בעידנא דריתחא.
מקור: תרגום מארמית: ומה אלישע בשעת פעס לא התפלל ובקש רחמים, אני אבקש רחמים? [כתבות דף קו, עמוד א'].
54. **בפני / מול שוקת שבורה**
 בפני / מול שוקת שבורה = הרס כל התקוות. שוקת = מכל קעור ומאריך להשקות בו בהמות.
דוגמה: רוכשי הדירות בחברה הקבלנית שפשטה רגל, שינדה מנכסיה, [ראה ערכים: "יכד מנכסיו", "פישט רגלי"], עומדים פעת, לאחר שהשקיעו בדירה הנכספת את כל הונם, בפני / מול שוקת שבורה.
מקור: שאול מן האגדה הנודעת על "הדיג ודג הזהב", המספרת על הנפלאות והעשר שנתן דג הזהב לדיג עני, אך בסופו של דבר נעלם העשר והדיג חזר לחיי עני ונדלות - אל השוקת השבורה
55. **בר אוריין [ארמית]**
 בר-אוריין = בן תורה. פנוי לאדם מלמד ומשפיל בעקר בנושאים בתחום היהדות.
דוגמה: אבי, זכרונו לברכה, היה בר-אוריין, ממנו למדתי כי לפה תלמוד תורה עם דרך ארץ.
מקור: תרגום מארמית: אמר לו חברו: "נקום לכבודו מפני שהוא בן-תורה" [שבת דף לא, עמוד ב'].
56. **בריש גלי [ארמית]**
 בריש גלי = בראש גלוי, לעיני כל.
דוגמה: שרים וחברי כנסת אינם מתביישים עוד ומפירים את החוק בריש גלי.
מקור: ובני ישׂראל יוצאים ביד רמה - בריש גלי [מכילתא, בשלח].
57. **בשרו נעשה חידודים חידודים**
 נעשה בשרו חידודים = הצטער מאוד, רגז, נפגע עד עמקי נשמתו. חידוד = בליטה חדה.
דוגמה: פאשר נתפרסמו שמות חילי צה"ל שנהרגו בעת הלחימה בלבנון, נעשה בשרם של רבים חידודים חידודים.
מקור: "ויחד יתרו" [שמות יח ט] - רב ושמואל: רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו, ושמואל אמר שנעשה חידודים חידודים כל בשרו [סנהדרין דף צד עמוד א].

58. **גבה לבו** = התנגאה והתנשא.
דוגמה: בעקבות בחירתה של הפחורה לפנסת גבה לבה, והיא נוהגת בהתנשאות.
מקור: בן-אדם, אמר לנגיד צור: פה-אמר ה': יען גבה לבך ותאמר אל אני... לכן הנני מביא עליך זרים [יחזקאל כח, ב-ז].
59. **גמר אומר = גמר בלבו**
 גמר אומר = גמר בלבו = החליט.
דוגמה: מפקדים מהללים בצה"ל [צבא הגנה לישראל] גמרו אומר / גמרו בלבם להתפטר לאחר מלחמת לבנון השנייה.
מקור: גמר בלבו, צריך שיוציא בשפתיו [שבועות כו]. האפס לנצח חסדו גמר אומר לדר ודר [תהלים עז ט]. **גדש / הגדיש את הסאה**
 גדש / הגדיש את הסאה = הגזים בדבורו או במעשיו, חצה "קוים אדמים". סאה = מדת נפח עתיקה, כשמונה ליטרים.
דוגמה: הנער שגדש / הגדיש את הסאה בהתנהגותו ובדבורו, הרחק מן הלמודים בבית-הספר.
מקור: אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל... בו ביום גדשו את הסאה [תלמוד רושלמי שבת, נג].
60. **גמר עליו את ההלל**
 גמר עליו את ההלל = שבח מישהו מאוד. הלל = פנוי למזמורי תהלים קי"ג - קי"ח בספר "תהלים, הנאמרים בראשי חדשים ובחגים כמזמורי שבח לה".
דוגמה: בשיחתי עם הגננת על אודות נכדי היא גמרה עליו את ההלל.
מקור: מזגו לו [בליל-פסח] כוס שלישי - מברך על מזונו. רביעי - גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר [פסחים דף קז, עמוד ב']. לאחר ברכת המזון ושנית הכוס השלישית מארבע כוסות" אומרים פרק "הלל" על הנסים ועל הנפלאות של יציאת מצרים. בחלק זה של ההגדה "גומרים" את ההלל, ששנים מפרקיו נאמרו קדם הסעודה.
61. **דברים בגו [ארמית]**
 דברים בגו = ראוי לעין בדברים, יש יסוד לדבר. גו = פנים.
דוגמה: כן ורועי הם נכדים נבונים, ואם הם לא הבינו את דברי הגננת, משמע שיש דברים בגו.
- מקור:** וישבע יוסף את-בני ישראל לאמר, פקד ופקד אלהים אתכם והעליתם את-עצמותי מזה [בראשית נ, כח] - אמר ר' חנינא: דברים בגו, יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה, ואם מתים שבחוץ לארץ חיים, למה הטריח את אחיו ארבע-מאות פרסה, שמא לא יזכה למחילות [כתבות, קיא].
62. **דחק את רגליו**
 דחק את רגליו = התחרה בפלוני וקפח אותו.
דוגמה: אתרים רבים המציעים חפשה משלמת דוחקים את רגליהם של סוכני הנסיעות.
מקור: המהלך בקומה זקופה... פאלו דחוק את רגלי השכינה [ברכות מג].
63. **די לחכימא ברמיזא [ארמית]**
 די לחכימא ברמיזא = די לחכם ברמז.
דוגמה: לפי רמיז העתונאים, פלוני, בנו של בכיר בשלטון, לא זכה בתפקיד בזכות כשוריו בלבד, ודי לחכימא ברמיזא.
מקור: וישמע אברהם - די לחכימא ברמיזא [רשב"ם בראשית כג טז].
64. **דיה לצרה בשעתה**
 דיה לצרה בשעתה = אין צורך לדאוג פעת לעתיד -נדאג לך בבוא העת.
דוגמה: לא נרשמתי עדין לשנת הלמודים הבאה - דיה לצרה בשעתה.
מקור: דיה לצרה בשעתה [ברכות, ט].
65. **דרך כוכב**
 דרך כוכב = נתגלה פשרון חדש.
דוגמה: לאחר שהטיס הצעיר בצע פעולות נועזות בקרבות אזור הבינו מפקדיו, כי דרך כוכב בשמי הטיסת.
מקור: דרך כוכב מיעקב [במדבר כד יז].

66. **הביא / הוציא דיבתו רעה**
הביא / הוציא דיבתו רעה = ספר רעות על פלוני, דבר בגנותו.
דוגמה: המעמדים לתפקיד הנכסף הביאו דבה על זה כדי לקדם את מעמדם האישי.
מקור: ויבא יוסף את-דיבתם רעה אל-אביהם [בראשית לו ב]. וימתו האנשים מוצאי דבת-הארץ רעה [במדבר יד לז].
67. **הבין דבר לאשורו**
הבין דבר לאשורו = הבין דבר פהלכותו. אשור = רגל, צעד. ב"משלי" הפונה "גבין לאשורו"-
גבין למקום שרגלו הולכת.
דוגמה: לאחר שיחה עם היועץ המשפטי הבין השר את הדברים לאשורם.
מקור: פתי יאמין לכל-דבר, וערום [פקח] גבין לאשורו [משלי יד טו].
68. **הגיעו / באו לעמק השווה**
הגיעו / באו הצדדים לעמק השווה = הגיעו להסכם, התפשרו.
דוגמה: לאחר שיחות בין היוזשים הגיעו / באו הצדדים לעמק השווה.
מקור: ויצא מלך-סדום לקראתו אחרי שובו מהכות את-בדרלעומר ואת-המלכים אשר אתו אל עמק-שנה הוא עמק המלך [בראשית יד יז].
69. **הגיעו / באו מים עד נפש**
הגיעו / באו מים עד-נפש = הרעה הגיעה לשיאה, והדבר בלתי-נסבל. נפש = צנאר, גרון.
דוגמה: רוכשי הדיקה החדשה הצטערו על קניית הדיקה. הם חשו כי הגיעו / באו מים עד נפש
לאחר שהרצפה שקעה, הקיר נסדק, והברז דלף.
מקור: הושיעני אלהים, כי באו מים עד-נפש [תהלים סט ב].
70. **החזיק / אחז בקרנות המזבחה**
החזיק / אחז בקרנות המזבחה = אחז בקרנות המזבחה = נאחז בדבר-מה בשארית
כוחותיו, בקש מפלט. קרנות המזבחה = הבליטות שבפנות המזבחה. לפי המנהג הקדום, רוצח
שהחזיק בקרנות המזבחה - אסור היה לפגוע בו.
דוגמה: השר שהאשם בהברחת סמים בקש להחזיק / לאחז בקרנות המזבחה ולהנצל מחקירה
בזכות היותו בעל חסינות.
מקור: ואדניהו ירא מפני שלמה, ויקם וילך ויחזק בקרנות המזבחה [מלכים א א נ]. הנה
אדניהו ירא את-המלך שלמה והנה אחז בקרנות המזבחה [מלכים א א נא].
71. **החזיר עטרה ליושנה**
החזיר עטרה ליושנה = השיב את הדבר למצבו המכבד הקודם.
דוגמה: באמצע עונת המשחקים מנו מאמן חדש לקבוצה כדי להחזיר עטרה ליושנה.
מקור: למה נקרא שמו אנשי כנסת גדולה - שהחזירו עטרה ליושנה [מסכת יומא דף סט, עמוד
ב].
72. **היה כמרקחה**
היה כמרקחה = נסער ונגרש, רתח והתרגש. מרקחה = תערבת של סממנים שונים מערבבים
/ מרקחים / תוססים.
דוגמה: הנצבים במשטרת ישראל היו כמרקחה לאחר ששמעו את דבריו של השר לבטחון
פנים.
מקור: רתיתח פסיר מצולה, ים ישים כמרקחה [איוב מא כג].
73. **היה לו לזרא = קצה נפשו ב-**
היה לו לזרא = קצה נפשו ב- = נמאס לו מהענין. זרא = געל, בחילה.
דוגמה: ההתייחסות המזלזלת של ראשי האוצר לתביעות המורים היתה לזרא לראשי ארגון
המורים, ולכן החלט על השבתת בתי הספר.
מקור: ונתן ה' לכם בשר ואכלתם...עד אשר-יצא מאפכם והיה לכם לזרא [במדבר יא יח - כ].
74. **היה לצנינים בעיניו**
היה לצנינים בעיניו = הרגיו אותו מאוד. צנין = קוץ, עקץ.
דוגמה: אכזר הנופלים בדברי המנהיגים על מלחמת לבנון השנייה הוא לצנינים בעיני ההורים
השפולים, ולכן הם פונים ומבקשים להניח לנופלים.
מקור: והיו לכם לפח ולמוקש ולשטט בצדיכם ולצנינים בעיניכם [יהושע כג יג].

75. **הכצעקתה!!**
הכצעקתה!! = האמנם הדבר כל-כך חמור, כפי שמשתמע מתוך הצעקות?
דוגמה: הקובלנה נגד המדריך חריפה בתכנה ובלשונה, ומן הראוי לבדוק: הכצעקתה!!
מקור: ארדה - נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו פלה, ואם-לא אדעה [בראשית יח כא].
76. **הלבין פני חברו**
הלבין פני חברו = גרם לחברו שילבינו פניו, כלומר: ביש אותו.
דוגמה: שתקתי בעת ששקרת לחברתך, כי לא רציתי להלבין פניך ברבים.
מקור: והמלבין פני חברו ברבים... אין לו חלק לעולם הבא [פרקי אבות פרק שלישי, משנה יא].
77. **המן הגורן או מן היקב?**
המן הגרן או מן היקב? = כיצד אעזור לך? האם יש לי פלים לעזור לך?
דוגמה: המנהלת נתבקשה לאשר שעות נוספות להוראת הניבים, אך השיבה לרפזת השכבה:
מאין אקח שעות למלא את בקשתך, המן הגרן או מן היקב?
מקור: ויהי מלך ישראל עובר על-החומה ואשה צעקה אליו לאמור: הושיעה, אדוני המלך!
ויאמר: אל-יושיעך ה', מאין אושיעך, המן-הגורן או מן היקב? [מלכים ב' ו, כו - כז].
78. **הניח דעתו**
הניח דעתו = הרגיע אותו, הצה אותו, פיס אותו.
דוגמה: דברי אלוף הפקוד בנחס לאמצעי המגון הניחו דעתם של התושבים, שהיו נסערים
לאחר הפגיעה בעירם.
מקור: תנוח דעתך, שהנחת את דעתי [יומא ס].
79. **העלה חרס בידו**
העלה חרס בידו = השתדל ולא הצליח, כל מאמציו היו לשווא.
דוגמה: לצער החברה הישראלית, כל מי שנסה להחזיר הבייתה את הננט השבוי רון ארד,
שמוטוס ה"פנטום" שלו הפל מעל שמי צידון שבלבנון בששה-עשר באוקטובר 1986, העלה
חרס בידו.
מקור: צללת במים אדירים [לדלות פנינים] והעלית חרס בידך [בבא קמא, צא].
80. **העלה על נס**
העלה על נס = פרסם, צין לטובה. נס = דגל המתנוסס על תרן.
דוגמה: הרמטכ"ל [ראש המטה הכללי] העלה על נס את גבורתם של הלוחמים בים, בגבשה
ובאור.
מקור: וישימהו על נס [במדבר כא ט].
81. **הפך קערה על פיה**
הפך קערה על פיה = שנה את הדבר מעקרו.
דוגמה: החתן והפלה התכוונו היטב ועמלו קשות לעריכת טקס הנשואין, אולם הרב הציג
דרישות מחמירות, ובכך הפך את הקערה על פיה.
מקור: בקש איוב להפך קערה על פיה [בבא בתרא טז].
82. **הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים**
הצבי ישראל על-במותיך חלל איך נפלו גבורים?! = לשון תמיהה: תפארת ישראל, כיצד זה
קרה שעל החרים נפלו גבורי-חיל, לא חללי חרב ולא מתי מלחמה?!!
דוגמה: קינת דוד על שאול ויהונתן פותחת בקריאת התמיהה: הצבי ישראל על-במותיך חלל
איך נפלו גבורים?!
מקור: הצבי ישראל על-במותיך חלל איך נפלו גבורים?! [שמואל א י ט]
83. **הקדיח תבשילו ברבים**
הקדיח תבשילו ברבים = שרף את מנת האוכל המבשלת עד שריח התבשיל השרוף הלך
למרחוק. הדברים נאמרים על מי שהתנהג שלא בהוגן בפמבי.
דוגמה: חברת הפנסות היתה מקבלת כאשה ישרה ונאמנה, עד שנתפרסמה הפרשה בדבר
השוחד שלפני הבחירות [קנינת קולות], בכך הקדיחה תבשילה ברבים.
מקור: "אין צוחה ברחובתינו" [תהלים קמד יד]... שלא יחא לנו בן או תלמיד שמקדיח
תבשילו ברבים [ברכות יז].

84. **הקשר הגורדי**
 קשר גורדי = תסבכת של דברים שקשה להתייך.
דוגמה: הנסיונות להתרת הקשר הגורדי המדיני עם שכנינו אינם מצליחים, לצערי, והשלום המצפה עדין אינו בהשג יד.
מקור: על שום האגדה היגיונית לפיה המלך גורדיוס קשר בקשר מסבך את צול מרכבתו של זאוס, ראש האלים, באפן שאיש לא יכל להתירו, עד שבא אלכסנדר מוקדון ובמקום לבזבז זמן בפרימת הקשר, הוא חתך את הקשר בחרבו לשנים.
85. **הרהיב עוז בנפשו**
 הרהיב עז בנפשו = העז, התמלא באומץ.
דוגמה: בעת בקור השר בנעידה הרהבתי עז בנפשי ופניתי אליו בשאלה.
מקור: תרהבני בנפשי עז [תהלים קלח, ג].
86. **הרצחת וגם ירשת!?**
 הרצחת וגם ירשת? = קריאת-תגר קשה נגד מי שעשה עול כבד, והוא מתכוון להנות ממעלליו.
דוגמה: אדם שהשתלט על חוף הרחצה והחל לגבות תשלום עבור הפניסה נשאל: "הרצחת וגם ירשת?!"
מקור: הרצחת וגם ירשת? [מלכים א כא יט].
87. **השליך יהבו עליו**
 השליך יהבו עליו = תלה תקנותו ב. יתב = משא, נטל.
דוגמה: תלמידי הפתה והזריהם השליכו יתבם על המחנכת, ברוכת הכשרונות בתחומים שונים ומגוונים.
מקור: השליך על-ה' יתבך, והוא יכלכלך לא-יתן לעולם מוט לצדיק [תהלים נה כג].
88. **השליך נפשו מנגד = חירף נפשו למות = שם נפשו בכפו**
 השליך נפשו מנגד = חרף נפשו למות = שם נפשו בכפו = העמיד את עצמו בסכנה, לא שם לב לסכנה הנשקפת לחייו.
דוגמה: לוחמי צה"ל בים, באויר ובבשה משליכים נפשם מנגד בעת הגנתם על מדינת ישראל.
מקור: אשר-נלחם אבי עליכם וישלך את-נפשו מנגד [שופטים ט ז].
89. **התפוח אינו נופל רחוק מן העץ**
 התפוח אינו נופל רחוק מן העץ = התנהגותו של הבן דומה להתנהגות ההורים.
דוגמה: מאחר שתחביבו של רויתם הוא רכיבה על סוסים, תחביב שיירש מאביו, והוא מצטין ברכיבה ובפעלולים שונים ומגוונים, מודים כל רואיו, שהתפוח לא נפל רחוק מן העץ.
מקור: התפוח אינו נופל רחוק מן העץ. [מעשה טוביה ג ד].
90. **וישמן ישרון ויבעט**
 וישמן ישרון ויבעט. ישרון = הוא כנוי לעם ישראל. הפונה למי שמתנהג בכפיות טובה, פשם שעם ישראל נהג במדבר, לאחר שאלוהים הוציאו מעבדות לחרות והולילו במדבר ארבעים שנה.
דוגמה: הכדורגלן שהצליח מאוד בארץ ובעולם, נתק את קשריו עם קבוצתו בארץ - וישמן ישרון ויבעט.
מקור: וישמן ישרון ויבעט [דברים לב, טו]
91. **ותו לא [ארמית]**
 ותו לא = לא עוד. תו = עוד.
דוגמה: שוטר התנועה הסביר לנהג העברין את מהות העברה שנתבצעה, בקש רשיונות ותו לא.
מקור: מה חובתי תו ואעשנה? [סוטה, כב].
92. **זולל וסובא**
 זולל וסובא = להוט ביותר אחר אכל ושתיה. סובא = מרבה לשנות משקאות חריפים.
דוגמה: פלוני שהשתל אצלו כבד בטרכם נתגלתה אצלו המחלה, היה ידוע כזולל וסובא.
מקור: זולל וסובא [דברים כא כ].

93. **זעקה גדולה ומרה / זעקת שבר**
 זעקה גדולה ומרה / זעקת שבר = צוּחָה נוֹאֶשֶׁת שֶׁל כָּאֵב וְאֶבְדָּן.
דוגמה: בראות ההורים את מפקד הטייסת ועמו קצינה וטייס בשער ביתם זעקו זעקה מרה וגדולה כי הבינו שבנם הטייס נפל במלוי תפקידו.
מקור: ויזעק [מְרַדְכִי] זעקה גדולה ומרה [אֶסְתֵּר ד א].
94. **זעקת שבר / זעקה גדולה ומרה**
 זעקת שבר / זעקה גדולה ומרה = צוּחָה נוֹאֶשֶׁת שֶׁל כָּאֵב וְאֶבְדָּן.
דוגמה: בראות ההורים את מפקד הטייסת ועמו קצינה וטייס בשער ביתם זעקו זעקת שבר כי הבינו שבנם הטייס נפל במלוי תפקידו.
מקור: זעקת שבר יעערו [יעוררו] [ישעיהו טו ה].
95. **חדל אישים**
 חדל אישים = מי שאינו ראוי להחשב אדם, אדם חלוש או עלוב שאינו מעורר כבוד, עני נחסר ערך.
דוגמה: ברחובותיה של העיר הגדולה משוטט חדל אישים, ואיש אינו מתחס אלו.
מקור: נבזה וחדל אישים, איש מכאובות וידוע חלי [ישעיהו נג ג].
96. **חדשים לבקרים**
 חדשים לבקרים = מדי פעם בפעם [בכל בוקר ובוקר מחדש]. בְּמִיּוֹנוֹ נְפוּץ גַם הַשְּׁמוּשׁ בְּבִטּוּי חֲדָשׁוֹת לְבָקָרִים.
דוגמה: לצערם של בעלי הרכב, מחירי הדלק מתיקרים חדשים לבקרים / חדשות לבקרים.
מקור: חסדי ה' כי לא-תִּמְנוּ, כי לא-כִּלוּ רַחֲמָיו. חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוּנָתְךָ. חֲלָקֵי ה' אִמְרָה נְפֹשִׁי, עַל-כֵּן אוֹחִיל לוֹ [מגלת איכה ג, כב - כד].
97. **חזר לסורו**
 חזר לסורו = שב להרגליו הרעים. סור = תְּכוּנַת יְסוּד.
דוגמה: הנסיונות לשקם את העברין נכשלו, והאיש חזר לסורו.
מקור: בְּגַר שֶׁחָזַר לְסוּרוֹ הַכְּתוּב מְדַבֵּר [מכילתא משפטים צט].
98. **חירוף נפש**
 חירוף נפש = אִמְץ לֵב בְּלֹא הַתְּחַשְׁבוֹת בַּסְּכָנוֹת.
דוגמה: טיסי צה"ל [צבא הגנה לישראל] נלחמים בחירוף נפש כדי להגן על קיומה של מדינת ישראל.
מקור: חרף נפשו למות [שופטים ה יח].
99. **חירף נפשו למות = השליך נפשו מנגד = שם נפשו בכפו**
 חרף נפשו למות = השליך נפשו מנגד = שם נפשו בכפו = העמיד את עצמו בסכנה, לא שם לב לסכנה הנשקפת לחייו.
דוגמה: לוחמי צה"ל בים, באויר וביבשה מחרפים נפשם למות בעת הגנתם על מדינת ישראל.
מקור: זְבוּלוֹן עִם חֲרָף נַפְשׁוֹ לְמוֹת [שופטים ה יח].
100. **חמד לו לצון**
 חמד לו לצון = התלוצץ, שם לצחוק את מישהו. לצון = דַּבְּרֵי שְׂחֹק / צְחֹק וְהַתּוֹל.
דוגמה: חברותיה של הנערה הסבירו לה שלא תתייחס ברצינות להבטחות המנזר החדש פיון שאינו דובר אמת, אלא חומד לה לצון.
מקור: וְלָצִים לְצוֹן חֲמָדוֹ לָהֶם [משלי א כב].
101. **חמור חמורתיים**
 חמור חמורתיים = טפש מטפש.
דוגמה: לצער החברה הישראלית, נהגים רבים טובים ונבונים מתנהגים בפביש כאלו כל אחד מהם הוא חמור חמורתיים.
מקור: בלחי החמור חמור חמורתיים הפיתי אלף איש [שופטים טו טז].

102. חמור נושא ספרים

חמור נושא ספרים = אדם שנוהג לקנות הרבה ספרים בלא שגיבין בהם כלום, ולכן נשאר בור כפי שהוא.

דוגמה: סמלו של הסטודנט הישראלי הוא "חמור נושא ספרים".

מקור: במקורותינו מופיע: ...ומפני היות התורה מלות וענינים נחלקו בני האדם בחכמת התורה על עשר מעלות. תחלתם, אנשים למדו החמש והמקרא והספיקו להו בגרסת הפסוק מבלי הבנת הענין, ואינם יודעים פרוש המלות ושמוש הלשון והם בתכונת חמור נושא ספרים [חובת הלבבות, שער עבודת האלהים, ד]. אולי שאול מן הקוראן.

103. חרב פיפיות

חרב פיפיות = חרב חדה משני קצותיה, דבר מועיל שיש בו גם כדי להזיק.

דוגמה: לדעת רבים, מסירת נשק לארגוני הטרור היא חרב פיפיות, הם הורגים בנו.

מקור: "רוממות אל בגרונם, וחרב פיפיות בידם" [תהלים קמט ה].

104. חשך עליו עולמו = עולם חשך בעדו

חשך עליו עולמו = חשך עולמו בעדו = אסון כבד בא עליו.

דוגמה: הורים שקברו את בנם או בתם, חשך עליהם עולמם, ונדמה שרבים מהם לא מתאוששים ממכה זו עד סוף חיהם.

מקור: הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד מינו].

105. חשכו עיניו

חשכו עיניו = נדהם.

דוגמה: בעת שראיתי את שמו של הבחור הצעיר איל וייס ז"ל במסגרת מודעת אבל לאחר שנדרכ למות, חשכו עיני.

מקור: על-זה הנה דנה לבנו, על אלה חשכו עינינו [איכה ה ה].

106. טבין ותקילין [ארמית]

טבין ותקילין = כסף עובר לסוחר. טבין = טובים. ותקילין = ושקולים.

דוגמה: תמורת ספר תנ"ך מלפני מאתיים שנים שלמתי שלשת אלפיסם טבין ותקילין.

מקור: תרגום מארמית: רב לנה דינרים מבתו של ר' חנא, לבסוף עלה שער הדינר. בא לפני ר' חנא, אמר לו: לך שלם לה טבין ותקילין [בבא מציעא דף מד, עמוד ב].

107. טחו עיניו מראות

טחו עיניו מראות = מי שלא רואה את הדברים ראיה נכונה.

דוגמה: השר - טחו עיניו מראות את כל הנסיונות להרחיקו מהמשךד.

מקור: לא ידעו ולא יבינו, כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבתם [ישעיהו מד, יח].

108. טלית שכולה תכלת

טלית שכלה תכלת = כנוי לאדם או לדבר שאין בו, כביכול, כל דפי או פגם. בספר "במדבר" טו נצטוינו: "דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם, ועשו להם ציצת על-כנפי בגדיהם לדרתם, ונתנו על-ציצת הכנף פתיל תכלת". צבע התכלת צריך להזכיר את תכול השמים שהם סמל לטהר ולזכות של היושב במרומים.

דוגמה: נערה חביבה, עליך להזהר ממי שמשתדל להופיע בפניך כטלית שכלה תכלת.

מקור: רב אמר, קרח אפיקורסי שאינו דתי, כופר במקבל הנה. מה עשה? עמד ועשה טלית שכלה תכלת. בא לפני משה. אמר לו: משה רבנו, טלית שכלה תכלת, מהו שתהא חקבת

בציצית? אמר לו: חקבת [תלמוד? רושלמי מסכת סנהדרין דף נ, עמוד א]. קרח רצה להוכיח לעם שאין הגיון במצוות. קרח לא צדק במצוה שהביא כדגמה, פיון שלא הצבע קובע את הצורך לתת בה ציצית, אלא העבדה שיש לטלית ארבע כנפות [=פנות].

109. טמן ידו בצלחת

טמן ידו בצלחת = התבטל, ישב בחבוק ידים. צלחת = פיס בבגד.

דוגמה: במשך שנת הלמודים הנער טמן ידו בצלחת, ולכן נכשל במבחני הבגרות.

מקור: טמן עצל ידו בצלחת, גם אל פיהו לא ישיבנה [משלי יט, כד].

110. טעם לפגם

טעם לפגם = פרט כלשהו הפוגם בערכו של דבר.

דוגמה: לצער החברה הישראלית, התנהגותם של חלק ממנהיגיה, על אף שהתנהגות זו היא חקית, יש בה טעם לפגם.

מקור: נותן טעם לפגם [עבודה זרה סז

111. יגעתי ומצאתי

יגעתי ומצאתי - טרחתי בנושא פלשהו והצלחתי להגיע לתוצאות חיוביות.
דוגמה: לאחר שקבלתי את תעודת הלדה שלי ממשרד הפנים, הכרזתי באזני חברי: "יגעתי ומצאתי!"

מקור: ואמר רבי יצחק: אם יאמר לך אדם: יגעתי ולא מצאתי - אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי - אל תאמן, יגעתי ומצאתי = תאמן [מגלה דף ו, עמוד ב].

112. ידו בכל ויד כל בו

פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו = חמור בר שאינו נתן בנגוד לבן מינו החמור לביות ביד אדם. למרות היותו במדבר בוא במגע עם אנשים.

דוגמה: מלאך ה' בשר להגר כי יולד לה בן והוא יהיה פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו.
מקור: והוא יהיה פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו [בראשית טז יב].

113. ידו על העליונה

ידו על העליונה = הוא המנצח.

דוגמה: לשמחתי, בכל מערכות ישראל היתה ידו של צה"ל על העליונה.
מקור: כל שהפסד בידו, ידו על העליונה [בבא מציעא דף ד, עמוד ב].

114. יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך

יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך = התיחס אל כל תלמיד ותלמיד בפבוד הראוי.
דוגמה: מחנכת הפתה צינה בתם טקס יום הזכרון לחללי מערכות ישראל את עזרתם הרבה של תלמידיה. על כך אמרו חכמים: יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך.

מקור: יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך - כמוך רבך, ומוך רבך - כמוך שמים. [פרקי אבות פרק רביעי, משנה יב].

115. יודע צדיק נפש בהמתו

יודע צדיק נפש בהמתו = אדם מכיר היטב את רחשי לבו של פלוגי [נאמר בדרך כלל בהתול ובהלצה].

דוגמה: מארגני התרומות לנצולי השטפונות לא פנו אל בעל חנות הבגדים, בטענה שהם מכירים אותו היטב, יודע צדיק נפש בהמתו.
מקור: יודע צדיק נפש בהמתו [משלי יב]

116. יישר כוח! = כה לחי!

יישר כוח! = כה לחי! = קריאת שמחה ועידוד המבטאת תחושת שביעות רצון = כל הכבוד. יש קוראים: יישר כוח, כלומר: יחזק ה' את כוחו של המברך בברכה זו. כך אומרים, למשל, לכהן, לאחר שברך את "ברכת כהנים" בבית הכנסת. גם לכל יהודי אחרי עלותו לתורה נהוג לומר "יישר כוח!" או "יחזק וברוך".

דוגמה: לאחר השדור ב"קול ישראל" על אודות הניבון קבלו הדוברים מכתבים בסגנון זה:
"אחולי הלבביים לרגל השדור הנזהר, יישר כוח!"

מקור: מסכת שבת פז

117. יצא המרצע מן השק

יצא המרצע מן השק = האמת יצאה לאור על אף שנסו להעלימה. מרצע = מכשיר עשוי נדית ובה תקועה יתד לנקיבת נקבים. לא נתן להסתיר את המרצע בשק, כיון שהמכשיר עלול לנקוב נקב בשק ולהתגלות לעיני כל.

דוגמה: השירה והמנון"לית [מנהלת כללית] נסו להעלים את הגורמים לקבלת ההחלטה, אך בסופו של דבר יצא המרצע מן השק.

מקור: משל עממי.

118. יצא שכרו בהפסדו

יצא שכרו בהפסדו = ההפסד גדול מן הרוח.

דוגמה: התגר הישראלי באירופה התפתה להמיר את כספו בקרן רחוב, רמה על-ידי הסוחר, נותר ללא פרוטה [מטבע קטן בערכו], וכך יצא שכרו בהפסדו.

מקור: ארבע מדות בתלמידים: מהיר לשמע ומהיר לאבד, קשה לשמע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו

119. יצא שמו למרחוק = יצאו לו מוניטין = שמו הולך לפניו

יצא שמו למרחוק = נתפרסם.

דוגמה: שמה של המחנכת יצא למרחוק ברחבי הארץ גם בתחומי הציור והקדרות.
מקור: יצא שמו עד-למרחוק [דברי הימים ב כו טו].

120. ישב על המדוכה

ישב על המדוכה = התקשה בפתרון בעיה קשה. מדוכה = מכתש. על פי התלמוד המדוכה היא גם בימה זמנית. כך אפשר להבין את הכתוב אודות חגי הנביא.
דוגמה: ראשי המפלגות ישבו על המדוכה בענין הרפכת הממשלה.
מקור: התחילו [חכמי ישראל] מסבבים אותו [את ר' דוסא] בהלכות, עד שהגיעו ל"צרת הבת". אמרו לו: צרת הבת - מהו? אמר להם: מחלקת בית שמאי ובית הלל. אבל מעיד אני עלי שמים וארץ, שעל המדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר - צרת הבת אסורה. [במזות ט"ז].

121. ישב תחת גפנו ותחת תאנתו

ישב תחת גפנו ותחת תאנתו = ישיבה זו היא סמל לשלום, למנוחה ולבטחון מפני האויב.
דוגמה: אנו, אזרחי מדינת ישראל, מצפים ליום שבו ישב כל איש תחת גפנו ותחת תאנתו.
מקור: וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו [מלכים א' ה].

122. כאשר אבדתי אבדתי

כאשר אבדתי אבדתי = בין כך וכך צפוי אני לאבדון.
דוגמה: לאחר ששוטרי משטרת התנועה עצרו את הנהג הצעיר ש"טס" במהירות של 150 קמ"ש [קילומטר לשעה] ושללו את רשיונו, אמר הבחור: "כאשר אבדתי אבדתי".
מקור: אבוא אל-המלך אשר לא-כדת וכאשר אבדתי אבדתי [אסתר ד טז].

123. כבדהו וחשדהו

כבדהו וחשדהו = התייחס אליו בכבוד, אך אל תתן בו אמון רב מדי!
דוגמה: הצבע נראה אדם הגון, אולם לא אפקיד בידיו את מפתחות ביתי - כבדהו וחשדהו!
מקור: מעשה ברבי יהושע שהשכים אצלו אדם, ונתן לו אכילה ושתיה והעלהו לגג לשכב ונטל סלם מתחתיו. מה עשה אותו איש? עמד בחצי הלילה ונטל את הכלים וכרפס בטליתו, וכיון שבקש לירד נפל מן הג ונשברה מפרקתו [מערכת החליות של עמוד השדרה בצנאר]. בשחרית השכים רבי יהושע ובא ומצאו כשנופל. אמר לו: ריקא, כך עושים בני אדם שכמותך? אמר לו: רבי, לא הייתי יודע שנטלת את הסלם מתחתי. אמר לו: ריקא, אי אתה יודע שמאמש היינו זהירים בך! מכאן אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם יהיו כל בני אדם בעיניך פלסטים, והוי מכבדם כרבו גמליאל [דרכך ארץ רבה ה].

124. כבש פניו בקרקע

כבש פניו בקרקע = הסתיר פניו מבושה או מצער.
דוגמה: החשמלאי והמכונאי שנתפסו בהונאת הלקוחות כבשו פניהם בקרקע בהגיעם לבית המשפט.
מקור: "ועמדו שני-האנשים אשר-להם הריב" [דברים יז]. עבדו של ינאי המלך הרג נפש. אמר שמעון בן שטח לחכמים: תנו עיניכם בו ונדונו שולחו לינאי המלך: עבדך הרג נפש. שגרהו להם. שולחו לו: בוא אף אתה לכאן... בא ונתנו לו כסא אצל שמעון בן שטח וישב. אמר לו שמעון בן שטח: ינאי המלך, עמד על הגליך ויעידו בך. אמר לו: לא כשתאמר אתה אלא כמו שיאמרו חבריך. נפנה לימינו - כבשו פניהם בקרקע, נפנה לשמאלו - כבשו פניהם בקרקע. אמר להם שמעון בן שטח: בעלי מחשבות אתם. לבוא בעל מחשבות ויפרע מכם דברים [סנהדרין דף יט, עמוד ב']. דומה לכתוב "הוריד לארץ ראשו" [איכה ב י].

125. כבשת הרש

כבשת הרש = מעט רכושו של העני שגם אותו מתנכלים לגזול ממנו.
דוגמה: עקול הפירים אצל האלמנה הקשישה הוא גזלת כבשת הרש.
מקור: "וישלח ה' את-נתן אל-דוד ויבוא אליו ויאמר לו: שני אנשים היו בעיר אחת, אחד עשיר ואחד ראש. לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד, ולרש אין-כל כי אם-כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם-בניו יחדו. מפתו תאכל, ומכסו תשתה, ובחיקו תשכב ותהי-לו כבת. ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקרנו לעשות לארץ הבא-לו וינקח את-כבשת האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו. ויחר-אף דוד באיש מאד ויאמר אל-נתן: חיה-ה' כי בן-מנות האיש העשה זאת, ואת-הכבשה ישלם ארבעתים עקב אשר עשה את-הדבר הזה ועל אשר לא-חמלי" [שמואל ב' יב, 1-6].

126. כזה ראה וקדש

כזה ראה וקדש! = עשה בדיוק כדגמה זו!
דוגמה: ממליצים לא לקבל את דברי הרופא בבחינת "כזה ראה וקדש!", רצוי להנעץ ברופא נוסף.

מקור: ויאמר ה' אל-משה ואל-אהרן בארץ מצרים לאמר: החדש הזה לכם ראש חדשים [שמות יב, א - ב]. רש"י: נתקשה משה על מולד הלבנה, באיזה שיעור תראה, ותהיה ראיה לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו: כזה ראה וקדש!

127. כחומר ביד היוצר

כחומר ביד היוצר = דבר או אדם הנתון בידי מישהו העושה בו כטוב בעיניו, כפי שהקדר עושה בטיט.

דוגמה: לדעתי, ילדים בגן נתונים בידי הגננת כחומר ביד היוצר.
מקור: וארד בית היוצר, והנהו עשה מלאכה על-האבנים, ונשחת הפלי אשר הוא עשה בחמר ביד היוצר ושב ויעשהו פלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר לעשות. ויהי דבר -ה' אלי לאמר: הכיוצר הזה לא-אוכל לעשות לכם בית ישראל נאם -ה'! הנה כחמר ביד היוצר, כן-אתם ביד בית ישראל [ירמיהו יח ג - ו].

128. כלאחר יד

כלאחר יד = דרך אגב, בלי תשומת-לב.
דוגמה: נפר בעבודתך, שהיא לא נעשתה כלאחר יד, ומכאן מעלותיה.
מקור: וכל מצוות עשה שלא הזמן גרמן הנשים חבבות. ויהי הוצאה כלאחר יד היא. אמר רבי ירמיה: באשה גזברית אנו עוסקים [מסכת שבת דף סב, עמוד א'].

129. כלו כל הקצין

כלו כל הקצין = אפסה התקנה.
דוגמה: הנשיא אמר: "אין עוד תקנה להבנה עם איראן, כלו כל הקצין".
מקור: "כלו כל הקצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ובמעשים טובים" [סנהדרין, צז]. עברו כל התאריכים שלפי חשבונות ה"קצ" צריך היה לבוא בהם המשיח.

130. כל-שומעה תצלנה שתי אוזניו

כל-שומעה תצלנה שתי אוזניו = קול השמועה מן הרעה ידהים ויזעזע את אוזני השומעים אותה.
דוגמה: ראשי הטרור מרבים להכריז כי תכניתם היא להשמיד את מדינת ישראל וכל שומעה תצלנה שתי אוזניו.
מקור: הנני מביא רעה על ירושלים ויהודה אשר כל-שומעה תצלנה שתי אוזניו [מלכים ב כא יב].

131. כמטחוי קשת

כמטחוי קשת = במרחק הפגיעה של חץ מקשת.
דוגמה: תומכי החיזבאלה נוהגים להתקרב אל גדר הגבול כמטחוי קשת.
מקור: ותשב לה מנגד, הרחק כמטחוי קשת. [בראשית כא טז].

132. כמי שכפאו שד

כמי שכפאו שד = בעל כרחו. כפה אותו = הכריח אותו.
דוגמה: במשחק הפדורסל לזכרו של הבוגר שנפל במלוי תפקידו בקשוי לקבל את תפקיד הכרוז, ומלאתי את הבקשה כמי שכפאו שד.
מקור: ודומה עליו כמי שכפאו שד [נדרים, כ].

133. כפתור ופרח

כפתור ופרח = מן הקשויטים של מנורת הזהב. כפתור ופרח = בטוי התפעלות למראה דבר נאה ונחמד.
דוגמה: המורה, בעלת הידע הנרחב בניבים עבריים ובפתגמים עבריים, תחביבה הוא ציור וקדרות, וכל רואי פרי-ידיה אומרים זה לזה: "כפתור ופרח".
מקור: שלושה גביעים משקדים בקנה, האחד כפתור ופרח {שמות כה לג}.

134. כקלפת השום = משל לדבר החסר כל ערך.

דוגמה: חשיבותו של צבע הרקב נראית בעיני כקלפת השום.
מקור: בן עזאי אומר: כל חכמי ישראל דומים עלי כקלפת השום, חוץ מן הקרח הזה [ר' עקיבא] [בכורות נח].

135. **כקריעת ים סוף**

כקריעת ים-סוף = משל לדבר שקשה מאוד לעשותו.
דוגמה: מאמצי להשפין שלום בין בני הזוג היו קשים כקריעת ים-סוף.
מקור: "מטרונה אחת שאלה את ר' יוסי בן חלפתא, אמרה לו: לכמה ימים ברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו? אמר לה: לששה ימים. אמרה לו: ומאותה שעה ועד עכשו מהו עושה? אמר לה: הקדוש-ברוך-הוא יושב ומזוג זווגים: בתו של פלוני לפלוני. אמרה לו: וזהו אמנותו? אף אני יכולה לעשות כן. כמה עבדים וכמה שפחות יש לי, ובשעה קלה אני יכולה לזוגם. אמר לה: אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקדוש-ברוך-הוא כקריעת ים-סוף" [בראשית רבה סח]

136. **כתב על לוח לבו**

כתב על לוח לבו = השתדל לזכר היטב.
דוגמה: לא שכחתי את בקשתה של עורכת המשנה, כתבתיה על לוח לבי.
מקור: חסד ואמת אל-יעזבך, קשרם על גרגרותיך, כתבם על-לוח לבך [משלי ג ג].

137. **כתמול שלשום**

כתמול שלשום = כימים שעברו.
דוגמה: חיהן של המשפחות השפולות ס של ההורים השפולים לאחר האסון אינם עוד כתמול שלשום.
מקור: ונרא יעקב את-פני לבן, והנה איננו עמו כתמול שלשום [בראשית לא ב]. מדוע לא כליתם [סימתם] חקכם [המכסה הקבועה לכם] ללבן כתמול שלשם [שמות ה יד].

138. **לא בא כבושם הזה = לעילא ולעילא = משופרא דשופרא = עידי עידי**

לא בא כבושם הזה = לעלא ולעלא = משופרא דשופרא = עדי עדי = מעלה, אין כמוהו.
דוגמה: המפקחות והמנהלת שצפו בשעור לשון אצל המורה הצרתי-קדריה החליטו פה אחד: לא בא כבושם הזה.
מקור: "ותתן למלך מאה ועשרים כפר זהב ובשמים הרבה מאוד ואבן יקרה לא בא כבושם ההוא עוד לרוב, אשר-נתנה מלכת שבה למלך שלמה" [מלכים א' י, י].

139. **לא בכדי**

לא בכדי = לא לריק, לא לשוא. בכדי = לריק [ארמית].
דוגמה: לא בכדי שבתו המורים חברי ארגון המורים העל-יסודיים, ולכן זכו לאהדת הצבור.
מקור: לא שדי אינש זויי בכדי = אין אדם זורק מעות לחנם [כתובות לו].

140. **לא הותיר אבן על אבן**

לא הותיר אבן על אבן = לשלילה: הרס כל חלקה טובה, ולחייב: חקר את הנושא ביסודיות.
דוגמה: במאמצים לאתור הסמים הדחפור לא הותיר אבן על אבן. ראש הממשלה ענה לכל הטענות שהשמעו נגדו, הוא לא הותיר אבן על אבן.
מקור: מטרים שום אבן על אבן [חגי ב טו]

141. **לא היה ולא נברא**

לא היה ולא נברא = אין בו שמץ של אמת. גמל פורח באויר, לא דבים ולא יער, לא היו דברים מעולם, לא מנה ולא מקצתה, לא מניה ולא מקצתה, מגדל הפורח באויר, עורבא פרח.
דוגמה: הספור על השחיתות בעירייה מצוץ מן האצבע, לא היה ולא נברא.
מקור: תרגום מארמית: ישב אחד החכמים לפני ר' שמואל בר נחמני ואמר: איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה [בבא בתרא דף טו עמוד א].

142. **לא היו דברים מעולם**

לא היו דברים מעולם = אין כל יסוד לדברים, הפל שקר וכזב. גמל פורח באויר, לא דבים ולא יער, לא היה ולא נברא, לא מנה ולא מקצתה, לא מניה ולא מקצתה, מגדל הפורח באויר, עורבא פרח.
דוגמה: בבית-המשפט כפר הנהג העברין בכתב האשום וטען: להד"ם [לא היו דברים מעולם].
מקור: תרגום מארמית: אמר לו: "שלוש פרות מסרתי לך, ומתו כלן בשל פשיעתך". השיב לו: "ראשית, לא היו דברים מעולם". [בבא מציעא דף ה, עמוד א].

143. **לא טמן ידו בצלחת**

לא טמן ידו בצלחת = לא ישב בחבוק ידים. צלחת = פיס בבגד.
דוגמה: בחודש יולי שנת 1974, לאחר שורת פגועים בישובי הצפון, הוקם "המשמר האזרחי", לא טמנתי ידי בצלחת והצטרפתי אליו.
מקור: טמן עצל ידו בצלחת, גם אל פיהו לא ישיבנה [משלי יט, כד].

144. לא יסולא בפז

לא יסולא בפז = בעל ערך רב מאוד, יקר מאוד. יסולא = ישקל, יעריכו אותו. פז = פנוי לזהב מבקר.
דוגמה: מבקר האמנות התרשם מאוד מציוריה ומיצירות הקדרות של המורה וכתב בין היתר: "לא תסולא בפז עבודתה של רבת הכשרונות".
מקור: בני ציון היקרים המסולאים בפז [מגלת איכה ד, ב].

145. לא כהתה עינו

לא כהתה עינו = לא נס לחו = עדין לא תש כוחו, שומר על רענונותו.
דוגמה: אף-על-פי שלמורה מלאו ששים שנה, עדין לא כהתה עינו ולא-נס לחו, שעוריו מרתקים.
מקור: לא לחו, ושעוריו מרתקים. ומשה בן-מאה ועשרים שנה במותו, לא כהתה עינו, ולא-נס לחו [דברים לד ז].

146. לא מאהבת מרדכי אלא משנאת המן

לא מאהבת מרדכי אלא משנאת המן = המעשה נעשה לא מתוך אהבה לפלוני, אלא מתוך שנאה ליריבו.
דוגמה: מנהל הקבוצה עזר לפדיונה לא מאהבתו אלא משנאתו למאמן, שהוא יריבו של המנהל.
מקור: לא מפני שאוהבים את מרדכי אלא מפני ששונאים את המן [מגלה טז].

147. לא מדבשך [מדובשך] ולא מעוקצך

לא מדבשך ולא מעקצך = לא מן הטוב שבדבר ולא מן הרע שבו.
דוגמה: הגזבר שנחשד במעילה ענה בטלפון לעתונאי הבכיר: "איני מגיב, לא מדבשך ולא מעקצך".
מקור: "ויאמר אלהים אל-בלעם לא תלך עמהם" [במדבר כב יב] - אמר לו: אם כן אקלם במקומי - אמר לו: לא תאר את העם. אמר לו: אם כן אברכם. אמר לו: אין הם צריכין לברכתך - "פי ברוך הוא". משל אומרים לצרעה: "לא מדבשך ולא מעקצך" [מדרש תנחומא פרשת בלק].

148. לא מעלה ולא מוריד

לא מעלה ולא מוריד = אין הוא משנה דבר, אין לדבר כל חשיבות.
דוגמה: החלט להגביל את שעות הנהיגה לנהגים צעירים, אך, לצערי, צעד זה לא מעלה ולא מוריד, ומספר התאונות אינו פוחת.
מקור: דברי חלומות - לא מעלין ולא מורידין [גיטין נב].

149. לא נס לחו

לא נס לחו = עדין לא תש כוחו, שומר על רענונותו.
דוגמה: אף-על-פי שלמורה מלאו ששים שנה, עדין לא נס לחו, ושעוריו מרתקים.
מקור: ומשה בן-מאה ועשרים שנה במותו, לא כהתה עינו, ולא-נס לחו [דברים לד ז].

150. לא תחסם שור בדישו

לא תחסם שור בדישו = אל תמנע מאדם העובד בעבודה מסיקת טובת הנאה לעצמו מאותה עבודה. בשעה שהשור דש, אל תחסם את פיו, כדי שהוא לא יאכל בזמן העבודה.
דוגמה: עובדי המטבח במסעדות רשאים לאכול כאות נפשם בעת הקנת המאכלים, כיון שאין לחסום שור בדישו.
מקור: לא תחסם שור בדישו [דברים כה, ד].

151. לו צדיקים

לו צדיקים = שלושים ונשה [בגימטריה ל= 30, ו= 6] צדיקים נסתרים הנמצאים לפי המסורת העממית בכל דור. הם עוסקים בסתר בתורה ובחכמה - ובזכותם העולם מתקיים. כיום מקבל לומר זאת גם על מי שמוכן לסייע לנצרך שלא על מנת לקבל פרס.
דוגמה: על אחדים מחברי קהלת בית פנסת "בית בלומה" בפתח תקוה נתן לומר בפה מלא כי אלה משתייכים לחבורת שלושים ונשה [ל"ו] הצדיקים.
מקור: על יסוד הנאמר ב"ספה" מה

152. לוט בערפל

לוט בערפל = לא ברור, מערפל. לוט = עטוף, מכסה.
דוגמה: חִבְרַת הַבְּנֵיהַ הַכְּרִיזָה עַל הַפְּסָקַת פְּעִילוֹתֶיהָ פִּינוֹן שֶׁפְּשָׁטָה רַגְלָא [רְאָה עַרְךָ "פְּשָׁט רַגְלִי"], וְעֵתִידָם שֶׁל רוֹכְשֵׁי הַדִּירוֹת לוֹט בְּעַרְפֵּל.
מקור: הַמְקוֹר לוֹט בְּעַרְפֵּל. חִינֵי [חִיִּים נַחְמוֹן] בְּיֵאֱלִיק פְּתַב בְּ"רֹזִי לִלְהָ" אֶת הַצְּרוּף "הַתְּעֻלּוּמָה לוֹטָה בְּאַפְלָה".

153. לזות שפתיים

לזות שפתיים = דָּבָה, דְּבָרִי שֶׁקָּר.
דוגמה: חוֹבָה עֲלֵינוּ לְהִזְהַר בְּכַבּוּדָם שֶׁל חֲזָלֵי צְה"ל [צָבָא הַגְּנָה לְיִשְׂרָאֵל] וְקִצְיָנוּ וְלְהַמְנַע מְלֻזוֹת שֶׁפְּתִים.
מקור: הִסֵּר מִמֶּנּוּ עֲקֻשׁוֹת פֶּה, וְלֻזוֹת שֶׁפְּתִים הִרְחַק מִמֶּנּוּ [מִשְׁלֵי ד כד].

154. לטש את עיניו

לטש את עיניו = אָמַץ אֶת מַבְטּוֹ אֲגַב הַבְּעַת הַפְּתֻעָה, שִׁנְאָה, קִנְיָה, בְּעַקֵּר, תִּאֲנֶה.
דוגמה: הַחֲתוּל לְטֹשׁ אֶת עֵינָיו לְעֵבֶר כַּד הַחֲלָב שֶׁנֹּצֵב בְּפֶתַח הַבַּיִת.
מקור: צָרִי יִלְטוּשׁ עֵינָיו לִי [אִיּוֹב טז ט].

155. ליבו סמוך ובטוח

לבו סמוך ובטוח = הוּא מְשֻׁכָּנֵע.
דוגמה: מִפְּקֹד חֵיל הָאוֹיֵר הָיָה סְמוּךְ וּבְטוּחַ כִּי הַפְּעֻלָּה תִּצְלִיחַ, וְאֶכּוּ צֶדֶק.
מקור: נִכּוֹן לְבוֹ בְּטוּחַ בַּה', סְמוּךְ לְבוֹ, לֹא יִירָא [תְּהִלִּים קיב ז-ח].

156. ליל שימורים

ליל שימורים = לִילָה שֶׁנִּקְבַּע לְמִשְׁמֶרֶת, לְזָכְרוֹן לְכָל הַדּוֹרוֹת.
דוגמה: לִיל שִׁמּוּרִים עָשָׂה ה' כְּדִי לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.
מקור: הַלִּילָה הַזֶּה לֵה' שִׁמּוּרִים לְכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם [שְׁמוֹת יב מב].

157. לכל מאן דבעי [ארמית]

לכל מאן דבעי = לְכָל מִי שְׂרוּצָה. בְּעָה = בִּקְשׁ.
דוגמה: בְּרֵאשׁ תִּעֻדָּה אוֹ הַמְלֻצָּה נְהוּג לְכַתֵּב "לְכָל הַמְּעַנְיָן" אוֹ "לְכָל מֵאן דְּבַעֲי".
מקור: לְכָל מֵאן דְּבַעֲיִן חֲדוּשֵׁי הַרְמַבְּ "וְ (רַבִּי מִשֵּׁה בֶן נַחְמָן), מִסְכַּת "בְּבֵא מְצִיעָא", דף קח עמוד ב].

158. למען יראו / ישמעו וייראו

למען יראו / ישמעו וייראו = עֲנֵשׁ לְדַגְמָה, כְּדִי שֶׁכָּל שׁוֹמְעֵי יִפְחָדוּ לַחֲטוּא.
דוגמה: הַתּוֹבֵעַ בִּקְשׁ לְהַחְמִיר בְּעֵנְשׁוֹ שֶׁל הַפּוֹלִיטִיקָאִי, לֹא רַק בְּגִלְלַת חֲטָאוֹ הַכָּבֵד אֲלֵא גַם "לְמַעַן יִרְאוּ / יִשְׁמְעוּ וְיִירְאוּ", מֵאַחַר שֶׁהִטְרַדְתָּ נְשִׁים הַפְּכָה, לְצַעֲרָנוּ, לְתוֹפְעָה נְפוּצָה.
מקור: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן לְבִלְתִּי שָׁמַע אֶל- הַכֹּהֵן הַעֲמִיד לְשֶׁרֶת שָׁם אֶת-ה' אֱלֹהֵיךָ אוֹ אֶל- הַשֹּׁפֵט, וַיְמֹת הָאִישׁ הַהוּא וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל. וְכָל-הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִירְאוּ וְלֹא יִזְיָדוּן עוֹד [דְּבָרִים יז יב-יג].

159. לפני ולפנים

לפני ולפנים = לְתוֹךְ, פְּנִימָה. לְפָנָי = בְּפָנָי, בְּתוֹךְ.
דוגמה: הַחוֹקֵר הַצֵּעִיר הַשְּׂקִיעַ שְׁעוֹת רַבּוֹת בְּמַחְקָרוֹ פִּינוֹן שֶׁרָצָה לְהַקִּיף אֶת הַנוֹשֵׂא לְפָנָי וְלְפָנָי.
מקור: מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ - זֶה לְפָנָי וְלְפָנָי [יּוֹמָא סא].

160. לפנים משורת הדין

לפנים משורת הדין = הַתְּנַהְגוֹת שֵׁישׁ בַּה חֶסֶד וְרַחֲמִים, לֹא לְפִי חִמְרַת הַדִּין.
דוגמה: הַשׁוֹטֵר עֲצַר אֶת הַנְּהַג הַחֲלִיל שֶׁלֹּא צִיַּת לְתַמְרוֹר "עֲצוּר", אֲךָ הַסְתַּפֵּק בְּאַזְהָרָה לְפָנָי מִשׁוֹרַת הַדִּין.
מקור: זֵהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת פְּעֻסְךָ וְיִגְלֹוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ וְתִתְנַהֵג עִם בְּנֵיךָ בְּמִדַּת רַחֲמִים וְתִכְנַס לָהֶם לְפָנָי מִשׁוֹרַת הַדִּין [בְּרַכּוֹת ז, א].

161. לשון סגי-נהור [ארמית]

לְשׁוֹן סָגִי - נְהוֹר = הוֹרָאָה מִהֶפְכָּת, שְׁמוּשׁ בַּמִּלָּה בְּאִפְן שֶׁהָאָדָם הוֹמֵר אוֹתָהּ מִתְכַּוֵּן לְמִשְׁמָעָה הַהֶפְכָּת שֶׁל הַמִּלָּה. סָגִי = הֶרְבָּה. נְהוֹר = אוֹר, וְכֵן מְכַנִּים בְּלִשׁוֹן הַפּוּכָה אֶת הָעוֹר. הַכְּנוּי הַמְּקוֹרֵי נִתְּן לְעוֹר בְּעֵין אַחַת, שֶׁלְעֵמֶת הָעוֹר הַגְּמוּר הָרִיחוּ "רַב אוֹר".
דוגמה: הַפּוֹעֵל מִרְשֵׁל וְאִטִּי, וְחִבְרָיו מְכַנִּים אוֹתוֹ בְּלִשׁוֹן סָגִי - נְהוֹר "זְרִיז".
מקור: רַב שֵׁשֶׁת סָגִי-נְהוֹר הָוָה = הָיָה [בְּרַכּוֹת נח].

162. לשם שמיים

לְשֵׁם שְׁמַיִם = לֹא לְטוֹבָתוֹ הַפְּרִטִית שֶׁל אָדָם אוֹ לְפָרְסוּם שְׁמוֹ, אֲלָא לְמַעַן רַעֲיוֹן נִעְלָה.
דוגמה: מִרְבִּית חֲבָרִי הַמִּתְנַדְּבִים לִיחִידַת הַתְּנוּעָה הַמְּשֻׁטְרֶתִית עוֹשִׂים זֹאת לְשֵׁם שְׁמַיִם.
מקור: וְכָל הַעֲמִלִים עִם הַצְּבוּר יִהְיוּ עֲמִלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שְׁמַיִם [פְּרָקִי אַבוֹת פְּרָק שְׁנֵי מִשְׁנָה ב].

163. מאיגרא רמא לבירא עמיקתא [ארמית]

מֵאִיגְרָא רְמָא לְבִירָא עֲמִיקְתָּא = יְרִידָה [בְּדָרְךְ כָּלֵל פְּתֵאוּמִית] מִמַּצְבַּב טוֹב לְמַצְבַּב רַע. אִגְרָא = גֵּג. רְמָא = גְּבוּהָ.
דוגמה: הַשָּׂר לְשֶׁעֶבֶר שֶׁהִרְשַׁע בְּהִבְרַחַת סַמִּים נִקְלַע לְמַצְבַּב שֶׁל מֵאִיגְרָא רְמָא לְבִירָא עֲמִיקְתָּא.
מקור: תְּרַגּוּם מֵאֲרָמִית: רַבִּי הָיָה נוֹטֵל סֵפֶר קִינוּת וְקוֹרָא בּוֹ. כְּשֶׁהִגִּיעַ לְפִסּוּק זֶה: "הַשְּׁלִיךְ מִשְׁמַיִם אֶרְצָךְ" [אֵיכָה ב א] נִפְל [הַסֵּפֶר] מִיָּדוֹ. אִמְר: מֵאִיגְרָא רְמָא לְבִירָא עֲמִיקְתָּא [חֲגִיגָה ה, עֲמוּד ב].

164. מדחי אל דחי / מן הפחת אל הפח

מְדַחֵי אֵל דְּחִי = מַצְרָה אֵל צָרָה = מִן הַפַּחַת אֵל הַפַּח. דְּחִי = כְּשֶׁלוֹן, תִּקְלָה. פַּחַת = חֲפִיכָה עֲמָקָה בְּאֲדָמָה. פַּח = מִלְכָּדָת לְצַפּוֹרִים, מְכַשׁוּל, תִּקְלָה.
דוגמה: לְצַעַר אֲזַרְחֵי הַמְּדִינָה וְתוֹשְׁבֵיהָ, פּוֹלִיטִיקָאִים לֹא מְעַטִּים מִשְׁחִיתִים דְּרַכִּיהֶם וְהוֹלְכִים מְדַחֵי אֵל דְּחִי.
מקור: נוֹדֵד וְגוֹלָה מְדַחֵי אֵל דְּחִי [יְהוּדָה אֶלְחָרִיזִי אִיתִיאל 35].

165. מודה ועוזב ירוחם

מוֹדָה וְעוֹזֵב יְרוּחָם = יֵשׁ לְסִלּוּחַ לְמִי שֶׁמוֹדָה בְּחֶטְאוֹ וְעוֹזֵב אֶת דְּרָכּוֹ הָרַעָה.
דוגמה: הַגִּבָּב שֶׁהוֹדָה מִיָּד בְּאִשְׁמָה, יָצָא בְּעוֹנֵשׁ קַל שֶׁכֵּן מוֹדָה וְעוֹזֵב יְרוּחָם.
מקור: מְכַסֶּה פְּשָׁעֵיו לֹא יִצְלִיחַ, וּמוֹדָה וְעוֹזֵב יְרוּחָם [מִשְׁלֵי כ"ח, יג].

166. מול / בפני שוקת שבורה

מוֹל / בְּפָנֵי שִׁקְתָּ שְׁבוּרָה = הֶרַס כָּל הַתְּקוּוֹת. שִׁקְתָּ = מִכַּל קַעוֹר וּמֵאֲרָךְ לְהַשְׁקוֹת בּוֹ בְּהַמּוֹת.
דוגמה: רֹכְשֵׁי הַדִּירוֹת בְּחִבְרָה הַקְּבִלְנִית בְּחִבְרָה הַקְּבִלְנִית שֶׁפִּשְׁטָה רָגַל, שֶׁיִּרְדָּה מִנְכֻסֶיהָ, [רָאָה עֲרֻכִים: "יִרְדּ מִנְכֻסֵיו", "פִּשְׁט רָגְלִי"], עוֹמְדִים כְּעַתָּה, לְאַחַר שֶׁהִשְׁקִיעוּ בַּדִּירָה הַנְּכֻסָּתָת אֶת כָּל הַזָּנִים, מוֹל / בְּפָנֵי שִׁקְתָּ שְׁבוּרָה.
מקור: שְׂאוּל מִן הָאֲגָדָה עַל "הַדִּיג וְדָג הַזֶּהב", הַמְּסַפֶּרֶת עַל הַנְּפִלְאוֹת וְהַעֲשָׂר שֶׁנִּתְּן דָּג הַזֶּהב לְדָג עֵינִי, אֵד בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר נִעְלָם הַעֲשָׂר וְהַדִּיג חִזַּר לְחַיֵּי עֵינֵי וְדָלוּת - אֵל הַשִּׁקְתָּ הַשְּׁבוּרָה.

167. מושב לצים

מוֹשֵׁב לְצִיִּים = חֲבֵרַת רְשָׁעִים הַמֵּיטִיבִים לְנֶאֱוִם וּמִסִּיטִים אֶת שׁוֹמְעֵיהֶם לְדָרְךְ הָרַעָה.
דוגמה: עִם הַמַּעֲבָר לְבֵית הַחֲדָשׁ וְלִקְרַאת שְׁנַת הַלְמוּדִים הַחֲדָשָׁה הַבְּטִיחַ רוּתָם לְהוֹרִיו וּלְעַצְמוֹ, כִּי לֹא יֵשֵׁב עוֹד בְּמוֹשֵׁב לְצִיִּים.
מקור: אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים, וּבְדָרְךְ חֲטָאִים לֹא עָמַד, וּבְמוֹשֵׁב לְצִיִּים לֹא יֵשֵׁב [תְּהִלִּים א א].

168. מטוב עד רע

מְטוֹב עַד-רַע = לֹא הַחֲלִיף עִמּוֹ מִלָּה, לֹא דָבַר אֶתוֹ כָּלֵל.
דוגמה: לָבוֹן הַזֶּהר בְּחִלּוּם הַלְלִילָה לְבַל יִדְבַּר עִם יַעֲקֹב מְטוֹב עַד-רַע.
מקור: וַיְבֹא אֱלֹהִים אֶל-לָבוֹן הָאֲרָמִי בְּחִלּוּם הַלְלִילָה וַיֹּאמֶר לוֹ: הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן-תִּדְבַּר עִם-יַעֲקֹב מְטוֹב עַד-רַע [בְּרֵאשִׁית לֹא כד].

169. מילים / דברים / כדרבונות / כדורבנות

מִלִּים / דְּבָרִים / כְּדָרְבוֹנוֹת / כְּדָרְבוֹנוֹת = דְּבָרִים שְׁנוּנִים, פְּסָקִנִּים חֲדוּקִים כְּדָרְבוֹנוֹת. דְּרָבּוֹן = מְסַמֵּר בְּרֵאשׁ הַמוּט [מְלַמֵּד -הַבְּקָר] שֶׁמִּשְׁתַּמְשֵׂים בּוֹ לְזֵרוּז הַבְּקָר בְּעִבּוּדָה בְּשָׂדֶה.
דוגמה: הַשׁוֹפֵטֶת הַשְּׁמִיעָה דְּבָרִים / מִלִּים כְּדָרְבוֹנוֹת / כְּדָרְבוֹנוֹת כְּאֲשֶׁר הִרְשִׁיעָה אֶת חֲבֵר הַקְּנִסָּת.
מקור: דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּדָרְבוֹנוֹת וְכַמְשֻׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלֵי אֲסָפוֹת [קוּהֶלֶת יב יא].

170. מלחך פנכי / פנכא [ארמית]

מלחך פנכי = מלחך פנכא = חנכו. בארמית: מלחך פנכי = מלחך פנכא = מלקק קערות. פנכא = קערה, צלחת.

דוגמה: השחקן המאכזב טען בפני חבריו שכל אחד מהם הוא מלחך פנכא ומתרפס לפני המאמן.

מקור: תנו רבנן: כל תלמיד-חכם המרבה סעודתו בכל מקום, לבסוף מחריב את ביתו, ומאמץ את אשתו, ומייתם את גוזליו, ותלמודו משתפך מפניו, ומחלוקות רבות באות עליו, ודבריו אינם נשמעים, ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו, וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות... רב פפא אמר [קוראים לו] בר מלחך פנכי. [פסחים, מ"ט]

171. מן הפחת אל הפח / מדחי אל דחי

מן הפחת אל הפח = מדחי אל דחי [ראה ערך] = מצרה אל צרה. פח = מלכדת לצפורים, מכשול, תקלה. פחת = חפירה עמקה באדמה. דחי = כשלו, תקלה.

דוגמה: השחקן שפרש מן הקבוצה עקב יחסיו הרעועים עם המאמן לא שתף במשחקיה של הקבוצה החדשה, וכך, לצערו, הסתבר לו שהוא נפל מן הפחת אל הפח.

מקור: הניס מקול הפחד יפל אל- הפחת, והעולה מתוך הפחת ילכד בפח [על פי ישעיהו כד יח].

172. מנה אחת אפיים

מנה אחת אפיים = 1. מנה כפולה ומכפלת. 2. תאור תגובה קשה הבאה להשיב למישהו כגמולו.

דוגמה: בנאומו החריף בפניסת השיב ראש הממשלה מנה אחת אפיים לכל תוקפיו.

מקור: ולחנה ותן מנה אחת אפיים [שמואל א' א, ה].

173. מס שפתיים

מס שפתיים = דברים היוצאים מן הפה כדי לצאת ידי חובה, בלא פונה כלשהי לפעול למען קיומם.

דוגמה: חברי-פניסת רבים אינם מתפננים לסייע לצבור הבוחרים, וכל הבטחותיהם הן בגדר מס שפתיים בלבד.

מקור: צרוף מן הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד ימינו].

174. מסולתו ומשמנו / מסולתה ומשמנה

מסולתו [מסולתו / מסולת שלו] ומשמנו / מסולתה [מסולתה / מסולת שלה] משמנה = מהטוב ומהמבחר, מהחלק המשבח מכל. שאול מהכתוב בספר "ויקרא".

דוגמה: "מבצע יונתן", מבצע נועז של צה"ל לחלוץ ישראלים חטופים מאנטבה שבאוגנדה [יוני 1976] השתלטו לוחמי סירת מטכ"ל [מטה כללי], מסולתה ומשמנה של לוחמי צה"ל, על החוטפים.

מקור: ונפש כִּי-תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו, ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה [מין בשם] [ויקרא ב ב].

175. מעז יצא מתוק

מהאכל יצא מאכל, ומעז יצא מתוק = תוצאה חיובית לדבר שלילי.

דוגמה: בעת שהיתו בפלא למד העברן לקרוא ולכתוב, מעז יצא מתוק.

מקור: ויאמר להם: מהאכל יצא מאכל, ומעז יצא מתוק, ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים [שופטים יד, יד]. באשר ירד שמשון עם הוריו לתמנע לפגש את הוריו דלילה, הגיעו עד הכרמים מחוץ לעיר. כאן חכה שמשון, והוריו הלכו העירה. בהתהלכו בין הכרמים ארי צעיר הגיע אליו בשאגה, ריח ה' צלחה על שמשון, והארי נקרע בקלות בידיו של הגבור. במשחה שנערך לכבוד החתונה חד שמשון את החידה, כמנהג הקדמונים, שפתרונה הוא - מן האכלו, מן הטורף יצא מאכל, ומן החזק והנורא יצא דבש

176. מפח נפש

מפח נפש = אכזבה קשה, יאוש.

דוגמה: החולה יצא במפח נפש מן השיחה עם רופאו האישי.

מקור: ועיני רשעים תכלינה, ומנוס אבד מניהם, ותקונתם מפח-נפש [איוב יא כ].

177. מקדמת דנה [ארמית]

מקדמת דנה = מלפני כן, מאז ומעולם, מימים קדומים ביותר.

דוגמה: חובת התלבשות האחיזה בבתי הספר קיימת מקדמת דנה, והוכיחה את הצדקת הנהגתה בכל הדורות.

מקור: די... הווא בנה מקדמת דנה שנין שגיאן... [עזרא ה י א]. תרגום: אשר היה בנוי מלפני כן [זה] שנים רבות

178. **מר ונמהר**

מר ונמהר = דבר נורא שבא לפתע.
דוגמה: היום בו נחטף החיל גלעד שליט, יום מר ונמהר, לא נשפח בחברה הישראלית.
מקור: הפשדים הגוי המר והנמהר [חבקוק א ו].

179. **מרב עצים לא רואים את היער**

מרב עצים לא רואים את היער / יראה היער = מרב טפול בפרכים ובפרכי פרכים מטשטש העינין בכללותו.
דוגמה: אצל מרצה שאינו יודע להבחין בין טפל לבין עקר, מרב עצים לא יראה היער, וקהל שומעיו משתעמם.
מקור: מרב עצים לא יראה היער [ח"י ביאליק "הלכה ואגדה"].

180. **מרע ועד טוב**

מרע ועד טוב = לא דבר עמו כלל.
דוגמה: לאחר שאמנון אנס את אחותו תמר, אבשלום כעס עליו ולא דבר עמו מרע ועד טוב.
מקור: ולא דבר אבשלום עם-אמנון למרע ועד-טוב [שמואל ב יג כב].

181. **משאת נפש**

משאת נפש = דבר שאדם נושא אליו את נפשו / שאף ונכסף אליו.
דוגמה: משאת נפשו של כל קצין במשטרת ישראל בדרגות נצב היא להתמנות לתפקיד המפקח הכללי [מפ"ל].
מקור: הסופר אברהם מאפו

182. **משוא פנים**

משוא פנים = הפליה לטובה. נשא פנים = הפליה לטובה שלא כדין.
דוגמה: מורה טוב, מורה לחיים, אינו מפלה לטובה בין תלמיד לתלמיד, וכל החלטה מתקבלת אצלו ללא משוא פנים.
מקור: כי-אין עם-ה' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח-שחד [דברי הימים ב יז].

183. **משנתו סדורה**

משנתו סדורה = כל מה שלמד מסדר אצלו היטב בראש. משנה = למוד, מה שאדם שונה / לומד.
דוגמה: על חתן התלמוד העולמי לנער נכתב בצדק בעתון: "החתן-משנתו סדורה לוי".
מקור: משנתו סדורה לו [תענית ח].

184. **משענת קנה רצוף**

משענת קנה רצוף = משענת בלתי-יציבה, שמסכנת את המשתמש בה. בשם זה כנו הנביאים שענהו ויחזקאל את מצרים.
דוגמה: ראש הממשלה נשען, לצערי, על חברי-כנסת משחתים, על משענת קנה רצוף.
מקור: עתה הנה בטחת לך על-משענת הקנה הרצוף הזה, על מצרים, אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה, בן פרעה מלך-מצרים לכל-הבוטחים עליו [מלכים ב' יח, כא].

185. **מתוך שלא לשמה בא לשמה**

מתוך שלא לשמה בא לשמה = העוסק בדבר לא מתוך אהבה לדבר, סופו שיאהב את הדבר עצמו.
דוגמה: תלמידים בכל רחבי העולם החלו לעין באתר הניבים לפי בקשת המורים ללשון עברית, והיום הם גולשים לאתר זה בכל עת, מתוך שלא לשמה בא לשמה.
מקור: מתוך שלא לשמה בא לשמה [פסחים נ]. אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפלו שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן בא לשמן [נזיר כג].

186. **נאה דורש ונאה מקיים**

נאה דורש ונאה מקיים = אומר דברים נפים ואף מקיים אותם בצורה נפה.
דוגמה: עובדי-ההוראה מצפים כי השר החדש יתגלה כנאה דורש ונאה מקיים.
מקור: אמרו לו לבן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, ואתה נאה דורש, ואין נאה מקיים! [בימות דף סג, עמוד ב].

187. נאה דורש ונאה מקיים

נאה דורש ונאה מקיים = אומר דברים יפים ואף מקיים אותם בצורה יפה.
דוגמה: עובדי-ההוראה מצפים כי השר החדש יתגלה כנאה דורש ונאה מקיים.
מקור: אמרו לו לכן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, ואתה נאה דורש, ואין נאה מקיים! [יבמות דף סג, עמוד ב'].

188. נופת [צופים] תטפנה שפתותיו = דבש וחלב תחת לשונו

נפת [צופים] תטפנה שפתותיו = דבריו מתוקים ונעימים לאזן. בדרך כלל נאמר בלגלוג קל, באירוניה. נפת = דבש נוזל היוצא מחלות-דבש. צופים = רבוי של צוף - המיץ המתוק שמפרישים הפרחים השונים. חלת דבש = טבלה של דונג [שענה] ובה נעשה הדבש על-ידי הדבורים.
דוגמה: דברי השר מלאי הבטחות, אך אין להאמין לו - נפת [צופים] תטפנה שפתותיו, דבש וחלב תחת לשונו.

189. נזיד עדשים

נזיד עדשים = דבר פחות-ערך תמורת דבר יקר, במחיר זול.
דוגמה: הצעת השכר לארגוני המורים הייתה נסיון לפטור אותם בנזיד עדשים.
מקור: ויאמר עשו אל-יעקב, הלעיטני נא מן-האדום האדום הזה, כי עיף אנכי... וימכר את בכורתו ליעקב. ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים [בראשית כה, ל - לד].

190. נזם זהב באף חזיר

נזם זהב באף חזיר = משל למי שמתהדר בחיצוניותו והוא עצמו ריק מפל תכן. נזם = תכשיט בצורת טבעת שהנשים היו נושאות בנחירי האף או בקצה בידל האזן.
דוגמה: תלבשתה ההדורה ודרכי התנהגותה נועדו לכסות על בורותה וריקנותה מדעת - נזם זהב באף חזיר.
מקור: נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם [משלי יא כב].

191. נחבא אל הכלים

נחבא אל הכלים = אדם צנוע ומתנהג בענוותנות.
דוגמה: האיש המשתדל לקהלית המודיעין נחבא אל הכלים, ולכן אין יודעים מהי תרומתו העסקית לבטחון המדינה ולקיומה.
מקור: וילכד שאול בן-קיש, ויבקשהו ולא נמצא. וישאלו-עוד בה': הבא עוד הלום איש? ויאמר ה': הנה-הוא נחבא אל הכלים [שמואל א' י, כא - כב].

192. נחה / נתקררה דעתו

נחה דעתו / נתקררה דעתו = נרגע, לא כעס עוד, נעשה מרצה.
דוגמה: הסטודנט שחש קפוח בהערכת עבודתו, לא הניח למרצה, עד אשר נתישבו שניהם לעיון מחדש בעבודה, אזי נחה / נתקררה דעתו של הסטודנט.
מקור: תנוח דעתך [יומא סו]. ולא נתקררה דעתו עד שיעשה נקמה באדום [במדבר רבה יד].

193. נחה עליו הרוח

נחה עליו הרוח = קבל השרעה.
דוגמה: כאשר נחה הרוח על סיגי קזז, מאירת האתר, היא אוחזת בידה במכחול מול בד הציויר ומציירת ציורים נפלאים.
מקור: ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה... [על פי ישעיהו יא ב].

194. ניצחון פירוס

ניצחון פירוס = ניצחון שהמחיר הכבד ששלם עבורו בקרבנות מאפיל על שמחת הניצחון.
דוגמה: על אחד הקרבות במלחמות ישראל ששלם עבורו בקרבנות רבים נאמר "ניצחון פירוס".
מקור: על שום קריאתו המפרסמת של פירוס מלך אפירוס שבגן העתיקה במאה השלישית לפני הספירה שנצח את הרומאים. פירוס קרא: "עוד ניצחון כזה ואבדנו, כי נשאר בלא צבא פירוס".

195. נכמרו רחמיו

נכמרו רחמיו = נתעוררו רחמיו.
דוגמה: רחמי השופט נכמרו על העברין הצעיר, והנער לא נשלח לכלא.
מקור: וימהר יוסף פי- נכמרו רחמיו אל- אחיו ויבקש לבכות [בראשית מג ל].

196. נכנס בעובי הקורה

נכנס בעובי הקורה = למד היטב את הענין, התעמק בו.
דוגמה: מזמן שהרמטכ"ל [ראש המטה הכללי] נכנס בעובי הקורה, במחנות צה"ל פסק הזלזול במזון.

מקור: מהו שפתוב "יענך ה' ביום צרה, ישגבך שם אלהי יעקב" [תהלים כ'], אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויזחק - מפאן לבעל הקורה שיכנס בעבניה של קורה [ברכות דף ס"ד, עמוד א']. הפניה היא שבעל הקורה חייב לתפוס את הקורה בחלק העבה ביותר שהוא גם החלק הכבד ביותר, וכך יוכל להזיז את הקורה.

197. נכסי צאן ברזל

נכסי צאן ברזל = דברים בעלי ערך קים ומתמיד.
דוגמה: השיר "אחי הצעיר, יהודה", שיר שכתב אהוד מנור ז"ל לזכר אחיו שנפל בעת מלוי תפקידו בצה"ל, הוא מנכסי צאן ברזל של הזמר העברי.
מקור: אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא רבית, אבל מקבלין צאן ברזל מן הנכרים ולווין מהן ומלוין אותן ברבית [משנה בבא מציעא ה ה].

198. נמלט בעור שיניו

נמלט בעור שיניו = הצליח לברוח תוך ותור על רכישו.
דוגמה: לדברי העתונאי, המרגל הצליח להמלט בעור שיניו לאירופה בעזרת מפעיליו מסוריה.
מקור: בעורי ובבשרי דבקה עצמי, ואתמלטה בעור שיני [איוב יט, כ].

199. נסתם הגולל

נסתם הגולל = בא הסוף לדבר. גולל = אבן לסתימת קבר חצוב בסלע.
דוגמה: בגלל הקצוץ בתקציב נסתם הגולל על התכנית להקים בית ספר חדש.
מקור: כל שאומרים בפני המת יודע עד שישתם הגולל [שבת, דף קנב עמוד ב].

200. נפטר באביב / בדמי ימיו = נקטף באבו

באביב / בדמי ימיו = באמצע ימיו, בעודנו צעיר לימים.
דוגמה: רחל, המשוררת מכנרת, נפטרה באביב / בדמי ימיה.
מקור: הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד ימינו]. אני אמרתי בדמי ימי אלכה בשערי שאול [ישעיהו לח ז].

201. נפל דבר

נפל דבר = התרחש, קרה משהו.
דוגמה: אחרים משרי הממשלה לא הביעו דעתם בעת ישיבת הממשלה, אלא חכו לראות איך יפל דבר.
מקור: שבי, בתי, עד אשר תדעי איך יפל דבר [מגלת רות ג יח].

202. נפל למשכב

נפל למשכב = חלה, נאלץ לשכב במטה עקב מחלה.
דוגמה: התלמיד נפל למשכב ביום בחינת הבגרות, ולכן נבחן פעבור שלושה חודשים.
מקור: והכה איש את רעהו... ונפל למשכב [שמות כא יח].

203. נפלו פניו

נפלו פניו. 1. פניו נעשו קודרים, נעצב אל לבו. נפלו פניו. 2. בלשון ספרותית - מראה פניו הורע, הפנים נעשו פחושים ורזים.
דוגמה: 1. למשמע התוצאה מן המגרש בירושלים נפלו פניהם של שחקני פתח תקוה. 2. לא היה זה נעים לראות עד כמה נפלו פניה של המורה בעת מחלתה.
מקור: ויאמר ה' אל קין: למה חרה לך, ולמה נפלו פניך? [בראשית ד, ו].

204. נר לרגליו

נר לרגליו = עקרון שלפיו הוא מתנהג.
דוגמה: בני הישיבות מעריצים את הרבנים, והרבה משיחות הרבנים הן נר לרגלי הנערים.
מקור: נר לרגלי דבךך [תהלים קיט, קח]. לידע כללי: מזמור קיט בנוי על-פי סדר אותיות האלף-בית בסדרן. כל אות פותחת שמונה פסוקים, ולכן מספר פסוקיו של המזמור הוא מאה שבעים וששה. לפנינו המזמור הארוך ביותר בתנ"ך.

205. נשגב מבינתו

נשגב מבינתו = קשה לו להבין את הנושא.
דוגמה: נשגב מבינתי כיצד אנשים רמי-מעלה בפוליטיקה הישראלית אינם שומרים על
דבדוק ומסתפקים בהטרדה מינית.
מקור: פליאה דעת מפני, נשגב לא-אוכל לה [תהלים קלט ו].

206. נשיאים ורוח וגשם אין

נשיאים ורוח - וגשם אין = משל להתנהגות המטפחת צפיות שוא, שסופו אכזבה וצער.
נשיאים = עננים נושאי גשם.
דוגמה: על מרבית ההבטחות של המעמדים לראשות הממשלה נתן לומר: נשיאים ורוח -
וגשם אין.
מקור: נשיאים ורוח - וגשם אין, איש מתהלל במתת-שקר [משלי כה יד].

207. נתכרמו פניו

נתכרמו פניו = פניו הציבו מבושה. כרכם = צמח בר ריחני בעל צבע כתם.
דוגמה: פאשר נתפס איש בגנבה נתכרמו פניו.
מקור: ולא כל להשיבו, ונתכרמו פניו [בראשית רבה כ].

208. נתלה / תלה עצמו באילן גדול

נתלה / תלה עצמו באילן גדול = הסתמך על ממחה.
דוגמה: כדי לשכנעך בצדקת דעתי בנושא הבטחוני, נתליתי / תליתי עצמי באילן גדול,
ברמטכ"ל [ראש המטה הכללי] הנוכחי.
מקור: חמשה דברים צנה ר' עקיבא את ר' שמעון בן יוחאי כשהיה חבוש בבית האסורין - -
אמר לו: אם בקשת ליחנק, התלה באילן גדול [פסחים קיב].

209. נתמלאה / מלאה הסאה

נתמלאה / מלאה הסאה = הגדשה המדה, הדבר נעשה עד תמו. סאה = אחת ממדות היבש
שהיו נהוגות בימי קדם בישראל. אברהם בקש משרה בבראשית יח: "מהרי שלש סאים קמח
סלת".
דוגמה: לאחר שהנהג השכור הרג משפחה שלמה הבין בית המשפט כי נתמלאה / מלאה
הסאה וחובה לשלול לצמימות מן הנהג את רשיון הנהיגה שלו.
מקור: אין הקדוש-ברוך הוא נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו [סוטה ט].

210. נתן בכוס עינו = נתן עינו בכוס

נתן בכוס עינו = החל לשנות לשכרה.
דוגמה: לדברי העתונאים, השחקנית נותנת בכוס עינה עקב חוסר הצלחתה על הבמה.
מקור: אל-תרא ין כי תאדם, כי-יתן בכוס עינו [משלי כג לא].

211. סבב אותו בכחש

סבב אותו בכחש = רמה אותו, הטעה אותו.
דוגמה: הנהג שהאשם בהריגה עקב נהיגתו הרשלנית, נסה לסובב בכחש את חוקרי משטרת
ישראל, אך נכשל בנסיונותיו.
מקור: סבבוני בכחש אפרים, ובמרמה בית ישראל [הושע יב א].

212. סגי נהור

סגי = הרבה. נהור = אור, וכך מכנים בלשון הפוכה את העור.
דוגמה: הפועל מרשל ואטי, וחבריו מכנים אותו בלשון סגי - נהור "זריז".
מקור: רב ששת סגי-נהור הנה = הנה [ברכות נח].

213. סוס טרויאני

סוס טרויאני = מזמה נגד מישהו המסתייעת בבגידה פנימית מסוית.
דוגמה: סביר להניח שכוחות הבטחון הישראלים נעזרים בפעלתם נגד ארגוני הטרור
בסוסים טרויאנים.
מקור: על יסוד האגדה היגית על סוס עץ ענקי שהוכן כאלו קרבן לאלים, למען יבטיחו דרך
צלחה ליננים בשובם ממלחמתם על העיר טרויה. לאחר שהיננים העמידו פנים פנסוגים מן
העיר הם השאירו את הסוס, שבחללו התחבאו לוחמים יננים. אנשי טרויה הכניסו את הסוס
העיר, החילים היננים פראו מתוכו, הכניעו את השומרים ופתחו את שערי העיר לפני היננים.
טרויה נכבשה

214. ספרא וסיפא [ארמית]

ספרא וסיפא = כוחו גדול בגשמיות וברוחניות. ספרא = סופר. סיפא = סיף.
דוגמה: ידידי איש משכיל וגם בקי בהיות העולם, אכן, ספרא וסיפא.
מקור: הביאו לרי אליעזר [לפני המלכות]. אמרו לו: מפני מה עסקת בתורה ומפני מה גנבת?
אמר להם: אם סיף אני - אינני סופר, ואם סופר אני - אינני סיף, ומה זה אין בי, אף זה אין בי [עבודה זרה].

215. סר וזעף

סר וזעף = עצוב ונבון.
דוגמה: הבחור שנכשל במבחני הקבלה לתכנית הטלויזיה יצא מן האלפן סר וזעף.
מקור: ויבא אחאב אל-ביתו סר וזעף [מלכים א כא ד].

216. סתם עליו את הגולל

סתם עליו את הגולל = הביא עליו את הקץ. גולל = אבן לסתימת קבר חצוב בסלע.
דוגמה: הקצוני בתקציב סתם את הגולל על התכנית להקים בית ספר חדש.
מקור: על פי "נסתם הגולל" - כל שאומרים בפני המת יודע עד שישתם הגולל [שבת, דף קנב עמוד ב].

217. עבד כי ימלוד

עבד כי ימלוד = זיטר [קטן] שעלה בדרגה החל לרדות בכפופים לו.
דוגמה: הפקיד הזיטר שנתמנה למנהל החל להכביד דו על הנתונים למרותו- עבד כי ימלוד.
מקור: תחת שלוש רגזה ארץ ותחת ארבע לא-תוכל שאת: תחת-עבד כי ימלוד ונבל כי ישבע- לחם [משלי ל כא - כב].

218. עבודה סיזיפית

עבודה סיזיפית = עבודה קשה ומפרכת ללא תכלית וללא תועלת.
דוגמה: יהודים רבים עבדו בעבודה סיזיפית בעת היותם פלואים במחנות עבודה בזמן מלחמת העולם השנייה.
מקור: הצרופ נובע משמו של סיזיפוס מלך קורינתוס, שלפי המיתולוגיה היגנית נגזר עליו בשאול לנגלגל לעד במעלה הגבעה סלע כבד, שהיה שב ומתגלגל למטה בכל פעם שהגיע לפסגה.

219. עולם כמנהגו נוהג

עולם כמנהגו נוהג = הכל מתנהל כרגיל, מה שהיה הוא שיהיה.
דוגמה: למרות שעיריית פתח תקוה סמנה מעברי חציה בעירנו, רבים אינם נוהגים להשתמש בם, ולכן מידי פעם נפגעים הולכי-רגל בעת חצייתם את הכביש במקום אסור, עולם כמנהגו נוהג.
מקור: תנו רבנן: שאלו פילוסופין את הזקנים ברומי: אם אלהיכם אין רצונו בעבודה זרה, מפני מה אינו מבטלה? אמרו להם אלו לדבר שאין העולם צורך לו היו עובדין - היה מבטלו, הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולפוכבים ולמזלות - יאבד עולמו מפני השוטים? אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו עתידין לתן את הדין [עבודה זרה נד].

220. עולם שכולו טוב

עולם שכולו טוב = כנוי לעולם הבא, העולם שאחרי המות.
דוגמה: הנחמה על מות אדם היא כי הוא הולך לעולם שכולו טוב.
מקור: למען יאריכו ימיהם ולמען ייטב להם [דברים ה, טו] ייטב להם בשלוח הקן. כתיב למען ייטב להם [דברים יא, יג] ויהארכו ימיהם, הרי שאמר לו אביו: עלה לבירא והבא לי גוזלות. ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים, ובחזרתו נפל ומת. היכן אריכות ימיו של זה? היכן טובתו של זה? אלא למען יאריכו ימיהם - בעולם שכולו ארוך, ולמען ייטב להם - לעולם שכולו טוב [חלין דף קמב, עמוד א].

221. עורבא פרח [ארמית]

עורבא פרח = דבר שאין בו ממש. בארמית: העורב פרח. גמל פורח באויר, לא דבים ולא יער, לא היה ולא נברא, לא היו דברים מעולם, לא מניה ולא מקצתה, לא מנה ולא מקצתה, מגדל הפורח באויר.
דוגמה: לדעת הספורטאי, הכתבה על מנוי מאמן זר לנבחרת ישראל היא עורבא פרח, ואין לדברים כל יסוד.
מקור: שאל רב אויא את רב הונא: בהמה חצויה של נכרי וחצויה של ישראל, מהו לשחטה ביום-טוב? אמר לו: מתר. אמר לו: וכי מה בין זה לנדרים ונדבות? אמר לו: עורבא פרח! [ביצה כא].

222. עזר כנגדו

עזר כנגדו = בפי העם פנוי לאשה, בת זוגו של אדם.
דוגמה: גברים רבים מודים כי כל הצלחה שלהם מתבססת בראש ובראשונה על ה"עזר כנגדו".
מקור: ויאמר ה' אלהים: לא טוב היות האדם לבדו, אעשה-לו עזר כנגדו [בראשית ב יח].

223. עידן ועידנים [ארמית]

עידן ועידנים = זמנים רבים. עידן = זמן.
דוגמה: עקב המלחמה בצפון המדינה לא נצאו דגי עכו לים זה עידן ועידנים.
מקור: ויתיהבון בידה עד-עידן ועידנין ופלג עידן=וניתנו בידו, עד מועד ומועדים נחצי מועד [דניאל ז כה].

224. על אפו ועל חמתו

על אפו ועל חמתו = למרות התנגדותו. אף = פעס.
דוגמה: בחמשה באיר תש"ח [יום ששי, ארבעה עשר במאי 1948] קמה מדינת ישראל על אפו ועל חמתו של העולם הערבי.
מקור: על אפו ועל חמתו [רד"ק מלכים ב כד כ].

225. על כרעי / רגלי תרנגולת

על כרעי / רגלי תרנגולת משהו שאינו מוצק, נמצא במצב רופף ועלול להתמוטט בקלות.
דוגמה: לדעת רבים, התקציב השנתי של מדינת ישראל בנוי על כרעי / רגלי תרנגולת.
מקור: בטוי עממי מן הספרות החדשה [מספרות ההשפלה ועד ימינו].

226. על עברי פי פחת

על עברי פי פחת = במקום מסכן ביותר, על פי התהום. פחת = חפירה עמקה באדמה.
דוגמה: הגנבות בשדות הקבוץ ובמטעיו מעמידות את הקבוץ על עברי פי פחת מבחינה כלכלית.
מקור: עזבו ערים ושכנו בסלע ישבי מואב, והיו כיונה תקנו בעברי פי פחת [ירמיה מח כח].

227. על פיו ישק

על פיו ישק = יתנהג לפי הוראתו היחידה, לא יסור מדבריו.
דוגמה: פרעה הבטיח ליוסף כי על פיו ישק דבר.
מקור: אתה תהיה על-ביתי ועל-פיך ישק כל-עמי [בראשית מא מ].

228. עמד בדיבור

עמד בדיבור = קים את הבטחתו.
דוגמה: לצערנו, מרבית הפוליטיקאים אינם עומדים בדבורם לבוחר, והמוני הבוחרים מתאכזבים.
מקור: הקדוש-ברוך-הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו [בבא מציעא דף ד עמוד ב].

229. עמד בפרץ

עמד בפרץ = עצר את הסכנה, התערב בענין לתקנו. פרץ = מקום שנופרץ.
דוגמה: באשר בקש שר האוצר להפחית מעט בשכרם המפרז של נבחרים הצבור הם נזעקו ועמדו בפרץ כדי למנע קבלת החלטה זו.
מקור: ויאמר להשמידם [ה' את העם בדרך ממצרים] לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית [תהלים קו כא - כג].

230. עמד מנגד

עמד מנגד = עמד מרחוק ולא עזר.
דוגמה: השוטר סיע לנהגת הפצועה, אך בעלה ההמום עמד מנגד ולא נקף אצבע.
מקור: ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו [עובדיה א, יא].

231. עניי עירך קודמים

עניי עירך קודמים = עניי המקום קודמים לעניי מקומות אחרים.
דוגמה: טפילתי באי-פטורי מורים מבית-ספרי לפני כל טפיל אחר, כי עניי עירי קודמים.
מקור: רב יוסף "אם כסף תלוה את-עמי, את-העני עמד, לא-תהיה לו פנושה, לא תשימון עליו נשך [שמות כב, כד], עמי ונכרי - עמי קודם, עני ועשיר - עני קודם, ענייך ועניי עירך - ענייך קודמין, עניי עירך ועניי עיר אחרת - עניי עירך קודמין [בבא מציעא, עא] [א]

232. עצת אחיתופל

עצת אחיתופל - פנוי לעצה שנועדה להזיק ולהכשיל. סכל = הפר, הפך לסכלות, לדבר שטות. אחיתופל, יועצו של דוד המלך, היה ידוע בעצותיו הטובות. כאשר מרד אבשלום בדוד אביו, עבר אחיתופל למחנה אבשלום. דוד בקש מאלהים שיפר את העצות אשר ייעץ אחיתופל. היום רווח השמוש בניב "עצת אחיתופל" בהוראה הפוכה - עצה מכשילה ומרשעת.

דוגמה: השר הזהר לבל ישמע לעצות אחיתופל, פנוי לעצותיו של היועץ הותיק, כיון שלדעת אחרים, עדין שומר היועץ הותיק אמונים לשר הקודם.

מקור: סכל - נא את-עצת אחיתופל [שמואל ב טו לא].

233. עקב אכילס

עקב אכילס = פנוי לנקדת תרפה [הצד החלש, הנקדה החלשה].

דוגמה: לדעתי, החלשה לקלפים היא עקב-אכילס של הנחקר בשוד.

מקור: גבור מלחמת טרויה, אכילס, אמו טבלה אותו בילדותו בנחל קסמים, כדי שלא יפגע בו לרעה שום נשק, אולם בשעת הטבילה אחזה האם בעקבו, ולפיכך מקום זה נשאר פגיע.

234. עשה לו כנפים

עשה לו כנפים = נודע ברבים במהירות רבה.

דוגמה: הידיעה על ההתנקשות המתעבת בראש הממשלה, יצחק רבין, זכרוננו לברכה, עשתה לה כנפים.

מקור: כי עשה יעשה-לו כנפים [משלי כג ה].

235. עשה לילות כימים

עשה לילות כימים = עבד יומם ולילה, לא נח אף לרגע.

דוגמה: עשיתי לילות כימים בקליטת העולים החדשים בערב חג הפסח.

מקור: מן הספרות החדשה [מספרות ההשפלה ועד ימינו].

236. עשה נפשות ל-

עשה נפשות ל- = הרחיב את מעגל האוהדים והתומכים.

דוגמה: מקימי התנועה למען החזרת השבויים מנסים בכל דרך אפשרית לעשות נפשות לתנועתם.

מקור: ואת-הנפש אשר-עשו בחרן (מתניחס לקניית עבדים) [בראשית יב ה].

237. עשוי לבלי חת

עשוי לבלי חת - אין בלבבו כל פחד. חת = פחד, יראה.

דוגמה: בכל מערכות ישראל בים, ביבשה ובאוויר נתגלו חילי צה"ל כעשויים לבלי חת.

מקור: אין-על-עפר משלו, העשו לבלי-חת [איוב מא כה].

238. פכים קטנים

פכים קטנים = פלים קטנים. פך = כלי קבול קטן לשמן או לכל נוזל אחר. פכים קטנים = זוטות, דברים קלי-ערך.

דוגמה: הדיון בהנהלה התמקד בפכים הקטנים ולא התנהל דיון בבעיות העקריות.

מקור: ויותר יעקב לבדו [בראשית לב, כה] - אמר רבי אלעזר, שנשתיר על פכים קטנים. מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה? לפי שאין פושטין ודיהן בגזל [חלון , צא].

239. פלישתים עליך!

פלישתים עליך, שמשון! = הנך מקף שונאים.

דוגמה: דלילה קראה אל שמשון כשהעירה אותו משנתו: "פלישתים עליך, שמשון!"

מקור: פלישתים עליך, שמשון! [שופטים טז ט].

240. פנה עורף

פנה לו עורף = עזב אותו, סר ממנו.

דוגמה: חבריו של האיש הנכבד פנו לו עורף, לאחר שהרשע בהטרדה מינית.

מקור: כי-פנו אלי עורף [ירמיהו ב כז].

241. פרי בטן

פרי בטן = פנוי מליצי לצאצאים.

דוגמה: האם הצעירה נבוכה מן ההנקה ולא ידעה כיצד לנהוג בפרי בטנה.

מקור: התחת אלהים אני אשר-מנע ממך פרי-בטן? [בראשית לב].

242. פשט יד

פשט יד = בהשאלה : בקש נדבה.
דוגמה: הבחור הנרקומן נאלץ לפשט יד בצמת הקרוב, אף-על-פי שהסתכן בירידה לכביש הסואן.
מקור: פשט העני את ידו [שבת א א].

243. פשט רגל = יצא נקי / ירד מנכסיו

פשט רגל = נעשה עני.
דוגמה: הסוחר פשט רגל בתקופת המתון הפלכלי.
מקור: הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל [כתובות יג, ה].

244. צוק העתים

צוק העתים = שעת-חרום. צוק = לחץ, מצוקה, צרה.
דוגמה: יתכן שבעקבות פעילות צה"ל בלבנון תצטרך מדינת ישראל להטיל מסים נוספים בצוק העתים כיום.
מקור: ונבנתה רחוב וחרוץ ובצוק העתים [דניאל ט כה].

245. צעק / זעק חמס

צעק / זעק / חמס = מחה בתקף על עול שנעשה.
דוגמה: התלמיד שבחינת הבגרות שלו נפסלה עקב חשד לאי-שמירה על טהר הבחינה צעק חמס.
מקור: הן אצעק חמס ולא אענה [איוב יט ז].

246. צרות עין

צרות עין = קנאה, אי-רצון לראות בטובת אחרים.
דוגמה: המאמן הותיק הביט בצרות עין על הצלחתו של המאמן הצעיר.
מקור: נגעים באים על לשון הרע ועל שפיכות דמים... ועל הגזל ועל צרות העין [ערכין טז].

247. קוטל קנים

קוטל קנים = פנוי לאדם פשוט ביותר, נבער מדעת. קנה = צמח-בר נפוץ הגדל בגדות נחלים, אגמים ובבצות. בארמית: קטלא קניא.
דוגמה: אל תזלזלו במורה זה - אין הוא קוטל קנים, יש לו פשרון הוראה.
מקור: תרגום מארמית: כלום אנו קוצצי קנים באגם! [סנהדרין לג].

248. קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו

קפה של שרצים תלויה לו מאחוריו = עברו לא טהור, יש לו פגמים רבים. שרץ = שם כולל לכל בעלי החיים הקטנים המתרבים במהירות ומוציאים הרבה ולדות של שרצים. על-פי ויקרא יא כט השרץ הוא טמא. חשוב לדעת - שרץ מטמא במגע! קפה = סל רך גדול הקלוע מכפות תמרים. ראה ערך: בכפיפה אחת.
דוגמה: מעמדותו של הבחור לתפקיד בכיר נפסלה, כיון שקפה של שרצים תלויה לו מאחוריו.
מקור: אין מעמידים פרנס על הצבור אלא אם כן קפה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוח דעתו [אם תנוח עליו רוח של יהירות ונגאון] עליו, אומרין לו: חזור לאחורין [יומא, כב].

249. קוצו של יו"ד

קוצו של יו"ד = דבר קל-ערך, דיוק חסר-ערך. קוץ = בלשון חז"ל תג, 'פתר' קטן שמוסיפים מעל האות יו"ד אצל סופרי סת"ם [ספרים, תפלין, מזוזות].
דוגמה: חוקרי המשטרה דורשים לדעת כל פרט, ומקפידים על כל קוצו של יו"ד.
מקור: ארבע פרשיות שבתפלין מעכבות זו את זו, ואפלו כתב אחד מעכבן. פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב, לא נצרכא אלא לקוצו של יוד [מנחות לד].

250. קורת רוח

קרת רוח = הנאה, שביעות רצון. קורח = מוט עבה המשמש לבנין ומופיע בהשאלה כמחסה בצרוף "קורת גג".
דוגמה: באשר נכחו ההורים בטקס השבעת הבן הטריון והאזינו לדברי המח"ט [מפקד החטיבה], היתה להם שעה של קורת-רוח.

251. קל וחומר

קל וחומר = לא כל שפן, על אחת כמה וכמה.
דוגמה: אם שכנגד הצליח לפתור את החידה, קל וחומר שאת תפתרי אותה.
מקור: "קל וחומר" הוא המדה הראשונה שהתורה נדרשת בה בשבע המדות של הלל ובשלוש-עשרה המדות של רבי ישמעאל. זפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים [תוספתא פסחים ט, ב].

252. קפא על שמריו

קפא על שמריו = יושב שאנו, היה שקט ושלום, נשאר שמרן ואינו מתקדם.
דוגמה: אחרים מן המורים נרתעים מחדושים, קופאים על שמריהם ומוציאים שם רע ליותר ממאה אלף מורים ומורות.
מקור: ופקדתי על-האנשים אים על-שמריהם האומרים בלבבם: לא-גיטב ה' ולא ירע [צפניה א יב]. לקוח מן היין שאם אין מטלטלין אותו, הוא שוקט על שמריו השוקעים בקרקעית הקלי.

253. קצה נפשו = היה לו לזרא

קצה נפשו = היה לו לזרא = נמאס עליו.
דוגמה: נפשו של ראשי ארגון המורים קצה בהתייחסות המזלזלת של ראשי האוצר לתביעות המורים, ולכן החלט על השבתת בתי הספר.
מקור: ונפשנו קצה בלחם הקלקל [במדבר כא ה].

254. קצר המצע מהשתרע

קצר המצע מהשתרע = מקום המשקב קצר מדי, ואין אפשרות להשתרע עליו. מצע = דבר שפורשים ומציעים על המטה [מזון, שמירה או בר].
דוגמה: המרצה צין פי הנושא רחב יותר מדי, ולכן נדלג על פרטים חסרי-ערך, פי קצר המצע מהשתרע.
מקור: פי-קצר המצע מהשתרע, והמסכה צרה פהתפנס [ישעיהו כח כ].

255. קצרה / תקצר היריעה

קצרה / תקצר היריעה = הנושא רחב מדי לכסותו במלים ספורות או בזמן קצר. יריעה = א. רצועה ארוכה של אריג או עור. ב. גליון של קלף לכתובה.
דוגמה: השר הסביר לאורחיו כי לא יוכל לפרט את כל מהלכי המלחמה, וכי תקצר היריעה מלהכיל בזמן כה קצר כל כך הרבה פרטים.
מקור: ואת המשכן תעשה עשר יריעות [שמות כו א]. אין פותחין ביריעה פחות משלושה דפים [מסכת סופרים ב ז].

256. שינס מותניו

שינס מותניו = התחיל בדבר במרץ.
דוגמה: לאחר שנגמסר לנער כי הוא עומד להתקבל לאחת היחידות המבחרות בצה"ל שינס מותניו והקפיד לרוץ ולשחות מידי ערב.
מקור: וישנס [אלהיו] מותניו וירץ לפני אחאב עד-באכה ירעאלה [מלכים א יח מו].

257. שיעור קומה

שיעור קומה = חשיבות. שיעור = מדה, כמות, גדל.
דוגמה: המורה החדש נתגלה לתלמידים ככל שיעור קומתו בעת שיחתו עם הוריהם.
מקור: זהו שמו של מדרש קדום העוסק על דרך הסוד בשעוריו של אלהים ובמדותיו וגם בחבורים אחרים בספרות הקבלה.

258. קרא תגר על פלוני

קרא תגר על פלוני = טען כנגד פלוני. תגר = תגרה, ריב.
דוגמה: בעת חלוקת הירשה חמשת האחים קראו תגר זה על זה
מקור: "ולאדם לא מצא עזר כנגדו" [בראשית ב כ] - שהעביר לפניו את הבהמה ואת החיה ואת העוף זוגות זוגות. אמר אדם: לכל יש בן זוג, ולי אין בן זוג! ולמה לא בראה תחלה? אלא צפה הקב"ה שהוא עתיד לקרא עליה תגר, לפיכך לא בראה עד שתבעה בפיו [בראשית רבה יז].

259. **קרדום לחפור בו**

קרדום לחפור בו = מקור לפרנסה. קרדום = גרזן, מכשיר לחטיבת עצים.
דוגמה: לצערנו, רבים מן הפוליטיקאים שִכְחוּ אֶת יְעוּדֵם הָאֲמִתִּי וְהִפְכוּ אֶת עֲסָקְנוֹתֵם קְרָדִים לַחֲפָר.

מקור: אל תעשם [את דברי התורה]... קרדום לחפור בהם [פרקי אבות פרק רביעי משנה ז].

260. **קשה עורף**

קשה ערף = סרבן ועקשן.

דוגמה: כל נסיונותי להסביר לנהג העברון את דרך נהיגתו העברנית נכשלו, כיון שהוא נתגלה כקשה ערף.

מקור: והנה עם-קשה ערף - הוא [שמות לב ט].

261. **ראה את צל ההרים כהרים**

ראה את צל ההרים כהרים = ראה בעיני רוחו דברים שאינם קיימים כלל, בדרך כלל מתוך חרדה ופחד.

דוגמה: הסברתי לתלמיד שסבר כי לא יוכל להבין את הפרק, כי את צל ההרים הוא ראה כהרים.

מקור: את צל ההרים אתה רואה פאנשים [על פי שופטים ט לו].

262. **ראה חלום באספמיא = ראה מהרהורי לבו**

ראה חלום באספמיא = חלם על דברים שאין להם בסיס = ראה מהרהורי לבו. אספמיא = אספמיא = SPAIN = ספרד.

דוגמה: רוכש הסרקעות החקלאיות קנה להתעשר על נקלה, אולם התברר לו במהרה, כי לקרקעות אלה אין ערך רב, וכך מצא עצמו כמי שראה חלום באספמיא.

מקור: אדם ישן פאן ורואה חלום באספמיא [נדה ל].

263. **רוח תזזית**

רוח תזזית = טרוף הדעת, שגעון.

דוגמה: הנערים שנתו כוסית אחת של אלכוהול, ואף על פי כן התנהגו ברחוב כאלו אִחְזָה בָּהֶם רוח תזזית.

מקור: ראית אדם שנכנסה בו רוח תזזית? [במדבר רבה יט].

264. **שאט נפש**

בשאט נפש = ביחש של בוז. שאט = בוז, זלזול.

דוגמה: במריבות בין הפלגים השונים בעזה מביטים אלה על אלה בבוז ושאט נפש.

מקור: וינקמו נקם בשאט בנפש למשחית איבת עולם [יחזקאל כה טו].

265. **שבעה מדורי גיהנום**

שבעה מדורי גיהנום = כנוי ליסורים קשים. לפי האגדה העממית, שבע מחלקות יש בגיהנום, ובכל אחת מהן מעבירים את החוטאים, ומענישים אותם בענש אחר. גיהנום = לפי האמונה, מקום ענויים של הרשעים בעולם הבא. השם נגזר מן גי בן-הנם שבדרום ירושלים, ובמקום זה נהגו להקריב את הבנים באש למולך. [אחד האלילים הראשיים אצל הכנענים].

דוגמה: הנאשם שערעורו נתקבל, הצהיר: "עברתי שבעה מדורי גיהנום, אבל היום אני מאשר!"

מקור: על פי סוטה

266. **שבר את מטה לחמו**

שבר את מטה לחמו / לחמו = קפח את פרנסתו.

דוגמה: הקמת קניונים ברחבי הארץ שבכה את מטה לחמם / לחמם של סוחרים זעירים.

מקור: הנני שבר מטה-לחם בירושלם ואכלו-לחם במשקל ובדאגה [יחזקאל ד טז].

267. **שבר כלי**

שבר כלי = אדם חלש ורצוף.

דוגמה: כיון שהרג את חברו הטוב עקב נהיגה בקלות ראש, הפך הנהג הצעיר לשבר כלי, וקשה היה להפירו.

מקור: העושה כלים מן העשת, ומן החררה, ומן הסובב שלגלגל, ומן הטסין, ומן הצפויין, מפני כלים ומאגני כלים, מאזני כלים, מן השחלת ומן הגרדת - טהורין. ר' יוחנן בן נורי אומר אף מן הקצצת. משברי כלים, מן הגרוטים, ומן המסמרות, שידוע שנעשו מכלים - טמאין [כלים יא, ג].

268. **שהדי במרומים [ארמית]**
שְהַדִי בְמִרוּמִים = הַשְׁמִים הֵם עַדִי. שְעַד = עַד, מִי שְמֵאֲשֶׁר דָּבַר שְרָאָה או שְשָׁמַע. שְהַדוּתָא = עַדוּת. יְגַר שְהַדוּתָא = גַל עַדוּת.

דוגמה: הַחֲשׂוּד בְרִצְחָה הַכְחִישׁ קֶשֶׁר לְמִקְרָה הַרְצַח וְטַעַן לְכָל אַרְכָּה הַשָּׁנִים: " שְהַדִי בְמִרוּמִים, אֲנִי חַף מִפְשָׁעִי! "

מקור: גַם-עֵתָה הֵנָּה-בְשָׁמַיִם עַדִי וְשְהַדִי בְמִרוּמִים [אִיּוֹב טו יט]. וַיִּקְרָא לוֹ לְבוֹן יְגַר שְהַדוּתָא, וַיַּעֲקֹב קֶרָא לוֹ גְלַעַד [בְּרֵאשִׁית לֹא מו].

269. **שווה לכל נפש**

שְׁוָה לְכָל נֶפֶשׁ = רְאוּי וּמִתְאִים לְכָל אֶחָד.

דוגמה: לְשִׁמְחָתִי, בְּמִסְנֶרֶת הַמְלַחְמָה בְּתַאוּנוֹת הַדְרָכִים הַסְכִּימוּ מוֹכְרֵי הַצְּמִיגִים לְהוֹזִיל אֶת הַמְחִירִים, כִּד שְׁיִהְיוּ עִמָּמִים וְשׁוּיִם לְכָל נֶפֶשׁ.

מקור: אַךְ אֲשֶׁר גָּאֲכַל לְכָל-נֶפֶשׁ - דָּבַר הַשְּׁוָה לְכָל נֶפֶשׁ [כְּתוּבוֹת ז].

270. **שיבה זרקה בו**

שִׁיבָה זְרָקָה בּוֹ = שְׁעָרוֹ הַלְבִּין מִזְקָנָה או מֶרֶב סָבַל.

דוגמה: לְאַחַר שְׁנוּדַע לְנַהֵג הַרְשָׁלוֹן כִּי פְצוּעֵי הַתַּאוּנָה נִפְטְרוּ מִפְּצָעֵיהֶם הַשְּׁתַּנּוּ חִיּוֹ וְשִׁיבָה זְרָקָה בּוֹ.

מקור: גַם שִׁיבָה זְרָקָה בּוֹ, וְהוּא לֹא יָדַע [הוֹשַׁע ז ט].

271. **שיג ושיח**

שִׁיג וְשִׁיחַ = מִשָּׂא וּמִתָּן, דִּין וּדְבָרִים = עֲנִין, עֶסֶק.

דוגמה: בְּעַלֵי הַחֲבָרָה הַקְּבֻלָּתִי שְׁפִשְׁטָה אֶת הַרְגֵל [רָאָה עַרְד], טַעַנּוּ כִּי אֵין לָהֶם שִׁיג וְשִׁיחַ עִם הַדְרָכִים שְׁנוּתָרוּ חֲסָרֵי כָל.

מקור: כִּי-שִׁיחַ וְכִי-שִׁיג לוֹ [מְלָכִים א יח כז].

272. **שינס מותניו**

שִׁנַּס מִתְּנִיּוֹ = הִתְחִיל בְּדָבָר בְּמֶרֶץ.

דוגמה: לְאַחַר שְׁנַמְסַר לְנַעַר כִּי הוּא עוֹמֵד לְהִתְקַבֵּל לְאַחַת הַיְחִידוֹת הַמְּבַחְרוֹת בְּצַה"ל שְׁנַס מִתְּנִיּוֹ וְהִקְפִיד לְרוֹץ וְלִשְׁחוֹת מִיַּד עֶרֶב.

מקור: וַיִּשְׁנַס [אַלְיָהוּ] מִתְּנִיּוֹ וַיִּרְץ לְפָנָי אַחָב עַד-בְּאַכָּה יִזְרְעֵאלָה [מְלָכִים א יח מו].

273. **שיעור קומה**

שְׁעוֹר קוּמָה = חֲשִׁיבוֹת. שְׁעוֹר = מְדָה, כְּמוֹת, גְּדֹל.

דוגמה: הַמְּוֹרָה הַחֲדָשׁ נִתְגַּלָּה לְתַלְמִידִים בְּכָל שְׁעוֹר קוּמָתוֹ בְּעַת שִׁיחָתוֹ עִם הוֹרְיָהֶם

מקור: זֶהוּ שְׁמוֹ שֶׁל מְדַרְשׁ קְדוּם הַעוֹסֵק עַל דְרָךְ הַסּוּד בְּשְׁעוֹרָיו שֶׁל אֱלֹהִים וּבְמַדוּתוֹ וְגַם בְּחַבּוּרִים אַחֲרִים בְּסִפְרוֹת הַקְּבֻלָּה.

274. **שכיות חמדה**

שְׁכִיּוֹת חֲמֻדָּה = דָּבָר שְׁחוּמְדִים אוֹתוֹ, דָּבָר נָאָה וַיִּקַּר עַרְךְ. שְׁכִיָּה = קְשׁוּט, דָּבָר חַן.

דוגמה: בְּמִוֹזְאוֹנִים שְׁבַרְחָבֵי הָאֶרֶץ נִמְצְאוֹת שְׁכִיּוֹת חֲמֻדָּה שֶׁל צִירִים וּפְסָלִים יִשְׂרָאֵלִים.

מקור: וְעַל כָּל- שְׁכִיּוֹת חֲמֻדָּה [יִשְׁעִיָּהוּ ב טז].

275. **שם כספו / הניח מעותיו על קרן הצבי**

שֵׁם כֶּסֶף / הַנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצִּבִּי = הִפְקִיר אֶת כֶּסֶפוֹ.

דוגמה: לְאַחַר שְׁהִשְׁקִיעַ כֶּסֶפוֹ בְּעֶסֶק כּוֹשֵׁל, הִבִּין יְדִידִי שֵׁשׁ כֶּסֶפוֹ עַל קֶרֶן הַצִּבִּי.

מקור: מִי שֶׁהֵלֵךְ לְמַדִּינַת הַיָּם וְעָמַד אֶחָד וּפְרַנֵּס אֶת אִשְׁתּוֹ. חָנָן אוֹמֵר: אֲבָד אֶת מְעוֹתָיו. נְחָלְקוּ עֲלָיו בְּנֵי כוֹהֲנִים גְּדוֹלִים, וְאָמַר: יִשְׁבַּע כְּמָה הוֹצִיא וַיִּטּוֹל. אָמַר ר' יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי: יָפָה אָמַר חָנָן, הַנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצִּבִּי [כְּתוּבוֹת דף יג, עמוד ב'].

276. **שם נפשו בכפו = השליך נפשו מנגד = חירף נפשו למות**

שֵׁם נִפְשׁוֹ בְּכַפוֹ = הִשְׁלִיךְ נִפְשׁוֹ מִנְּגַד = חִרַף נִפְשׁוֹ לְמוֹת = הִעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ בְּסַכְּנָה, לֹא שֵׁם לֵב לְסַכְּנָה הַנִּשְׁקָפֶת לְחַיּוֹ.

דוגמה: לוֹחֲמֵי צַה"ל בָּיָם, בְּאוֹיֵר וּבִיבְשָׁה שְׁמִים נִפְשָׁם בְּכַפָּם בְּעַת הַגָּנְתָם עַל מְדִינַת יִשְׂרָאֵל.

מקור: הֵנָּה שְׁמַעְהָ שִׁפְחָתְךָ בְּקוֹלְךָ, וְאֲשִׁים נִפְשִׁי בְּכַפִּי [שְׁמוּאֵל א כח כא].

277. שמו הולך לפניו = יצא שמו למרחוק = יצאו לו מוניטין
שמו הולך לפניו = יצאו לו מוניטין = שמו התפרסם, הוא נודע לתהלה במרחקים.
דוגמה: לוחמי צה"ל באויר, ביבשה ובים - שמם הולך לפניהם בכל העולם.
מקור: "פגע [פגש] בו [יונתן] ברבי עקיבא ושאל אותו: אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? אשריך שזכית לשם" [יבמות דף טז, עמוד א'].

278. שמחה לאיד
שמחה לאיד = הנאה מפשלו ומצרה של אחרים. איד = צרה, אסון.
דוגמה: לאחר הפסדה של הנבחרת שמח המאמן הקודם, היתה זו שמחה לאידו של המאמן החדש.
מקור: לועג לרש חרף עושהו, שמח לאיד לא ינקה [משלי יז ה].

279. שער לעזאזל
שער לעזאזל = חף מפשע המשמש קרבן לפשעי אחרים. שער = תיש אשר נשלח לעזאזל ביום הכפורים. עזאזל = פנוי לצוק סלע או להר אליו נשלח התיש שנקלח לקרבן ביום הכפורים.
דוגמה: ההיסטוריה מלמדת כי בכל מקום ובכל שעה הנה היהודי שער לעזאזל.
מקור: "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל ועמד-חי לפני ה' לכפר עליו, לשלח אותו לעזאזל המדברה [ויקרא טז י].

280. שתה בצמא את דבריו
שתה בצמא את דבריו = שמע ולמד מפיו של פלוני דברי חכמה.
דוגמה: מורים שיודעים לתבל את דבריהם בחוש הומור - תלמידיהם שותים בצמא את דבריהם.
מקור: ?הא ביתך ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם [פרקי אבות א, ד].

281. תהה על קנקנו
תהה על קנקנו = חקר את טיבו של משהו או מישהו.
דוגמה: האם הזמינה את החתן המיועד כדי לתהות על קנקנו.
מקור: תרגום מארמית: אדם גדול בא ממערב, מארץ ישראל וחש כאבים, סובל ממחלת מעים ומי הים התרוממו לקבל את פניו. לך, תהה על קנקנו [מסכת שבת דף קח, עמוד א'].

282. תיבת פנדורה
תיבת פנדורה = פרשיה שפרסומה עלול לפתוח פתח לחשיפתם של מחדלים נוספים.
דוגמה: חקירת השר עלולה לפתוח תיבת פנדורה שתסבך חברי-כנסת.
מקור: לפי המיתולוגיה היוונית, זו התיבה הנעולה והחתומה שהפקיד האל זאוס בידי פנדורה היא פתיחה אותה מתוך סקרנות, אף-על-פי שאסר עליה לעשות כן, וכך שחררה לעולם את כל הצרות

283. תלה עצמו / נתלה באילן גדול
תלה עצמו / נתלה באילן גדול = הסתמך על ממחה.
דוגמה: כדי לשכנעך בצדקת דעתי בנושא הבטחוני, תליתי עצמי / נתליתי באילן גדול, ברמטכ"ל [ראש המטה הכללי] הנוכחי.
מקור: חמשה דברים צנה ר' עקיבא את ר' שמעון בן יוחאי כשהיה חבוש בבית האסורין - אמר לו: אם בקשת ליחנק, התלה באילן גדול [פסחים קיב].

284. תלוי על בלימה
תלוי על בלימה = אין לו כל בסיס, אין לו אחיזה במציאות.
דוגמה: ההסכם שנחתם בין השחקן לבין הנהלת הקבוצה באירופה תלוי על בלימה.
מקור: נוטה צפון-על-תוהו, תולה ארץ על-בלימה [איוב כו, ז].

285. תסביך אלקטרה
תסביך אלקטרה = רכזו יצרים מיניים של ילדה כלפי אביה תוך כדי כך שהילדה מפגינה שנאה לאמה, כיון שהילדה רואה באמה מתחרה באהבת האב. בדומה לתסביך אדיפוס המופיע אצל לוד ביחס לאמו.
דוגמה: הפסיכולוג ששוחח עם הנערה המתבגרת, הביע דעתו כי לנערה נגרם בילדותה תסביך אלקטרה.
מקור: על פי שמה של דמות במיתולוגיה היוונית.

286. תסביך אדיפוס

תסביך אדיפוס = רכזו יצרים מיניים של ילד כלפי אמו תוך כדי כך שהילד מפגין שנאה לאביו, כיון שהילד רואה באביו מתחרה באהבת האם. בדומה לתהליך אלקטרה המופיע אצל ילדה ביחס לאביה.

דוגמה: הפסיכולוג ששוחח עם הנער המתבגר, הביע דעתו כי לנער נגרם ביולדותו תסביך אדיפוס.

מקור: על פי שמו של גבור אנדי במיתולוגיה היוונית, שגורלו הטרגי גרם לכך, שהרג בשגגה את אביו המלך ונשא לאשה את המלכה, מבלי שיודע כי היא, למעשה, אמו.

287. תפס / אחז את החבל בשני ראשים

תפס / אחז את החבל בשני ראשים = עשה בו-זמנית שני דברים מנגדים.
דוגמה: רבים נוהגים לשמות משקאות נטולי סוכר, אך יחד עם זאת הם מוסיפים לזלול, וכך הם רוצים לתפוס את החבל בשני ראשיו.

מקור: תרגום מארמית: תפס את החבל בשני ראשים [בראשית רבה, לט].

288. תצלינה שתי אזניו

תצלינה שתי אזניו = יזדעזע, ישמע צלצולים באזנים לאחר שישמע את הדבר.
דוגמה: חוקרי המשטרה הודיעו כי עם פרסום החשדות נגד האישיות הבכירה תצלינה שתי אזניו של כל מי שישמע.

מקור: כל-שמעו תצלינה שתי אזניו [שמואל א ג יא].

289. תקע / תקיעת כף

תקע כף = שם את כף ידו בכף ידו של פלוני לאות התחייבות.
דוגמה: מוכר הרכב והקונה לא חתמו הסכם כתוב, אלא הסתפקו בתקיעת כף.
מקור: אדם חסר-לב תקע כף [משלי יז יח].

290. תקע יתד

תקע יתד = השתקע.
דוגמה: הודות לקבלת הפנים החמה לה זכינו בבקורנו בקבוץ, אהדים מאתנו תקעו יתד בקבוץ.
מקור: ויתקעתיו [את אלקים בן חלקיהו] יתד במקום נאמן והיה לכסא כבוד לבית אביו [ישעיהו כב, כג].

291. תקצר / קצרה / היריעה

תקצר / קצרה היריעה = הנושא רחב מפדי לכסותו במלים ספורות או בזמן קצר. יריעה = א. רצועה ארוכה של אריג או עור ב. גליון של קלף לכתיבה.
דוגמה: השר הסביר לאורחיו כי לא יוכל לפרט את כל מהלכי המלחמה, וכי תקצר היריעה מלהכיל בזמן כה קצר כל כך הרבה פרטים.
מקור: ואת המשכן תעשה עשר יריעות [שמות כו א]. אין פותחין ביריעה פחות משלושה דפים [מסכת סופרים ב ז].

292. תרי"ג מצוות

לדעת חז"ל [חכמינו זכרונם לברכה], בגוף האדם רמ"ח [בגימטריה = 248] איברים, ובתורה רמ"ח מצוות "עשה". בגוף האדם שס"ה [בגימטריה = 365] גידים, ובתורה שס"ה מצוות "לא תעשה". סך הכל תרי"ג מצוות [בגימטריה = 613], ומכאן הניב תרי"ג מצוות.
דוגמה: יהודים חרדים מקפידים למלא תרי"ג מצוות.
מקור: תרי"ג מצוות [שמות רבה לב].

293. תרתי משמע [ארמית]

תרתי משמע = בשני הפרושים של המשג. תרתי = שנים. נהוג לומר זאת על בטוי שיש להבינו על שני מובניו.
דוגמה: התלמיד הצעיר ביותר בפתה והנמוך ביותר כתב על עצמו "הייתי הילד הכי קטן בפתה, תרתי משמע".
מקור: תרתי משמע [מגלה יד]

294. תשובה ניצחת

תשובה ניצחת = תשובה משכנעת שלא נתן לערער עליה.

דוגמה: לאחר שהנער עמד בהצלחה במבחן הנהיגה ורצה לנהג ברכב החדש, השיבה לו אמו תשובה ניצחת: "לאחר שייסדר נושא הבטוח תוכל לנהג בלוי נהג ותיק, כמגדר בחק."
מקור: תשובה ניצחת השיבו עורב לנת, אמר לו: רבך שונאני, ואתה שנאתני! [סנהדרין דף קח עמוד ב].